

T.C.
İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI

KUZEY KAFKASYA BÖLGESİ'NDE RUSYA VE
TÜRKİYE ARASINDA OLASI İŞ BİRLİĞİ: SERT VE
YUMUŞAK ÖRNEKLEMLER

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

ÖMER DUMAN

AĞUSTOS 2018

T.C.
İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI

KUZAY KAFKASYA BÖLGESİ'NDE RUSYA VE TÜRKİYE
ARASINDA OLASI İŞ BİRLİĞİ: SERT VE YUMUŞAK
ÖRNEKLEMLER

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

ÖMER DUMAN

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. İSMAİL ERMAĞAN

AĞUSTOS 2018

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim.

İmza

Öğrencinin adı soyadı

Danışmanlığını yaptığım işbu tezin tamamen öğrencinin çalışması olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı taahhüt ederim.

Danışmanın Ünvanı Adı Soyadı

ÖNSÖZ

Tez çalışmamın başlangıcından sonuna kadar olan süreçte zamanını ayırıp yardımlarını esirgemeyen, bilgi ve tecrübelerini paylaşarak tezimin başarı ile tamamlanmasına katkı sağlayan tez danışmanım Doç. Dr. İsmail ERMAĞAN'a teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca tez çalışmam boyunca desteklerini her daim gördüğüm sevgili eşim ile saygıdeğer anne ve babama teşekkürlerimi bir borç bilirim.

ÖZET

KUZHEY KAFKASYA'DA RUSYA VE TÜRKİYE ARASINDA İŞBİRLİĞİ OLASILIKLARI: SERT VE YUMUŞAK ÖRNEKLEMLER

Duman, Ömer

Yüksek Lisans, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. İsmail Ermağan

Ağustos 2018. 126 Sayfa.

Bu tezde, Soğuk savaşın bitişinden günümüze kadar olan dönemler de Kuzey Kafkasya bağlamında Rusya ve Türkiye arasındaki ilişki ve iş birliği olasılıkları irdelenmektedir. Bu bağlamda, öncelikle bölgenin ve bu coğrafyada bulunan yedi özerk cumhuriyetin genel özellikleri yansıtılmaktadır. Akabinde hem Rusya'nın hem de Türkiye'nin Kuzey Kafkasya'ya yönelik politikaları tarihsel arka plan da dâhil edilerek analiz edilmektedir. Kuzey Kafkasya, Rusya'nın ekonomik olarak geri kalmış, istikrarsız ve çatışmaların yaşandığı bölgelerinin başında gelmektedir. Diğer yandan, Hazar Denizi'ne yakınlığı sebebiyle jeopolitik ve jeostratejik açıdan Rusya için büyük önem taşımaktadır. Türkiye'nin de buradaki bölge halkları ile tarihsel, etnik ve dinsel bağları bulunmaktadır. "Bu bağlar değerlendirilerek ve Rusya'nın da egemenliğine zarar vermeyecek şekilde Rusya-Türkiye-Kuzey Kafkasya arasında nasıl bir iş birliği tesis edilip derinleştirilebilir?" sorusu bu tezin başlıca araştırma sorusudur. Bu çalışma iddia etmektedir ki, her ne kadar riskleri ve ön yargıları da barındırsa da, bölgedeki ekonomik sıkıntılar, aşiretler arasındaki çatışmalar ve Rusya'ya yönelik ayaklanmalar hususunda Türkiye, yakın bağları üzerinden bölgenin gelişmesine katkı sunabilme potansiyeline sahiptir. Burada nirengi noktası Rusya'nın iç işlerine aykırı bir şekilde davranmama hâli ve görüntüsüdür. Temkinli ve aktif bir politika ile bu üç aktör arasında mekik diplomasisi yoluyla farklı bir "kazan-kazan" ilişkisi ortaya konulabilir. Tez bu hususlara odaklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Rusya, Kuzey Kafkasya, Türkiye, Yedi Özerk Cumhuriyet, Hazar Denizi.

ABSTRACT

THE COOPERATION POSSIBILITIES BETWEEN RUSSIA AND TURKEY: HARD AND SOFT EXAMPLES

Duman, Ömer

Graduate Degree, Institute of Social Science, International Relations Department

Advisor: Associate Professor Dr. İsmail Ermağan

August 2018. Page 126

In this thesis, the relations between Russia and Turkey and possibilities of cooperation are scrutinized on the time range during from end of the Cold War to nowadays. In this context, first of all, the general characteristics of region and the seven autonomous republics which are governing on this territory, are reflected. Subsequently, both Russia's and Turkey's policies to North Caucasus and historical background are analyzed. North Caucasus which is once of territories, is most underdeveloped, unstable, conflict lived. On the other hand, in terms of geopolitics and geostrategic, it is most significant for Russia due to the closeness to Caspian Sea. Turkey has ties with region people on the context of historical, ethnic and religious. "How relations among Russia-Turkey-North Caucasus can be established and deepened evaluating those ties and regarding not to harm Russia's dominance?" is main research question of this thesis. This study asserts that on the titles of the economic issues, conflict among the clans and insurgency against Russia on the region, Turkey has potential to contribute developing of territory. The reference point is status and view of not to interfere against Russia's domestic affairs. Discrete "win-win" relation can be put forward among both three parties through shuttle diplomacy by dignified and active politics.

Key Words: North Caucasus, Turkey, Seven Autonomous Republics, Caspian Sea

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Ömer DUMAN

Uyruğu: T.C.

Doğum Tarihi ve Yeri: 12 Ağustos 1989, İstanbul

Elektronik Posta: omerduman74@gmail.com

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Lisans	Fatih Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü	2012

İŞ TECRÜBESİ

Tarih	Kurum	Görev
2012-2018	Fiori Giyim	İhracat Müdürü

YABANCI DİLLER

İleri düzeyde İngilizce; başlangıç düzeyde Rusça.

HOBİLER

Yüzmek, futbol oynamak, kütüphane oluşturmak, seyahat etmek

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
KİŞİSEL BİLGİLER.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
1. GİRİŞ.....	1
2. TEORİK AÇIKLAMALAR.....	8
2.1. YUMUŞAK GÜÇ.....	8
2.2. KAZAN-KAZAN PERSPEKTİFİ.....	8
2.3. KARŞILIKLI BAĞIMLILIK.....	9
2.4. LİBERALİZM VE NEOLİBERALİZM.....	9
2.5. KONSTRÜKTİVİZM; TARİH VE KİMLİK BİLİNCİ.....	10
3. KUZEY KAFKASYA BÖLGESİ'NİN GENEL ÖZELLİKLERİ.....	11
3.1. KUZEY KAFKASYA NEDİR VE NERESİDİR?.....	11
3.2. BÖLGENİN SOSYAL DURUMU.....	13
3.3. BÖLGENİN DİNÎ DURUMU.....	14
3.4. BÖLGENİN JEOPOLİTİK VE JEOSTRATEJİK ÖNEMİ.....	15
3.5. TARİHÎ BİLGİLER DOĞRULTUSUNDA GENEL BİR ANALİZ.....	19
3.5.1. İSKİTLER.....	19
3.5.2. SARMATLAR.....	20
3.5.3. HUNLAR.....	20
3.5.4. HAZARLAR.....	20
3.5.5. SELÇUKLU DEVLETİ.....	20
3.5.6. OSMANLI DEVLETİ.....	21
3.5.7. TARİHSEL DEĞERLERİN GENEL YANSIMASI.....	23

3.6. SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÜZEN	24
4. KUZHEY KAFKASYA YEDİ ÖZERK CUMHURİYETİ	25
4.1. YEDİ CUMHURİYET	25
4.1.1. ADİGEY ÖZERK CUMHURİYETİ	25
4.1.1.1. Coğrafi Özellikleri	26
4.1.1.2. Yönetim	26
4.1.1.4. Ekonomi	27
4.1.1.5. Eğitim ve Kültür	27
4.1.1.6. Din	28
4.1.1.7. Genel Değerlendirme	28
4.1.2. DAĞISTAN ÖZERK CUMHURİYETİ	28
4.1.2.1. Coğrafi Özellikler	29
4.1.2.2. Yönetim	29
4.1.2.3. İdari birimler	29
4.1.2.4. Ekonomi	30
4.1.2.5. Eğitim ve Kültür	30
4.1.2.6. Din	31
4.1.2.7. Genel Değerlendirme	31
4.1.3. ÇEÇENİSTAN (İÇKERYA) ÖZERK CUMHURİYETİ.....	31
4.1.3.1. Coğrafi Özellikleri	32
4.1.3.2. Yönetim	32
4.1.3.3. İdari Birimler	33
4.1.3.4. Ekonomi	33
4.1.3.5. Eğitim ve Kültür	33
4.1.3.6. Din	34
4.1.3.7. Genel Değerlendirme	34
4.1.4. İNGUŞETYA ÖZERK CUMHURİYETİ	34
4.1.4.1. Coğrafi Özellikleri	35
4.1.4.2. Yönetim	35
4.1.4.3. İdari Birimler	35
4.1.4.4. Ekonomi	35
4.1.4.5. Eğitim ve Kültür	37
4.1.4.6. Din	37
4.1.4.7. Genel Değerlendirme	37
4.1.5. KABARDEY-BALKAR ÖZERK CUMHURİYETİ	37
4.1.5.1. Coğrafi Özellikleri	37
4.1.5.2. Yönetim	38
4.1.5.3. İdari Birimler	38
4.1.5.4. Ekonomi	38
4.1.5.5. Eğitim ve Kültür	39
4.1.5.6. Din	39
4.1.5.7. Genel Değerlendirme	39
4.1.6. KARAÇAY-ÇERKES ÖZERK CUMHURİYETİ.....	39
4.1.6.1. Coğrafi Özellikleri	40
4.1.6.2. Yönetim	40

4.1.6.3.	İdari Birimler	40
4.1.6.4.	Ekonomi.....	41
4.1.6.5.	Eğitim-Kültür.....	41
4.1.6.6.	Din	41
4.1.6.7.	Genel Değerlendirme	41
4.1.7.	KUZEY OSETYA ÖZERK CUMHURİYETİ-ALANYA	42
4.1.7.1.	Coğrafi Özellikler	42
4.1.7.2.	Yönetim	42
4.1.7.3.	İdari birimler	42
4.1.7.4.	Ekonomi.....	43
4.1.7.5.	Eğitim ve Kültür	43
4.1.7.6.	Din	44
4.1.7.7.	Genel Değerlendirme	44
5.	RUSYA’NIN KUZEY KAFKASYA POLİTİKASI	45
5.1.	RUSYA’NIN YÖNETİM SİSTEMİNİN İDARİ YAPISINDA KUZEY KAFKASYA’NIN YERİ.....	45
5.2.	KUZEY KAFKASYA’NIN RUSYA SİYASETİNDE YERİ VE ÖNEMİ.....	46
5.2.1.	Jeopolitik ve Jeostratejik Bağlam.....	46
5.2.2.	Siyasi Bağlam.....	47
5.2.3.	Askerî Bağlam.....	47
5.2.4.	Ekonomik Bağlam.....	48
5.3.	KAFKASYA CUMHURİYETLERİ İLE OLAN İLİŞKİLER.....	48
5.4.	SOĞUK SAVAŞ SONRASI İKİ DÖNEM	52
5.4.1.	BORİS YELTSİN İKTİDARI	52
5.4.2.	VLADAMİR PUTİN İKTİDARI.....	53
5.5.	POLİTİKALARIN ÇIKMAZLARI VE SONUÇLARI.....	55
6.	TÜRKİYE’NİN KUZEY KAFKASYA POLİTİKASI	58
6.1.	TÜRKİYE İÇİN KUZEY KAFKASYA’NIN ÖNEMİ	58
6.1.1.	JEOPOLİTİK AÇIDAN ÖNEMİ.....	58
6.1.2.	GÜVENLİK AÇISINDAN ÖNEMİ	59
6.1.3.	TARİH VE DEĞERLER AÇISINDAN ÖNEMİ.....	60
6.2.	TÜRKİYE’DEKİ DİASPORA.....	61
6.3.	1990’LARDAN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE’NİN KUZEY KAFKASYA POLİTİKASI... 62	
6.3.1.	1990’DAN AK PARTİ HÜKÜMETİNE TÜRKİYE’NİN POLİTİKALARI.....	63
6.3.2.	AK PARTİ İKTİDARI DÖNEMİ KUZEY KAFKASYA POLİTİKASI	67
6.3.2.1.	Eğitim Faaliyetleri	68
6.3.2.2.	Kardeş Şehir Projesi.....	68
6.3.2.3.	Ekonomik Faaliyetler.....	69

6.3.2.4. Kültürel Faaliyetler	71
-------------------------------------	----

7. KUZEY KAFKASYA'DA ÇATIŞMALAR, EKONOMİK GERİ KALMIŞLIK, KÜLTÜREL EYLEMLER VE TÜRK-RUS İŞ BİRLİĞİ..... 72

7.1. KUZEY KAFKASYA'DA RUSYA'YA KARŞI ÇATIŞMALAR 73

7.1.1. ÇEÇEN SAVAŞI VE GÜNÜMÜZ SÜRECİNE YANSIMASI	73
7.1.2. DİN MOTİVASYONLU ÖRGÜTLERİN RUSYA'YA KARŞI MÜCADELELERİ ...	74
7.1.2.1. Grupların Gelişimi ve Etkileri.....	75
7.1.2.2. Yöneticilerin İtibarsızlığı ve Yolsuzluk	76
7.1.2.3. İnsan Hakları İhlalleri	77
7.1.3. TÜRKİYE'NİN DEMOKRATİK YAPISI VE DİNİ ANLAYIŞININ SORUNUN ÇÖZÜMÜNDEKİ YERİ	78

7.2. KUZEY KAFKASYA'DA EKONOMİK YATIRIM VE GERİ KALMIŞLIK 81

7.2.1. EKONOMİK SORUNLAR.....	81
7.2.2. YATIRIMLAR.....	83
7.2.3. TÜRKİYE'NİN EKONOMİK YATIRIM KATKISI.....	85

7.3. CUMHURİYETLER ARASI ÇATIŞMALAR VE AŞİRETLER ARASI MÜCADELELER..... 86

7.3.1. ADIGEY İÇ SORUNU	87
7.3.2. ÇEÇEN SORUNU	88
7.3.2.1. Dağıstan Hasavyurt Sorunu	89
7.3.3. DAĞISTAN İÇ SORUNLARI.....	89
7.3.4. KARAÇAY-ÇERKEZ İÇ SORUNLARI.....	91
7.3.5. KABARDEY-BALKAR İÇ SORUNLARI	92
7.3.6. OSET-İNGUŞ ETNİK ÇATIŞMASI	92
7.3.7. İÇ MESELELERİNDE TÜRKİYE'NİN ÇÖZÜM YAKLAŞIMLARI	93

7.4. UÇAK KRİZİNDEN SONRA TÜRK-RUS İLİŞKİLERİ..... 94

SONUÇ..... 96

KAYNAKLAR.....101

EKLER: TEZ İÇİN YAZILMIŞ RÖPORTAJLARIN DÖKÜMÜ (TRANSKRİPTİ) 111

EKLER: HARİTALAR.....122

1. GİRİŞ

Kuzey Kafkasya Bölgesi'nde yedi özerk cumhuriyet bulunmaktadır. Bölge, sahip olduğu kaynak ve özellikler ile tarih boyunca birçok medeniyet, krallık ve devletin ilgisini çekmiştir. Bu coğrafyada Kimmerlerden, İskitlere, ilk Türk kavimlerinden (Hazarlar, Peçenekler, Kıpçaklar, Hunlar, Avarlar), Selçuklu Devleti ve Osmanlı İmparatorluğu'na, Çarlık Rusya'sından Rusya Federasyonu'na farklı yönetimler hüküm sürmüştür. Günümüzde ise başta Rusya Federasyonu olmak üzere Türkiye Cumhuriyeti, İran ve Amerika Birleşik Devletleri gibi ülkeler söz konusu bölgeye ilgi duymaktadır. Bölgeyi önemli kılan etkenlerin başında, bölgenin jeopolitik ve jeostratejik konumu nedeniyle enerji geçiş güzergâhı olma özelliği gelmektedir. Rusya Federasyonu'nun ana karasının güney sınırlarını teşkil eden Kuzey Kafkasya, Orta Asya ve Orta Doğu'ya açılan bir köprü niteliğindedir. Ayrıca bölgede enerji kaynakları (petrol, doğal gaz), maden kaynakları ve çeşitli yer üstü zenginlikleri mevcuttur. Bu nedenlerle Kuzey Kafkasya bölgesel ve küresel aktörlerin ilgisini çekmektedir.

Kuzey Kafkasya tarih boyunca göç alan bir coğrafya olmuştur. Yüzyıllardır farklı kültür ve geleneklerin bir arada yaşamış olduğu bu topraklarda en yaygın kültürel etkiyi Türk kökenli kavimlerin yapmış olduğu gözlenmektedir. Nitekim bölgeyi yüzyıllarca Kimmerler, Hunlar, Kıpçaklar, Avarlar, Hazarlar, Selçuklu Devleti ve Osmanlı İmparatorluğu gibi çok sayıda Türk devletinin yönettiği görülür. Ancak Osmanlı Devleti Çarlık Rusya'sıyla 18. yüzyılda giriştiği mücadeleyi günden güne kaybetmiş ve 19. yüzyılda bölgeden çekilmek zorunda kalmıştır. Mücadelenin kaybedilmesinin nedenleri arasında politik hatalar, İmparatorluk'taki başka sorunlar, bölgeye olan ilginin azalması ve başka bölgelere yoğunlaşması gösterilebilir. Bu dönemden sonra, bölgedeki Müslüman ve Türk toplulukları mevcut denklemde Rus hâkimiyetine karşı birlikte mücadele etmişlerdir. Sonraki yıllarda, Çarlık Rusya'sı Bolşevik Devrim ile yıkılmış akabinde Sovyet Sosyalist Rusya kurulmuştur. Hazar'dan Karadeniz'e kadar olan bölgede yaşayan, ortak kültür ve medeniyetlere sahip olan Kafkas halkları, geçiş sürecinde yaşanan kaos ve yönetim boşluğunu değerlendirerek 1918 yılında "Bağımsız Kuzey Kafkasya Cumhuriyeti"ni

kurmuşlardır.¹ Osmanlı Devleti bu oluşumu aktif bir şekilde desteklemiştir. Ancak Osmanlılar, I. Dünya Savaşı'nın kaybedilmesiyle bölgeden çekilmek zorunda kalmış ve bölgeye yeniden Ruslar hâkim olmuştur. Buna mukabil, Bolşevik Rusya bölgede mutlak bir hâkimiyet tesis etmiştir. 1923 yılında kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin bölgeye yardımı oldukça az olabilmesine rağmen Kafkas halkları kültürel bağımsızlık mücadelelerine devam etmişlerdir. Yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin kendi içyapısını oluşturma ve sistemini yeniden kurma mücadelesi devam ederken bölge ile ilgilenmesi oldukça zor olmuştur; hatta Türkiye'nin bölge ile ilgilenememesi sonucunda bölgede unutulmuşluk hissiyatı olduğu belirtilmelidir. Bu dönemde Rusya, Kuzey Kafkasya'da alternatifsiz hâkimiyetini mutlak bir şekilde tesis etmiş görünmektedir. Bölgede Ruslaştırma politikaları Soğuk savaştan beri devam etmektedir. Türkiye Cumhuriyeti bu gelişmelerle beraber , bölge halklarının beklentisi doğrultusunda yeni bir strateji üretmek ve bu perspektifte Rusya ile yeni bir iş birliği geliştirmek durumundadır.

Türkiye'nin tarihsel olarak bölge ile birçok bağı bulunmaktadır. Nitekim Türk kökenli kavimler Orta Asya'dan, bölgedeki kıt kaynaklar nedeniyle, Kuzey Kafkasya Bölgesi'ne göç etmiş ve bölgeyi bir geçiş güzergâhı olarak kullanmıştır. Bu coğrafyaya birçok Türk kökenli topluluk gelip yerleşmiş ve burada hüküm sürmüştür. Bu Kuzey Kafkasya'nın yüzyıllardır iyi bilindiğinin göstergesidir. Zamanla göç eden halklar ile oluşturulan ortak coğrafi kültürün etkisiyle, bir birliktelik sağlanmış ve bu birliktelik ile Rus yönetimine ve politikalarına karşı ortak bir mücadele zemini oluşmuştur. Bölgede yüz yıllardır devam eden bu birliktelik Çerkez, Çeçen, İnguşetya, Dağıstan, Kabarday, Karaçay halklarının aralarında bir kardeşlik bağı tesis etmelerini sağlamıştır. İlâveten, ortak kültür birlikteliği bölgedeki yaşama dair tüm alanlara sirayet etmiştir. Nüfus, sosyal, etnik yapılarının, değerlerinin, etkilerinin ve sorunlarının neler olduğu Türkiye tarafından tarih boyunca bölge ile olan etkileşim sonucunda tecrübe edilmiştir. Bu deneyimde bölgeden Anadolu topraklarına göç etmiş olan Çerkezler, Çeçenler, Karaçay, Kabarday gibi birçok halkın katkısının olduğu söylenebilir.~

Diğer yandan, bölgedeki halklar ile ortak dinî aidiyetinin olması Türkiye'ye farklı bir değer kazandırmaktadır. Arapların Kuzey Kafkasya'ya gelmesiyle İslam

---

¹ "Kuzey Kafkasya'nın Askerî ve Siyasi Tarihi II", <http://www.kafkasevi.com/index.php/article/detail/48> [Erişim 4.10.2017]

dini bölgede yayılmaya başlamıştır. Daha sonra Müslümanlığa geçen Türkler, İslamiyet'in bölgedeki varlığını devam ettirmişlerdir. Dinî faktörün, Türklerin bölgedeki topluluklar ile kurduğu ilişkilerin gelişmesinde ve yapılan etkin hamlelerde yardımcı olduğu görülmektedir.

Bu tez çalışması, Kuzey Kafkasya Bölgesi'nde Türkiye ile Rusya arasındaki ilişkileri uluslararası ilişkiler perspektifinden ele almaktadır. Çalışma, Sovyetler Birliği'nin yıkıldığı ve Soğuk savaşın sona erdiği 1990'dan günümüze kadar olan dönemi kapsamaktadır. Çalışmanın temel amacı; yukarıda açıklanan gelişmeler doğrultusunda, Kuzey Kafkasya Bölgesi bağlamında Türkiye ile Rusya arasındaki günümüz ilişkilerini incelemek ve olası iş birliği vizyonunu irdelemektir. Bunu yaparken yöntem Rusya Federasyonu ile bölgenin sorunlarının çözümünde ve kalkınmasında nasıl bir iş birliği gerçekleştirilebileceğini analiz etmek ve Rusya Federasyonu'nun tepkisini çekmeden bunun nasıl yapılabileceğini tespit etmektir. Bölgenin sorunları ve geri kalmışlığı ortaya konularak, Türkiye'nin bölgedeki varlığını tesis etmek ve sağlamlaştırmak için bunlara yönelik yaklaşımını, politikalarının neler olduğunu ve olabileceğini değerlendirmektir. Yine aynı doğrultuda bölgede var olan etnik, din ve aşiret çatışmalarının incelenmesi, sebeplerinin ve gelişmelerin geniş bir analizinin yapılması, bu olaylarla ilgili sorunların çözümünün değerlendirilmesi ve yeni çözümler getirilmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca çalışma, son dönemde iki ülke arasındaki ilişki göz önüne alındığında iş birliğinin bu bölgede de çok kolay olmamakla beraber çok zor da olmayacağını ortaya koyma amacı taşımaktadır.

Tezde aşağıdaki sorulara cevaplar aranmış olup bulunan sonuçlar paylaşılmıştır:

- 1) Kuzey Kafkasya Bölgesi'nin genel özellikleri nelerdir?
- 2) Kuzey Kafkasya'daki yedi özerk cumhuriyetin başlıca özellikleri nelerdir?
- 3) Rusya bu bölgede siyasi, ekonomik ve kültürel olarak hangi politikaları uygulamaktadır?
- 4) Türkiye'nin bu özerk cumhuriyetler ile ilişkisi hangi düzeydedir?

5) Türkiye bu bölgede Rusya ile olan ilişkilerini kazan-kazan perspektifine evirebilir mi, yapabilirse bunu nasıl hayata geçirebilir? Bu yeni vizyon hangi riskleri barındırır ve hangi faktörler üzerinden yürütülebilir?

Sorulara yanıtlar aranırken bu tezde test edilecek hipotezler şunlardır;

1) Kuzey Kafkasya Rusya'nın en çok problem yaşadığı, istikrar ve güven eksikliğinin olduğu, ekonomik sorunların görüldüğü, en fazla finansal kaynak ayırdığı bölgedir. Bu bağlamda, bölgede Rusya'nın düzeni nasıl tesis ettiği araştırılmalıdır.

2) Türkiye tarihsel ve kültürel olarak yakın bağları bulunan bu coğrafya halkları ile bölgenin Rusya toprağı olduğunun bilincinde bir mantalite doğrultusunda hareket etmektedir. Farklı dönemlerde Çeçen unsurlar gibi aksi gelişmeler olsa da Bölgenin Rusya'nın toprağı olduğu bir gerçektir.

3) Kuzey Kafkasya'da "Türkiye ile Rusya arasında "kazan-kazan" boyutunda bir iş birliği hangi başlıklarda ortaya çıkacaktır?" sorusu merkezî bir önem taşımaktadır. Bu çerçevede ekonomik, kültürel, etnik ve dinî bağlamda Türkiye'nin bölge halkları ile yakın ilişkisi, yeni bir vizyonun hayata geçirilmesi ihtimalini barındırmaktadır. Fakat bu ihtimal her şeyden önce Türkiye ile Rusya'nın yakın ilişkisini ve toprak bütünlüğüne saygı prensibini elzem kılmaktadır. Bu yol kırılğan bir karakter arz etmektedir.

Türkiye tarihî geçmişi, etnik, dinî aidiyetleri ve deneyimleri doğrultusunda, bölgeden kopmuş olsa da, Kafkasya'yı bilecek değer ve tecrübelerin yardımıyla, sorunların tespiti ve çözümlerinde etkin rol oynayabilecek pozisyonda bir ülkedir. Türkiye'nin bölgedeki yerel unsurlar, aşiretler ve etnik yapılar ile iletişime geçebilecek ve onları etkileyebilecek bir nüfuza sahip olduğu söylenebilir. Bölgedeki kanaat önderleri ve ülke içinde mevcut Kafkas halklarının temsilcileriyle ve bölge halkı ile olan etnik ve dini bağlar ile bu iletişimi sağlayabilir. Böylece Türkiye aşiretler arasında iletişimi sağlayarak sorunların çözümünde arabulucu rol oynayabilir. Sorunların çözümü, bölgede çatışmaların ve anlaşmazlıkların da önünü önemli ölçüde kesecek ve çatışmaların olmadığı bir Kafkasya'da, halkların birlikte, Kafkas kimliği altında huzur ve refah içinde yaşayabilmesi mümkün olacaktır. Buna ilaveten çatışmasızlık, istikrarı da beraberinde getireceği için bölgeye hem Türkiye'den hem de diğer ülkelerden yatırımların gelmesine ve Rusya'nın bölge

ekonomisini iyileştirmek için yürüttüğü mevcut ekonomi politikalarının başarıya ulaşmasına katkıda bulunur. Türkiye'nin bölgede bu denli aktif ve etkin olması, yatırımlar gerçekleştirerek ticari ve ekonomik ilişkiler tesis etmesi kendisine de ekonomik ve siyasi kazanç sağlayacaktır.

Bölgenin hâkimi olan Rusya Federasyonu'nun bu uygulamalara nasıl tepki vereceği sorunsalı kısa ve orta vadede varlığını koruyacaktır. Ancak Türkiye'nin bu politikaları gerçekleştirirken Rusya Federasyonu ile hareket etmesi önemlidir. Böylece Türkiye Rusya Federasyonu'nu karşısına değil yanına alarak hem bölge sorunlarının çözümünde katkı sağlayacak ve Rusya ile ilişkilerini geliştirecek hem de bölge halkına fayda sağlayarak Bölgede etkin olacak ve böylece kendi çıkarlarını koruyarak bölgeye yönelik hedeflerini gerçekleştirmede önemli mesafe kat edecektir. Temel perspektif, “kazan-kazan” politikası çerçevesinde iyi ilişkilerin tesisidir. Bu ilişki modeline İran ile Rusya arasındaki Tacikistan örnek olarak gösterilebilir.² Tacikistan soğuk savaşın ardından bağımsız bir devlet olarak olmuştur. Lakin 1992 yılından beri süre gelen iç karışıklıklar ve ekonomil sorunlarda Rusya'nın destekleri devam etmiştir. Rusya devleti ülkeye ekonomik destek sağlamakta ve yönetim kadrolarıyla ilişkisi Kremlin hükümetinin istediği doğrultudadır. Rusya'nın nüfuzu altında bulunan ve arka bahçesi olarak gördüğü Tacikistan'da şu anda benzer bir ilişki sergilenmektedir. Böylece tüm taraflar kazanmaktadır. İran bu şekilde bir yandan Rusya ile ilişkilerini geliştirmekte bir yandan da Orta Asya Bölgesi'ne erişim sağlayarak hedeflerini gerçekleştirmektedir.

Tüm bu çalışmanın gerçekleştirilmesi için; ilgili alanda her bölüm için ayrı, detaylı kaynak taraması gerçekleştirilmiştir. Bu kaynaklar arasında yerli ve yabancı kitap, kitap bölümü, makale, köşe yazısı, dergi yazısı ve çalışması, internet yayınları,

---

² İran aynı köken ve dile (Olivier Roy, The Foreign Policy of the Central Asian Islamic Renaissance Party, Council on Foreign Relations, New York 2000, p. 12) mensup olarak ve tarihî geçmişi ile deneyimlerini kullanarak Tacikistan'da etkin olmakta, sorunların çözümünde katkı sağlamakta ve bölgenin kalkınmasında gerekli ekonomik hamleleri yapmaktadır. İlişkilerin seyrinin olumlu olduğunu gösteren gelişmeler mevcuttur. Bunlar arasında Ağustos 2010'da Tahran'da düzenlenen Afganistan, İran ve Tacikistan devlet başkanları zirvesinin Rusça yayımlanan medyada “Farsi dilli devletlerin birliği” fikrine olan ilginin canlanması şeklinde yansıtılması (Muhammet Savaş Kafkasyalı, Raşid Tacibayev, Tacikistan: Kurgusal Kuruluştan Kurgusal Politikalara, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi/Journal of Turkish World Studies. XII/1.Yaz 2012, s.239-266.), 2013 yılında İran Lideri Ahmedinejad ile Tacikistan Dış İşleri Bakanı Hamron Zarifi'nin görüşmesi çerçevesinde ilişkilerin daha fazla geliştirilmesi ve ülkedeki 200 İran şirketine yönelik inşaat, enerji diğer yatırım olanakları güçlendirilmesi vurgusunun yapılması (Ahmedinejad: İran-Tacikistan İlişkileri Diğer Ülkelere Örnek. <https://www.haberler.com/ahmedinejad-iran-tacikistan-iliskileri-diger-4773600-haberi/>, Haziran 2013. (Erişim 27 Temmuz 2018).) 2017 yılında İran'ın Tacikistan Büyükelçisi ile Tacikistan Meclis Başkanı'nın ilişkilerin geliştirmeye yönelik görüşmeleri gösterilebilir. İran bu politikaları Rusya Federasyonu ile ve Federasyon'un bilgisi dâhilinde gerçekleştirmektedir.

düşünce kuruluşlarının yayın ve yazıları yer almakta olup tarihî olayların incelenmesi, güncel vaka ve politikaların analizi yöntemleri kullanılmıştır. Ayrıca, konu ile ilgili, alanında uzman akademisyenler, özel ve resmî kurum, dernek ve vakıf yöneticileriyle yüz yüze yapılan görüşmelerden elde edilen bilgiler, bulgular ve kaynaklar toplanmış, incelendikten sonra çalışmaya katkısı sağlanmıştır. Bu tez çalışması, tüm bu yayın, yazı, görüşmeler ve çalışmaların detaylı incelenmesi, değerlendirilmesi ve analizi sonucu ortaya çıkarılmıştır.

Kuzey Kafkasya bölgesi ile ilgili daha önce yazılan kitap şunlardır; Prof. Dr. Ufuk Tavkul Kafkasya Gerçeği, Prof. Dr. Ufuk Tavkul Etnik Çatışmaların Gölgesinde Kafkasya, V.A. Tişkova, E.İ. Filippova Eski Sovyet Ülkelerinde Etnik İlişkiler ve Sorunlar (Kuzey Kafkasya), Prof. Dr. Ramazan Özey Kafkasya ve Kafkas Ülkeleri Coğrafyası, Doç Dr. Alâeddin Yalçınkay Kafkasya'da Siyasi Gelişmeler: Etnik Düğümden Küresel Düğüme, Güler Kaya Soğuk Savaş Sonrası Eski SSCB Coğrafyasında Etnik ve Dinsel Çatışmalar'dır. İlgili alanda yazılmış tezler; Dr. Gökmen Kılıçoğlu Kafkasya'da Dağıstan'ın Stratejik Önemi, Gökhan Tekir Geopolitics of Russia's Caucasus Policy and Its Implications For the World, Ahmet Arkın Bölükbaşı Kuzey Kafkasya Özerk Cumhuriyetleri Bağlamında Rus Dış politikası, Habip Yıldırım Kafkasya'da Etnik Çatışmalar ve Türkiye Açısından Bölgenin Önemi, olarak gösterilmektedir.

Çalışma sırasıyla şu plan çerçevesinde işlenmiştir; giriş bölümünden sonra Kuzey Kafkasya Bölgesi'nin genel özellikleri, konumu ve tarihî geçmişine değinilmiştir. Sonraki bölümde yedi cumhuriyetin tanıtımı detaylı bir şekilde gösterilmiştir. Yedi cumhuriyete dair ayrı ayrı demografik, nüfus, dinî ve dilsel etnisite ve en önemli özelliklerine dair detaylı bilgi verilmiştir. Bir sonraki bölümde tüm bu bilgiler doğrultusunda bölgede hâkim olan Rusya Federasyonu'nun soğuk savaşın sona ermesinden günümüze kadarki Kuzey Kafkasya politikaları ele alınmıştır. Daha sonra Türkiye için Kuzey Kafkasya'nın önemi ve Türkiye'nin soğuk savaş sonrası bölgeye yönelik politikaları incelenmiştir. Sonraki bölümde Rusya'nın bölgede uygulamış olduğu politikalar neticesinde ortaya çıkan çatışmalar ve bu çatışmalarda etkin olan Kuzey Kafkasya halklarına Rusya'nın ekonomik yaptırımları, bölgedeki geri kalmışlık ve aşiretler arasındaki anlaşmazlıklar ele alınmıştır. Son ve asıl bölümde ise Kuzey Kafkasya'da Türkiye ile Rusya arasında hangi politika ve

alanlarda, nasıl bir iş birliğinin olabileceği ve Türkiye'nin bölgede barış, huzur ve istikrarın temininde nasıl bir rol üstlenebileceği analiz edilmiştir.

2. TEORİK AÇIKLAMALAR

Uluslararası ilişkiler perspektifinde kullanılan yumuşak güç, kazan-kazan, karşılıklı bağımlılık, liberal ve neoliberal değerler, Konstrüktivizm (tarih ve kimlik bilinci) terimleri bu tezin teorik alt yapısını oluşturan kavramlardır. Bu kavramları incelemek tezin ortaya koyduğu düşünceyi anlamada yardımcı olacaktır.

2.1. YUMUŞAK GÜÇ

Güç, bir ülkenin amaçladığı bir çıkarı gerçekleştirme olasılığını mümkün kılacak nitel ve nicel sayıların toplamı olarak ifade edilebilir. Gücün öğeleri arasında coğrafya, doğal kaynaklar, endüstriyel kapasite, askerî güç, nüfus, ulusal karakter, ulusal moral, diplomasinin niteliği ve hükûmetin niteliği bulunmaktadır.³ Yumuşak güç kavramı ise ilk olarak Joseph Nye Jr. tarafından 1990 yılında çıkardığı “Bound to Lead” adlı kitapta belirtilmiştir.⁴ Nye, yumuşak gücü iş birliği sağlayarak ve çekicilik unsurlarını kullanarak istediğini yaptırma olarak ifade etmektedir.⁵ Yumuşak güç tanımı ise başkalarının ‘isteklerini’ kendi istekleri yönünde etkileyebilmektir.⁶ Kültür ve tarih, değerler, devletlerin izledikleri iç ve dış politikalar, kurumlar, ekonomik gelişmişlik, bilim, sanat ve edebiyatta ilerlemişlik gibi unsurlar, yumuşak gücün önemli kaynakları arasında sayılmaktadır.⁷

2.2. KAZAN-KAZAN PERSPEKTİFİ

İki ya da daha fazla devletin ekonomik, politik, askerî, enerji sosyal, kültürel ve çevresel konularda çatışan çıkarları uyumlu hâle getirmek suretiyle tüm taraflar için ortak faydayı (yararı) olabilir kılmaktır. Kazan-kazan perspektifi taraflar arasında ilişkileri, iletişimi, iş birliğini gerektirmektedir. Bu terim günümüzde daha çok siyasi ve ekonomik ilişkilerde gündeme gelmektedir. Taraflar arasında yapılan görüşmeler ve anlaşmalar neticesinde elde edilen ortak kazanç olarak değerlendirilebilir. Günümüz uluslararası ilişkilerinde devletler arasındaki meselelerdeki çatışmalar yerini iş birliğine bırakmaktadır. Ancak iş birliğinde önemli

³ Tayyar Arı. *Uluslararası İlişkiler Teorileri; Çatışma, Hegemonya, İş birliği*. (Bursa: MKM Yayıncılık, 2013), s.184.

⁴ Joseph S. NYE, *Dünya Siyasetinde Başarının Yolu Yumuşak Güç*, Çev: AYDIN, Rayhan İ. (Ankara: Elips, 2005).

⁵ Tuba Çavuş, “Dış Politikada Yumuşak Güç Kavramı ve Türkiye’nin Yumuşak Güç Kullanımı”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 2.2, (Ankara 2012), s. 23-37.

⁶ Tuba Çavuş, a.g.e. s. 25.

⁷ Shanthi Kalathil, “China’s Soft Power in the Information Age: Think Again”, *Institute For the Study of Diplomacy*, ISD Working Papers in New Diplomacy, Alıntı: Tuba Çavuş, (Mayıs 2011).

olan samimiyet ve güvendir. İlişkilerin seviyesi arttıkça iş birliği noktasında bu iki değer kendini gösterecektir. Bu duruma örnek olarak günümüzde Rusya ve Türkiye arasındaki ilişkiler gösterilebilir. İki ülke arasında ticaret, turizm, politika, ve enerji alanları ile askerî alanda kazan-kazan çerçevesinde iş birliği gerçekleşmektedir. Taraflar arasında rızaya ve güvene dayalı olarak gelişen iş birliği bazı alanlarda eşit olmayan faydalar sağlasa da turizma alanında Türkiye; enerji alanında Rusya lehine görülen kârla karşılıklı kazanç dengesi sağlanmaktadır.

Kazan-kazan perspektifi tarafları aralarında farklı meselelere çözüm bulma arayışına sevketmektedir. Örnek olarak Suriye meselesinde Rusya ve Türkiye arasında oluşturulan diplomasi mekânizması hem Suriye hem Rusya hem de Türkiye için ortak kazancı öngörmektedir. Bunun başarısı belirtildiği gibi tarafların samimiyet ve güveni oranındadır.

2.3. KARŞILIKLI BAĞIMLILIK

Karşılıklı bağımlılık; farklı ülkeler arasında parasal, mali, toplumsal ya da güvenlik konu veya sorunlarında gündeme gelen karşılıklı etkileşimi ifade eder.⁸ Taraflar bağımlılık ilişkilerinde hem toplam hem de nispi kazanç peşinde olabilirler.⁹

Karşılıklı bağımlılıkta birçok etmen mevcuttur. Taraflar arasında iletişim kanalları vardır. İlişkilerin sağlanması için hükümetler arası bağlantılar veya uluslararası düzlemde oluşturulan Birleşmiş Milletler, NATO gibi küresel oluşumlar, uluslararası şirketler, sivil toplum örgütleri önemli araçlardır. Bu araçlar vasıtasıyla sağlanan ilişkilerde konuların hiyerarşik bir yapısı yoktur.¹⁰ İş birliği tüm alanları içermektedir. Son olarak ilişkilerde çatışmaların yerini diplomasi almaktadır.

2.4. LİBERALİZM VE NEOLİBERALİZM

Liberalizm, Aydınlanma Çağı olarak görülen 17. ve 18. yüzyıl siyaset felsefesinin ürünüdür. Temel ilkeleri fırsat eşitliği, bireyin hak ve özgürlüğü, özel mülkiyet hakkıdır. Diğer taraftan Immanuel Kant'ın ortaya koyduğu demokratik barış teorisi çerçevesinde birey ve toplumlar arasında barışın tesisidir. İnsanları savaş yerine ortak bir paydada buluşturmayı önermekte ve serbest ticareti savunmaktadır. Bu durumda insanların refahının artacağını ve bunun da barışa katkı sağlayacağını öngörmektedir. Ayrıca uluslararası siyaset ve ekonomide “çıkarların

---

⁸ Tayyar Arı, a.g.e. s. 322.

⁹ Tayyar Arı, a.g.e. s. 323.

¹⁰ Tayyar Arı, a.g.e. s. 326.

uyumunu” ortaya koymaktadır. Günümüz uluslararası düzleminde çatışan çıkarların uyuma evrilebileceğini, tarafların müzakere yolu ile sorunları çözebileceğini ifade etmektedir. Bu doğrultuda meselelere uluslararası kurum ve kuruluşların, sivil toplum örgütlerinin katkı yapacağı düşüncesi hâkimdir. Yine benzer amaçla, bir ülkeye yapılacak saldırılarda “kollektif güvenlik” kavramını ortaya atmaktadır. Örnek olarak Milletler Cemiyeti, NATO gösterilebilir.

Neoliberalizm teorisi, uluslararası ekonomik düzlemin serbest piyasadan kapitalist ekonomiye geçişin olduğu düzeni ifade etmektedir. Uluslararası ilişkilerde devletlere göre uluslararası şirket ve kuruluşların, sivil toplum örgütlerinin daha aktif olduğunu belirtmektedir. Ülkelerin iletişim ve ulaşım aygıtlarıyla birbirlerine bağlı olduğunu, bir ülkede ya da bölgede meydana gelecek bir durum veya olayın birçok ülkeyi etkileyebileceğini ifade etmektedir. Amerika’daki 11 Eylül saldırılarının tüm dünyaya, Avrupa’da Yunanistan ve İspanya’da yaşanan krizin tüm bölgeye etkisi bunlara örnektir.

2.5. KONSTRÜKTİVİZM; TARİH VE KİMLİK BİLİNCİ

Konstrüktivizm teorisi uluslararası ilişkilerde kimlik ile dış politika kavramlarını kullanarak bir sentez oluşturmaktadır. Teorinin öncüsü olan Alexandre Wendt’e göre kimlik ve uluslararası toplumsal yapıların karşılıklı olarak inşa edildiği ve bunların çıkarlarının dış politikaya yansımaktadır.¹¹ Devletleri oluşturan birey ve toplumların belli etnik aidiyeti teşkil eden bir kimliği mevcuttur. Benzer kimlikteki insanların oluşturduğu toplumlar ve onların istekleri devlet yönetiminde kendisini bulmaktadır. Devleti yöneten kadroların temsil ettiği toplumların çıkarlarının o ülkenin dış politikasına yansması muhtemeldir. Bu durum politikayı bireylerin yaşadığı çevreden edindiği bilgi, düşünce, maddi kaynak, kültürel ve ahlaki değerler kapsamında yönlendirmektedir. Örneğin, Türkiye toplumunun sahip olduğu kimlik bilinci, etnik aidiyet, tarihine ve dine dayanmaktadır. Bu doğrultuda Orta Doğu, Kafkasya, Balkanlar ve Orta Asya bölgelerine yönelik kimlik, dinî ve tarihî bağlarının olması Türk dış politika yapım sürecine yansımaktadır. Türkiye’nin dış politikası bu dört bölge üzerine yoğunlaşmaktadır.

---

¹¹ Tayyar Arı, a.g.e. s. 499.

3. KUZEY KAFKASYA BÖLGESİ'NİN GENEL ÖZELLİKLERİ

Devletlerin Kuzey Kafkasya'ya yönelik politikalarını şekillendirirken coğrafyanın terimsel manasını, genel hatlarını, burada yaşayan toplumların karakteristik yapısını, bölgenin önemini ve tarihsel süreçteki evrelerini iyi bilmesi ve ona göre analiz etmesi gerekmektedir. İlgili bölüm bunu ortaya koymaktadır.

3.1. KUZEY KAFKASYA NEDİR VE NERESİDİR?

“Kafkasya” kelimesinin ilk kullanımı MÖ 490 yıllarına dayanmaktadır. Bu yıllarda Yunan bir düşünür olan Aiskhylos yazdığı bir roman olan “Zincire Vurulmuş Zevk ve Eğlence” adlı eserinde bölgeyi “Caucasus Dağı” olarak belirtmektedir.¹² Bu isim günümüze kadar bu şekilde türeyerek Caucasus, Caucasia, Caucasia olarak gelmiştir. Yunanlıların Kafkasya terimi ile ilişkisi ise Yunanlıların o dönemde Karadeniz kıyılarında kurmuş olduğu koloniler ile bölge ile olan ilişkisinden kaynaklanmaktadır. Kolonilerden bazıları Heraklia Pontika Apollonia, Istros, Tyraz, Olbia, Hernesos ve Azak Denizi'nin girişinde Panais ile Panakapion'dur. Kafkasya terimi İslam eserlerinde Alburz Dağı olarak geçmektedir.¹³ Aynı terim Rusya'da Çar I. Petro tarafından 1726 yılında kurulan “İlimler Akademisi” aracılığıyla kullanılmaya başlanmıştır.¹⁴

Kafkasya Bölgesi'nde yerli halkların ve bölgeye gelip yerleşen, hüküm süren ve kalıt bırakan halk ve kavimlerin kullandığı sayısız dil bulunmaktadır. Aynı coğrafyada elliden fazla dil kullanıldığı belirtilmektedir. Bundan dolayıdır ki Bölge “Diller Dağı” olarak günümüzde de kullanılmaktadır. Yaşamlarını sürdüren halklar da genel itibarıyla “Dağlılar” olarak çağrılır.

Kafkasya'nın coğrafi konumu tanımlanacak olunursa bölge kırkinci boylam ile kırk altıncı boylamlar arasında yer almaktadır.¹⁵ Kuzeybatıda Taman Yarımadası'ndan başlayıp batıda Karadeniz, doğuda Hazar Denizi, kuzeyde Don, Kuma ve İtil Nehirleri ile Maniç Bataklığı ve güneydoğuda Apşeron Bölgesi'ne kadar olan alanbölgenin sınırlarıdır. Karadeniz, Marmara, Ege ve Akdeniz gibi

¹² Ergin Ayan, Kafkasya: “Bir Etno-Kültürel Tarih çözümlemesi”, ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, Cilt:1, Sayı:2, (Ankara 2010), s.21.

¹³ Ergin Ayan, a.g.m.

¹⁴ Ufuk Tavkul, *Etnik Çatışmaların Gölgesinde Kafkasya*. (İstanbul: Ötügen Yayınları, 2002), s.11.

¹⁵ Alexandre Grigorianz, *Kafkasya Halkları: Tarihi ve Etnografik Bir Sentez*, Doğan Yurdakul (çev.): (İstanbul: Sabah Kitapları, 1998), s. 13.

denizlerin bağlantı noktasında birleşme yeri konumundaki bir coğrafyadır. Bölge yüksekliği beş bin metreyi aşan ünlü Kafkas Dağları tarafından bölünmektedir. Dağların uzunluğu 1100 kilometreyi bulmaktadır. Dağların zirvesi 5647 m ile Elbruz (Tingi Tav) Dağıdır.¹⁶ Diğer önemli dağlar ise; Dihtav (5203 m), Koştantav (5145 m) Şhara (5068 m), Kazbek (5043 m)'tir.¹⁷ Bölgede Kuzey Kafkasya ile Transkafkasya arasındaki Kafkas Dağları adeta set görevi gördüğü için geçişler zor yapılmaktadır. Bu geçişler belli geçitler vasıtasıyla sağlanmaktadır. Bunlardan Daryal Geçidi Bölgeyi Kuzey ve Güney Osetya üzerinden Kafkas Ötesi'ne bağlarken; Derbent Geçidi bölgeyi Azerbaycan'ın başkenti Bakü'ye bağlamaktadır. Ayrıca diğer geçitler Demirkapu Geçidi ve Mamison Geçidi olarak belirtilmektedir.¹⁸ Dağların kuzey bölgesi günümüzde Rusya Federasyonu toprakları içinde özerk cumhuriyetlerden ve diğer güney topraklarından oluşmaktadır. Bu bölgeye Kuzey Kafkasya Bölgesi denilmektedir. Bölgeyi, "Adigey, Karaçay-Çerkes, Kabardey-Balkarya, Kuzey Osetya-Alanya, İnguşetya, Çeçenistan ve Dağıstan olmak üzere yedi özerk cumhuriyet ile bunların haricinde Rusya Federasyonu'na doğrudan bağlı olan Stavropol Kray, Krasnodar Kray oluşturmaktadır. Dağların güney kısmını ise günümüze kadar Kafkas Ötesi olarak gelen, orijinal adı Transcaucasus olan topraklar oluşturmaktadır. Rusların verdiği isim "Zakavkaz" olmuştur. Osmanlı ve Araplar ise "*Mavera-i Kafkasya*"¹⁹ olarak belirtirler. Bu bölgede de Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan bağımsız devletleri ile Nahçivan Özerk Bölge gibi ülkeler yer almaktadır. Bölge yirmi beş civarında halkın yaşadığı, elli civarında dilin konuşulduğu bir "kültür mozaiki" olarak belirtilen coğrafyadır. Genel itibarıyla ortak dil Rusça olarak görülmektedir. Halkların kendi dillerinin yanında Türkçe, Ermenice, Gürcüce de yer yer görülmektedir. "Kuzey Kafkasya halkları üç etnik ırka ayrılmaktadır. Kaş ırkı Adigeler, Abhazlar ve Çeçenlerden oluşmaktadır. Ari ırkını Osetyalılar meydana getirmektedir. Turan ırkı da Kumuk, Nogay, Karaçay-Malkar'dan müteşekkildir."²⁰ Ayrıca detaylandırmak gerekirse "Bölge beş gruba da bölünmektedir. Beş gruptan ilk grup Kartevelyen grup olmaktadır. Bu grupta Gürcü, Kevsur, Pşav, Tuş, İmiret, Svan ve Guri toplulukları yer almaktadır. İkinci grup Çerkes grubu olmak üzere; Adige,

¹⁶ Alexandre Grigorianz, a.g.e.

¹⁷ M. Sadık Bilge, *Osmanlı devleti ve Kafkasya: Osmanlı varlığı döneminde Kafkasya'nın siyasi-askeri tarihi ve idari taksimatı, 1454-1829*. İstanbul: Eren Yayıncılık, 2005.

¹⁸ M. Sadık Bilge, a.g.e. s.15.

¹⁹ Ufuk Tavkul, a.g.e.

²⁰ İsmail Berkok, *Tarihte Kafkasya*, İstanbul: Eskiçim Kitabevi, 1959.

Abhaz, Abaza, Şapsuğ, Natukay, Kabardey toplulukları yer almaktadır. Üçüncü grup toplulukta Oset grubu bulunmaktadır. Bu grupta Tagavur, Digur, Kurtai, Alakir topluluklar bulunmaktadır. Çeçen grubu diğer bir topluluk grubunu temsil etmektedir. Bu gurubun içinde ayrıca İnguş, Karabulak, Kist ve Kalgay grupları da bulunmaktadır. Son grup Lezgi grup olmakta ve bünyesinde Kuil, Agul, Rotul, Tabarasan, Arçın, Arçın, Gazikumuk, Dargi, Kumaçi, Didu, Avar ve Andi toplulukları bulunmaktadır.”²¹ “Kuzey Kafkasya Federal Bölgesi'nin toplam nüfusu 2016 yılı verilerine göre 7.369.900 kişi”²² dir. Bölgedeki nüfusun çoğunluğunun Müslüman olduğu, geri kalanında Hristiyan ve az sayıda Musevi olduğu belirtilmektedir.

KAYNAK: <https://eurasiangeopolitics.com/north-caucasus-maps/>.

3.2. BÖLGENİN SOSYAL DURUMU

Bölgenin engebeli coğrafi yapısı, düz ovaları, derin vadileri, gür nehirleri ve geniş ormanlıkları mevcuttur. Bu sebeptendir ki bölge halkı farklı coğrafi kesimlerde yaşamlarını idame ettirmektedirler. Ancak bu farklılık bölge genelinde farklı yaşam tarzlarına sebebiyet vermektedir. Farklı yaşam tarzları da farklı ekonomik hayatlara

²¹ Kadircan Kafalı, Şimali Kafkasya. İstanbul: Zeyrek Kitabevi, 1942.

²²Federal State Statistic Service, Russia in Figures 2016”, http://www.gks.ru/free_doc/doc_2016/rusfig/rus16e.pdf. [Erişim 04.11.2017]

neden olmaktadır. Dağlık kesimde yaşayan insanların yiyecek, barınma temini farklı iken, ki madencilik gibi gösterilirken, geniş ovalarda tarımla uğraşmaktadır. Dağlık kesimlerde evler tek katlıdır ve “habla” olarak belirtilen taş ve duvar ile çevrilidir. Düz alanlarda daha çok ahşap ve topraktan yapılmış ve çitlerle çevrili çiftlikler bulunmaktadır.²³

Diğer taraftan Kafkasya coğrafyası farklı kültür ve medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır. Batı medeniyetleri olan Roma ve Yunan medeniyetleri, Orta Asya kavimleri olan İskit, Kimmer, Hun, Bulgar, Avar, Hazar, Kıpçak, Moğol kavimleri, Anadolu ve Mezopotamya medeniyetleri olan Bizans, Selçuklu, Ceneviz kolonileri ve Osmanlı Devleti bölgeye kültürlerini getirerek Kafkasya'nın etnik ve sosyal yapısını etkilemişlerdir.

3.3. BÖLGENİN DİNİ DURUMU

Bölge halkı Hristiyanlığı IV. yüzyılda kabul etmiştir. Ermeniler Hristiyanlığı 301 yılında devlet dini hâline getirmişlerdir. Halkın Müslümanlar ile olan farkı sadece din çerçevesinde olmuştur. Yaşam tarzları aynı kalmıştır. 18. yüzyıl da Hristiyanlık Osetler ve Svanlar arasında yayılmıştır. Hristiyanlığın Çeçenistan, Osetya ve Avarlar arasında yayılmasına Gürcistan vesile olmuştur. Hristiyanlığın Kabardey halklarına yayılması Ruslar vasıtasıyla olmuştur.²⁴ İslamiyet ise 710 yılında Arapların bölgeye gelmesiyle yayılmaya başlamıştır. O dönemdeki Arap-Hazar (Türk kavmi) Savaşları İslam'ın yayılmasında etkili olmuştur. Daha sonraları da Selçuklu Devleti'nin bölgeyi iskân ve dinî politikalar ile İslamiyet'i yaydığı bilinmektedir. Osmanlı Dönemi'nde bölge halkının dinî yapısına müdahale edilmemesine rağmen İslamiyet'in yayılması kolay olmuştur; çünkü yüzyıllardır bölgede mevcudiyeti vardır. Arapların İslamiyet'i yaydığı bölgelerde, örneğin Çeçenistan'da, halklar Şafii mezhebine mensup iken Türklerin İslamiyet'i yaydığı bölgelerde halklar Hanefi mezhebine mensuptur. Osmanlı Devleti'nin yıkılış döneminde Rusların bölgeyi işgali sonrası büyük katliam ve göçler ile dinî yapı etkilenmiştir. Kafkasya Bölgesi'nde sayısı çok az da olsa Yahudi dini mensup bulunmaktadır. Bunlar İran ve Bizans'tan göç eden Yahudiler ile Hazarların bir kısmının Yahudiliği kabul eden kesimlerinden oluşmaktadır.

---

²³ M. Sadık Bilge, a.g.e.

²⁴ M. Sadık Bilge, a.g.e.

3.4. BÖLGENİN JEOPOLİTİK VE JEOSTRATEJİK ÖNEMİ

Bölge çeşitli kültürleri içinde barındırmaktadır. Bu kültürlerin bünyesinde çeşitli diller, kökenler, yaşam tarzları ve din değerleri bulunmaktadır. Bu kültürlerden meydana gelen halklar binlerce yıl boyunca aralarındaki ihtilaf ve çatışmalara rağmen birlikte yaşama bilincini hep korumuşlardır. Bu konuyu ifade etmek için Zbigniew Brzezinski "Büyük Satranç Tahtası" adlı kitabında bölgeyi "Avrasya'nın Balkanları" olarak nitelendirmektedir.²⁵ Yerel halklar ile birlikte, sonradan gelen kavim, krallık ve halklar da bölge kültürel olarak etkilenmiş, kalıtlar ve miras bırakılmış ve günümüz Kafkasya toplumunun temelleri oluşmuştur. Bölgeye Kimmer, İskit ve Sarmatya kavimleri ile Yunan, Roma, Bizans medeniyetleri, Pers ve Bizans İmparatorlukları, Hun, Hazar, Avar, Kıpçak, Bulgar kavimleri ve daha sonraki dönemlerde de Selçuklu Devleti, Osmanlı İmparatorluğu, Çarlık ve Sovyetler Rusya'sı gelmiş ve hâkimiyet kurmuşlardır. Tüm bu medeniyet, halk, kavim, devlet ve imparatorlukların bölgenin geçmişte nasıl rol oynadığı bilinmektedir ve bu durumun gelecek olaylarla politikalara sirayet edeceği muhakkaktır. Keza, Türk ve Müslüman kavimlerin oynadığı rolün etkisiyle, günümüzde bölgede Türkiye lehine faaliyet gösteren ve gösterebilecek birçok kavim ve halk mevcuttur. Bu durum Türkiye'nin doğru politik hamleler atmasına yardımcı olacak önemli avantajlar olarak görülebilir. Tüm bu değerlendirmeler doğrultusunda; "Kafkasya'nın benzersizliği; Avrupa ve Asya'nın yalnızca kültürel değil etnik olarak da birleşmesi ve Kafkasya kavramının kaynaşmasıdır."²⁶

Bölge Kafkas Sıradağları ile ikiye bölünmüştür. Bu sıradağlar Kafkasya'nın kuzeyi ile güneyi arasında kültürel, etnik, dilsel farklılıklar meydana getirmiştir. Kuzey bölgesinde 50'den fazla etnik kavim ve bir o kadar dil ve türevleri mevcutken güney kısmında bu kadar çeşitlilikten söz edilemez. Dağlar iki bölge arasında adeta bir set görevi görmekte ve kültürel etkileşimi engellemektedir. Bu durum iki bölgeye kendine has özellikler kazandırmaktadır. Ayrıca bölgeler arasındaki bu aşılması güç set çatışmayı da engellemiştir. Bu durum bölgeleri birbirinden farklı kılmaktadır.

²⁵ Zbigniew Brzezinski, *Büyük Satranç Tahtası*, çev. Yelda Türedi, İstanbul: İnkılap Yayınları, Orijinal baskı New York 1997, s.178.

²⁶ Zelimhan Yandarbiev, "Kafkasyalılık", <http://www.cerkesya.org/makale/1/item/3777-kafkasyalilik>. [Erişim 15.11.2018].

Böylece iki bölge birbirinden ayrı değerlendirilmektedir. Bölge coğrafi yapısıyla da doğal bir korumayı kendine sağlamaktadır. Bölgeye giriş-çıkışlar birkaç geçit ile sağlanmaktadır. Bu durum bölgeye dışarıdan müdahaleizni de vermez. Ve hatta bu durum sebebiyle bölgenin tam olarak keşfinin yapılamadığı da söylenebilir.

Tüm bu farklılıklar ile kendine has sosyal ve fiziki yapı doğrultusunda bölgenin tüm aktörleri etkilediği ve cezbettiği bir gerçektir. Genel olarak bakıldığında; bölge, hem bölgesel güçler olan Rusya, Türkiye ve İran gibi güçlerin hem de bölge dışı aktörler olan Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa Birliği'nden Almanya, İngiltere gibi, güçlerin çıkarları içinde yer alan bir coğrafya olma özelliğini taşımaktadır. Bölge tam bir kültür mozaigi olma özelliği ile aktörlerin kültür, eğitim gibi alanlarda çalışma sahasıdır. Tüm bu kazanımlar doğrultusunda entelektüel kapasitenin geliştirileceği bir coğrafyadır.

Konumu itibarıyla değerlendirildiğinde bölge; Batı ile Doğu arasında köprü vazifesi görmektedir. Batı'nın Doğu'ya açılan bir kapısı, bir güzergâhı konumundadır. Avrupa'nın Rusya ve Orta Asya'ya geçişini sağlayan bir köprü vazifesi görmektedir. Bölge ayrıca batıda Karadeniz, doğuda Hazar Denizi, Kuzeybatıda Azak Denizi ve güneyde Türkiye üzerinden Akdeniz'e açılan bir güzergâh olması sebebiyle denizlerin birleştiği bölge olarak önem atfetmektedir. Bölge ayrıca Orta Doğu'yu izleyen bir konumdadır ve oradan Basra Körfezi'ne geçişi sağlamaktadır. Kafkasya; bu özelliği ile adeta çevresindeki coğrafyaları gözetleyen bir gözcü kulesi konumundadır. Bölgede başta enerji nakli için gerekli olan boru hatları mevcut iken ticaret yollarında kara ve demir yollar ile sağlanmaktadır. Bu olanaklarıyla, Orta Asya ve bölgenin kendine has enerji kaynaklarının batıya aktarımında önemli bir geçiş vazifesi görmektedir. Sadece doğu-batı değil kuzey-güney istikametini de teşkil etmektedir. Tüm bunlara ilaveten bölge Rusya Federasyonu'nun ana kara sınırını koruyan bir "tampon görevi" görmektedir. Böylece Rusya Federasyonu'nun güneyde çevrelenmesi ve ana karanın tehdidi anlamı taşımaktadır. Kafkasya'nın düşmesi ana karanın da düşme ihtimalini ortaya çıkacaktır. Sonunda da Avrasya'ya erişim mümkün olabilecektir. "Bu Rusya'nın Asya'ya sıkışması anlamına gelebilecektir".²⁷ Ayrıca Kuzey Kafkasya Bölgesi'nin kaybı Rusya'nın Karadeniz'e çıkışını kaybetmesi demektir ve ülkenin

---

²⁷ Zbigniew Brzezinski, a.g.e.

tarihî çıkarı olan sıcak denizlere inmesinin önüne geçebilecek bir durum teşkil edebilir.

Bölge Türkiye'nin kuzeydoğu sınırını teşkil etmektedir. Tarihte Orta Asya'dan gelen Türk kavimlerinin geçiş güzergâhı konumundadır. Bundandır ki günümüzde bile bölge Türkiye için Hazar Denizi, Rusya ve Orta Asya ile bağlantısını sağlayan bir köprü görevindedir. Kafkasya için ise Türkiye Avrupa'ya ve tabi ki Batı'ya giriş kapısı rolündedir. Bölgedeki soydaş, dindaş ve ortak tarihe sahip halklar ile ilişkiler Türkiye için önemli bir meseledir. Onlarla ilişkilerin tesisinin geliştirilmesi ve kaynaklara erişim bölgede söz sahibi olmak anlamı taşımaktadır. Türkiye bölgede etkin bir şekilde Rusya ile arasında barış ve huzuru sağlayarak iki ülke arasındaki ilişkilerin tesisinde önemli bir aktör olabilir. Bunun yanında bölgedeki huzur ve istikrar Türkiye'nin Orta Asya'ya kesintisiz açılabilmesinin önünü açacaktır. Bu tarihî geçmişi, ortak değerler ve taşıdığı amaç içinde önemlidir. Bundan dolayıdır ki Türkiye'yi etkilemesinden haiz kritik bir coğrafyadır. Kuzey Kafkasya Bölgesi'nde olası bir mutlak hâkimiyet gerçeğinin Türkiye ana karasına sirayet etmeyeceği kesin gözükmemektedir.

Kafkasya'yı önemli kılan diğer bir etken ise bölgedeki enerji ve maden kaynakları ile ticarettir. Bölgede doğalgaz ve petrol kaynaklarının olduğu bilinen bir gerçektir. Özellikle Hazar Denizi ve kıyıları olan bölgeler ki; Azerbaycan, Dağıstan ile Çeçenistan ve Adıgey gibi bölgeler kaynakların zenginliğine örnek gösterilebilir. Bu kaynakların dışında bölgede var olan maden kaynakları da bölgedeki devlet ve cumhuriyetlerin geçim alanıdır. Madenler arasında uranyum, altın, taş kömürü, çinko, kurşun, bakır, gümüş gibi kaynaklar bulunmaktadır. Bu değerlere ilaveten; bölgede petro-kimya sanayisi, elektrik üretim tesisleri geçim kaynakları arasındadır. Tüm bu enerji kaynaklarının dünya pazarlarına sevkini sağlayan güzergâhın bu bölgeden geçmesi ve bu hatların güvenliği başta bölge ülkeleri olmak üzere Rus enerjisine bağımlı olan Avrupa'nın da ilgi alanındadır.

Bölgede ayrıca tarım ve hayvancılık işi gerçekleştirilmektedir. Bölge yağış alan verimli ovaların olduğu bir coğrafyadır ve günümüzde küresel anlamda ticareti yapılan tarım ürünlerinin pazarlanması noktasında önemli bir kaynak olarak görülür ve görülmeye devam edecektir.

Bunun yanında bölgede bulunan doğa güzellikleri, deniz ve yer altı sıcak su kaynakları ile her türlü yaz, kış ve sağlık turizmi gerçekleşmektedir. Doğru kullanıldığında bölge bu özellikleriyle hem kendi yaşamını devam ettirecek hem de kaynakların dünyaya pazarlanması noktasında devletlerin dikkatini çekecektir.

Anlaşılabacağı gibi Kafkasya Bölgesi hem transit hem enerji hem de ticari güzergâhların merkezinde olması, sahip olduğu değerler ve önemli iki güç olan Rusya Federasyonu ve Türkiye'ye sınır olması nedeniyle hem bölgesel hem de bölge dışı aktörlerin her zaman nüfuz mücadele alanı olacaktır. Ancak Rusya ve Türkiye'nin tarih boyunca yaptığı mücadelenin günümüzde de sürmesi kesindir. Bölgede Rusya mutlak hâkim konumda olsa da Türkiye'nin elinde, bölgedeki Türkleri orada yaşayan kanaat önderleri, Türkiye'deki Kafkas kökenli halkın temsilcileriyle ile yönlendirebilme, onları ekonomik yardımlarla teşvik edebilme, dini bağlar ile etkileşim sağlayarak etkileyebilme gibi politik kozlar vardır. Bu mücadelede bölge dışı aktörlerin de bir tarafta yer alıp kendi çıkarlarını gerçekleştirme arayışında olacakları muhtemeldir. Ancak ilişkilerin tesisi, "kazan-kazan" çerçevesinde karşılıklı fayda sağlamak, ticaret ve enerji kaynaklarının faaliyeti ile bunların dünya pazarlarına ulaştırılması noktasındaki güzergâh ve hatların güvenliğinin tesisi için Kafkasya'da huzur ve refahın sağlanması elzemdir. Lakin bu kadar önemli bir bölgede ve bu kadar güçlü aktörler arasındaki güç mücadelesinde mutlak bir huzur ve refahın mümkün olduğu söylenemez. Tarihten gelen bir birikimle bölgede sürekli güçler çatışmasının varlığı bilinmektedir. Bu nedenle tarihi akış iyi incelenmelidir; zira tarih geleceğin aynasıdır. Rusya ve Türkiye'nin günümüz politikalarında tarihî misyon, çıkarlar, dostluklar, ilişkiler ve düşmanlıklarının hiç etkisi olmadığını belirtmek yanlış bir çıkarım olacaktır. Çünkü tarih boyunca yürütülen faaliyetlerden günümüze varlığını devam ettiren miras ve kalıtlar kalmıştır. Kafkasya'da hem Rusya'ya hem de Türkiye'ye dış politika arenasında hamleler kazandıran, elini güçlendiren durum, değer ve etmenlerin olduğugörülmektedir. Bu değerlendirmeleri destekleyecek olay ve etmenler arasında Türklerin çeşitli kavim, halk, devlet yapıları altında bölgeye gelmesi ve bölgede binlerce yıl yaşaması, bölgesel ve küresel olarak etkileşime girmesi gösterilebilir. Keza, Rusya Federasyonu açısından da tarih sahnesine çıkıp bölgeye gelmesi

bölgeye yaptığı askerî, sosyal ve ekonomik harekâtlar aynı şekilde değerlendirilebilir.

Tüm bunlar tarihî olarak incelenmesi ve değerlendirilmesi gereken bilgilerdir. Bundan sonraki başlıkta bölgenin genel tarihi, günümüze yansıyan durumlarıyla detaylı şekilde tartışılacaktır.

3.5. TARİHÎ BİLGİLER DOĞRULTUSUNDA GENEL BİR ANALİZ

Kafkasya tarihi, kültürel etkileşimlerle dolu bir işgaller süreci olarak görülebilir. Tarih boyunca çeşitli medeniyet, krallık, imparatorluk, halk ve kavimler bölgeye gelmiş ve bölgede işgal, ticaret ve etkileşim gerçekleştirmiştir. Orta Asya'daki kaynakların azalması ile çeşitli kavimler doğu-batı yönünde göç etmişlerdir. Ayrıca göçler kuzey-güney istikametinde de olmuştur. Tüm bu kavimler günümüzdeki modern Kafkas halkının yapısını teşkil etmişlerdir. Böylece kültürel etkileşim ve harmonizasyon gerçekleşmiştir. Dünyada bu kadar etnik, dilsel ve dinî kimliğin bir arada birlikte yaşadığı başka bir bölge görülmemektedir. Bölgeye ilk gelenler Kimmerlerdir. Kimmerler Karadeniz ve Azak kıyıları ile güney Rusya steplerinde varlık göstermişlerdir.²⁸ Kimmerleri bölgeden kovan kavim İskitler olmuştur. Bölgede Türk etnik, dili ve kültürünü yayan kavim ve halklar günümüz Kafkasya toplumsal, sosyal, kültürel, ekonomik, dinsel ve dilsel yapılarını etkilemiştir. Bu doğrultuda bölgeyi etkileyen Türk kökenli olan veya olduğu düşünülen kavimler şu şekilde belirtilebilir.

3.5.1. İSKİTLER

MÖ 8. yüzyıl ile 3. yüzyıllar arasında Avrupa'nın doğusu (Kırım ve Pontik Bozkırlar) ile Orta Asya'da, Tanrı Dağları ve Fergana Vadisi'ni de içine alan bölgelerde yaşamış göçebe halktır.²⁹ Bu medeniyet bölgede çok etkin olmuştur. İskitler de Kimmerler gibi bölgeye kültürlerini bırakmışlar ve yine onlar gibi Kafkas halkının kültürünün gelişimine büyük etki etmişlerdir. Sarmatyalılar İskitleri yenilgiye uğratarak bölgede hâkimiyeti tesis eden halk ise Sarmatyalılar olmuştur.

---

²⁸ Alexandre Grigorianz, a.g.e. s.16.

²⁹ Ayhan Balaban, "İskit, Hun ve Göktürklerde Sosyal Ve Ekonomik Hayat", (Yüksek Lisans Tezi, T.C. Gazi Üniversitesi, 2006).s 14.

3.5.2. SARMATLAR

Sarmatlar MÖ 6-4. yüzyıllarda Asya'dan Ural Dağlarına, ardından Güney Rusya ve Kuzey Kafkasya'ya, sonrasında ise Balkanlara kadar yayılmış olan Türk veya halktır.³⁰ MÖ 4. yüzyılda İskitler ile mücadeleye başlamışlardır. Bölgeye ilk gelişleri Don Nehri ötesine geçmeleriyle olmuştur. MÖ 1. yüzyılda Hunlarla ticaret yoluyla etkileşim gerçekleştirdikleri bilinmektedir.³¹

3.5.3. HUNLAR

Hunlar Kafkasya'ya Türk kültürünü ve hâkimiyetini getiren en önemli kavimdir. MÖ 375 yılında Don ve Volga Nehirlerinin aşağısına inerek bölgeye gelmiş ve Sarmatları hâkimiyetleri altına alarak egemen olmuşlardır. MÖ 1 yüzyılda güneyden Hazar Denizi boyunca Kafkasya'ya giren İran Kökenli Alanları yenmişlerdir.³² Hunlar bu dönemden sonra yönlerini sürekli olarak batıya dönmüşler ve bölgede zayıf kuvvetler bırakmışlardır. Bu kuvvetler günümüzde Osetinlerin ataları olan Alanlar tarafından mağlup edilmiş ve orduya dâhil edilmişlerdir.

3.5.4. HAZARLAR

8. yüzyılda güneyden Hazar kıyılarına gelip Terek Nehri ağzında yönetim merkezini tesis etmişlerdir. Günümüz Azerbaycan, Gürcistan topraklarına kadar nüfuz alanına sahiptirler. Bölge halkıyla iletişim ve etkileşim içinde olmuşlardır. Hazarlar, Avarlar ile olan mücadelelerinde galip gelmiş ve Kuzey Kafkasya Bölgesi'nden giriş yapmışlardır. Bölgede yerel halk olan Adigeler ile mücadeleyi 957 yılında Kuban Nehri'nin kuzeyinde yapılan savaşla kaybetmiş; Peçenek ve Rus saldırılarıyla da hâkimiyetleri son bulmuştur. Bölgede Hazarların hâkimiyetinin kırılmasında rol oynayan en önemli olayın Arapların bölgeye gelmesi olduğu söylenebilir. Araplar ile olan mücadelede nüfuz alanını kaybetmişlerdir. 8. yüzyılda Ebu Müslim önderliğindeki Arap kuvvetleri Hazar Türklerine saldırıları başlatmışlar. ve bu tarihten sonra da bölgeye İslamiyet'i yaymaya başlamışlardır.³³

3.5.5. SELÇUKLU DEVLETİ

Büyük Selçuklu Devleti Gaznelileri Dandanakan Savaşı'nda (1040 yılı) yendikten sonra tarih sahnesine çıkmışlardır. Kafkasya'ya ilk gelişleri 1018 yılında

³⁰ J.Harmatta: "Scythians" in UNESCO Collection of History of Humanity - Volume III: From the Seventh Century BC to the Seventh Century AD. *Routledge/UNESCO*, 1996, s.181.

³¹ Salim Cöhce, "Türk Tarihine Giriş, (Elazığ 1995), s. 28.

³² "Kuzey Kafkasya'nın Askerî ve Siyasi Tarihi 1", <http://www.kafkasevi.com/index.php/article/detail/16>. [Erişim 03.10.2017]

³³ "Işıl Yasa, Tarihsel Açıdan Kuzey Kafkasya", (İstanbul: Bilgesam, 2008).

Çağrı Bey'in Nahcivan'a yaptığı sefer ile olmuştur.³⁴ Selçuklular bölgeye gelişlerinin asıl sebebi batıya seferler yapma isteğidir. Selçuklular Gürcistan sınırına geldiklerinde bölge Abbasiler yönetimindeki Arap egemenliği altındaydı. Ancak Abbasi Devleti zayıflama dönemindeydi. Bölgede ayrıca Bizans Devleti bulunmakta ve Batı Kafkasya'yı kontrol etmekteydi. Müttefiki ise hayali Gürcistan topraklarını birleştirmek olan Liparit adında bir komutandır. Liparit, Pasinlerde Selçuklu Devleti tarafından yenilgiye uğratılmış ve Gürcistan kontrol altına alınmıştır. Bundan sonra Selçuklular Kafkasya'nın kuzeydoğusundaki Şeddadileri egemenliği altına almıştır. Selçuklular, Gürcistan ve diğer Kafkasya Bölgesi'ndeki ayaklanmalar ve huzursuzluklara karşı Kafkasya'daki seferleri Gürcistan'ın 1064-1065 yıllarında seferi ile başlatır ve diğer bölgeleri de ele geçirerek devam eder. Bu bölgeden sonra Bizans'tan Ahilkelek ele geçirilmiştir. Sonrasında ise Selçuklu Devleti 1071 yılında Sultan Alparslan komutasında Bizans ile yapılan Malazgirt Savaşı'nı kazanarak Anadolu'ya girmiştir. Selçuklular ele geçirdikleri bölgelerde İslamiyet'i yaymışlar ve Türk kökenli kavimleri bu bölgeye yerleştirmişlerdir. Böylece bölgede İslamiyet'in ve Türk kimliğinin varlığı pekişmiştir. Ancak Moğol İşgali ile bölge toprakları elden çıkmıştır. Doğudan Kafkasya üzerinden gelen saldırılar Selçuklu Devleti'nin yıkılışına sebebiyet vermiştir.

3.5.6. OSMANLI DEVLETİ

Osmanlı Devleti'nin Kafkasya'daki hâkimiyet mücadelesi Fatih Sultan Mehmed'in 1475 yılında Kırım'ın Fethi ile başlar. Bu fetih Karadeniz'in Türk gölü yapılması ile sağlamlaştırılmaya çalışılmıştır. Osmanlı bölgedeki politika ve yönetimi Kırım Hanlığı ile birlikte yürütmüştür. Kırım Hanı ile topraklarda otorite dolaylı olarak tesis edilmekteydi. Bölgede ayrıca Çerkezler ile Kabarday beyleri Osmanlı Devleti'nin yönetimini ve gücünün tesisini gerçekleştiriyorlardı. Osmanlı Çerkezleri 1479 yılında Anapa, Koba ve Taman şehirlerinin fethi ile kontrol altına aldı ve bu tarihten sonra bölgeyi askerî ve stratejik bir üs olarak kullanacağı Kefe Sancağı'ndan yönetti³⁵ Osmanlı ile İran arasında bölge için mücadeleler 17. yüzyıla kadar devam etmiştir. Nihayetinde 1639'da Kasr-ı Şirin Antlaşması imzalanmış ve

---

³⁴ Cihan Piyadeoğlu, "Büyük Selçuklu Devletinin Kurucusu: Çağrı Bey", <https://www.beyaztarih.com/selcuklu-tarihi/buyuk-selcuklu-devletinin-kurucusu-cagri-bey>. [Erişim 28.07.2018].

³⁵ M. Sadık Bilge, a.g.e.

1514 yılından 1639 yılına kadar olan 125 yıllık büyük mücadele sonlanmıştır. Ancak 16 yüzyılda Rusya ile bir mücadelenin başladığı belirtilmektedir. Ruslar ile Astarhan'da 1569 yılında mücadele edilse de³⁶ asıl mücadele 18. yüzyıl ile başlamaktadır. Bu dönemde Osmanlı Devleti Kafkasya'daki pozisyonunu koruma mücadelesini vermekteydi. Ancak bunda etkili olmamakta ve tutarsız politikalar neticesinde Rus ilerleyişinin önü kesememektedir. Osmanlı Devleti birçok bölgede aktif eylemlerde bulunmaktadır ve yönü daha çok Avrupa'ya dönüktür. Kafkasya'ya yönelik politikalarını daha çok bu topraklardaki ona bağlı Kırım hanı ve diğer beylikler ile gerçekleştirmiş ama bölgenin dinî ve sosyal yapısına müdahale etmemiştir. Osmanlı Devleti bölgedeki politikalarında aktif politika yerine denge politikası izlemiş; dönemden döneme yeri geldiğinde İran'a karşı Rusya ile anlaşma yapmış; barış tesis etmekte yeri geldiğinde de tam tersi bir pozisyon almıştır. Osmanlı'nın bölgede kendine özgü proaktif bir politika ortaya koyamadığı görülmektedir. Osmanlı Devleti pasif oluşunun yanı sıra Rus politikalarını öngörememiş adeta bölgeyi işgale açık hâle getirmiştir. Bunun sonucunda Rusların 1828-29 yılında Erzurum'un İşgali ile Kafkasya'yı aşarak Anadolu'ya gelmeleri vakası yaşanmıştır.³⁷ Devlet yıllarca İmparatorluğun her köşesinde yönetimi tesis etmiş, Kafkasya'da hem Müslümanlara hem diğer etnik ve dinsel farkı olan halklara bu istikrarı ve güveni vermiştir. Bu güçle kontrolündeki Kafkasya toplumu ile devletin diğer bölgelerindeki kaynaşmayı sağlamıştır. Diğer taraftan isteksiz ve yanlış politikalar Kafkasya'da istikrarsızlık ve güvensizlik ortamı yaratmış ve bunun etkisi devletin tüm bölgelerine sirayetmiştir. Bu durum Rus İşgali ile bölgede büyük felaketslere, ölümlere, göçlere sebebiyet vermiş ve yüzyıllardır ana karasının tampon bölgesi olarak gördüğü toprakları kaybetmiştir. Sonucunda da yüzbinlerce insan Anadolu'ya göç etmek zorunda kalmıştır. Buna ilaveten Rusya ele geçirdiği üstünlüğü sağlamlaştırmak için yeni politik hamleler ile bölgede Osmanlı'ya karşı halkları kışkırtmıştır. Bu duruma örnek olarak Ermeni sorunu gösterilebilir. Bu sorunda Osmanlı'daki özellikle doğu ve güney doğu bölgelerinde ki Ermenilerin Rusya'nın girişimleriyle ayaklanmasına neden olaylar yaşanmıştır. Ermeni meselesi ile hem Türklerin bu sorun ile ilgilenmesini sağlayacak, böylece Kafkasya'nın diğer

---

³⁶ M. Sadık Bilge, a.g.c.

³⁷ Enis Şahin, "Türkiye'nin Kafkas Politikası", (Ankara: Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi, 2015), s.472.

sorunları ile ilgilenmesini engelleyecek ve bütün enerjisini bu meseleye yoğunlaştıracak hem de bu meseleden doğan düşmanlık ile ülke sınırını tehdit altına alarak Kafkasya'nın geri kalanı ile bağ kurmasına engel teşkil edecektir. Plan uzun vadeli bir plandır. Bölge bu denli kritik bir öneme sahiptir. Olaylara geç reaksiyon verilmesi halinde devletin yıkımına sebebiyet verecek süreci oluşturabilir. Sonraki dönemlerde de Osmanlı Devleti bu nedenlerle yıkılmış ve yeni Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur.

3.5.7. TARİHSEL DEĞERLERİN GENEL YANSIMASI

Tüm anlatılanların ışığında genel bir değerlendirme yapılması elzemdir. Kafkasya coğrafyası belirtildiği üzere çetrefilli bir coğrafyadır. Öyle ki tarihsel süreç göz önüne alındığında günümüze değin hiçbir medeniyet, kavim ve devletin mutlak bir egemenlik kurduğu söylenemez. Bunda en önemli sebeplerden biri olarak tarihsel süreçte Osmanlı Devleti, İran ve Rusya arasındaki mücadelede bölgedeki hanlıkların hiçbir zaman tek bir devletin tarafında yer almamış olması³⁸ gösterilebilir. Bu durum bölgede sürekli güç kayışlarına neden olmuştur. Bölge bahsedildiği gibi birçok jeopolitik, stratejik ve ekonomik değere sahiptir. Bu nedenle bölgede etkin güç olan devlet sürekli bir ayaklanma, iç huzursuzluk, çatışma gibi sorunlarla karşılaşmaktadır. Tarihten beri süren bu çatışmaların merkez ülkesi Rusya olmuştur. Türkiye ise tarihî geçmişe, bölgedeki etnik ve Müslüman gruplarla ortak paydaya ve bölgeye yönelik yönetim deneyimine sahiptir. Türkiye Selçuklu ve Osmanlı Devletlerinin mirasını taşımaktadır. Anadolu'daki toplumsal yapıyı Orta Asya'dan gelen, Kafkasya'ya yerleşmiş ya da oradan geçerek bu bölgeye gelen kavimlerden oluşmaktadır. Bölgede bu kadar mirası mevcut iken ve toplumu bu denli tanıyorken Türkiye bölgedeki çatışmalarda, ayaklanmalarda ve kavimler arasındaki anlaşmazlıklarda rol alabilir; çözüme katkı sunabilir. Buna mukabil, bölgeye yapılacak ekonomik, ticari yatırımlar ve yardımlar ile refahın artırılması gerçekleştirilebilir. Türkiye politik ve ekonomik olarak gelişen bir güç olma yolundadır. Bu potansiyeli dış politika perspektifinde kullanabilir ve böylece bölgede söz sahibi olabilir.

---

³⁸ Enis Şahin, a.g.e.

3.6. SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÜZEN

1990 yılında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler birliği yıkılmış ve yerine Rusya Federasyonu kurulmuştur. Soğuk savaşın sona ermesiyle bölgede Rusya Federasyonu'na bağlı yedi özerk cumhuriyet ortaya çıkmıştır. Özerk cumhuriyetlerde tarihsel olarak var olan huzursuzluklar, ayaklanmalar, çatışmalar devam etmektedir. Buna örnek olarak Çeçenistan gibi toplumların bağımsızlığını kazanma arzusunun bu dönemde de var olması gösterilir. Çeçen Savaşı, İnguşetya çatışmaları, dinî temelli grupların bu bölgeler ve Dağıstan'daki faaliyetleri hâlen geçerliliğini korumaktadır. Rusya Federasyonu'nun, SSCB'nin yıkılmasıyla bölgedeki gücünü muhafaza etmek için uyguladığı sert politikalar da çatışmaları alevlendirmiştir. Diğer yandan yeni düzenin ardından, Türkiye'nin etkisinin arttığı 1990'lı yıllardan sonraki ilk politik eylem Çeçenistan-Rusya sorununa dair olmuştur. Türkiye'nin politik eylemleri etnik ve dinî aidiyetler temellidir. Buna rağmen Türkiye, cumhuriyetlerin Rusya'ya bağlı olması sebebiyle, Rusya'nın tepkisini çekecek politikalar yerine pasif ve ihtiyatlı politikalar izlemektedir. İlâveten; ilişkilerin çıkmazlarının fazla gündeme getirilmediği görülmüş ve iki ülke arasında yeni politik perspektifler oluşturulmaya çalışılmıştır.

1990'larda başlayan ilişkiler günümüze önemli aşamalar kat ederek gelmiştir. Bu ilişkilerin Kuzey Kafkasya Bölgesi'ne yansımalarının günümüzde etkin olduğu söylenemez. Ancak 1990 yılından itibaren genel olarak bölgenin istikrar, huzur ve güveni noktasında mutabık kalındığı ve bu yönde adımlar atıldığı ve atılacağı vurgulanmıştır. Eskiye nazaran sorunların çatışma ile değil diyalog ve müzakere yollarıyla çözülmesi noktasında hem Rusya hem de Türkiye açısından mutabık kalındığı bilinmektedir. Zaten gelişen ilişkiler ağının bunu gerektireceği aşikârdır.

Soğuk savaş sonrasındaki Kuzey Kafkasya'daki genel siyasi, askerî, ekonomik ve kültürel atmosfer şiddet ve problemleri barındırmakta ve bu durumun günümüze de yansıdığı görülmektedir. Dahası, daha öncede belirtildiği gibi bölge patlamaya hazır barut misali bir kıvılcım beklemektedir. Bu atmosferi yönlendirmede hem Rusya hem de Türkiye'nin etkisinin olduğu gözlenebilir.

4. KUZEY KAFKASYA YEDİ ÖZERK CUMHURİYETİ

Bu bölümde coğrafyada irdelenecek ülkeler, Adigey Özerk Cumhuriyeti, Kabartay-Balkar Özerk Cumhuriyeti, Karaçay-Çerkez Özerk Cumhuriyeti, Kuzey Osetya Özerk Cumhuriyeti, İnguşetya Özerk Cumhuriyeti, Çeçenistan Özerk Cumhuriyeti ve Dağıstan Özerk Cumhuriyeti'dir.

4.1. YEDİ CUMHURİYET

Kuzey Kafkasya Bölgesi'nde ayrı etnik kökenden gelen farklı halklar bulunmaktadır. Bunlar;bölgede tarih boyunca var olan toplumlar ile daha sonradan dışarıdan savaş, istila, göç ile gelmiş etnik topluluklardır. Çarlık Rusyası ve Sovyetler Rusyasının politikalarıyla yıllardır asimilasyon, kötü yaşam koşulları, cinayet ve katliamlara maruz kalmış bu halklar, "Dağlılar" adıyla ortak bir kimlikte buluşmuş, tarihsel süreçte sosyal değişimlere maruz kalan bu halklar Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından sonra günümüzdeki şeklini almış ve yedi özerk cumhuriyete ayrılmışlardır.

4.1.1. ADİGEY ÖZERK CUMHURİYETİ

Rusya Federasyonu Krasnodar Kray sınırları dâhilinde bulunan İngur Irmağı ve Don Nehri'ne kadar Karadeniz ve Azak Denizi ve doğruya doğru Don, Kuma, Terek Irmağı'nın uzantısı boyunca Kafkas Sıradağlarının kuzeyinde toprakları olan³⁹ 7.600 km² alanı kapsayan bir bölgedir.⁴⁰ Kökeni Çerkez olan Batı Adigelerdir. Bölgenin başkenti Maykop'tur. Kafkasya'nın kuzeybatısında ve Kuban Nehri'nin ovalarında yer almaktadır. Diğer özerk cumhuriyetler ile sınır bağlantısı mevcut değildir. 1 Ocak 2016 verilerine göre 451.500 kişilik nüfusa sahiptir.⁴¹ Bu nüfusun dörtte birini Adigey etnik kökenliler oluşturmaktadır. Geri kalan nüfusun çoğunluğunu Ruslar ile az sayıda Ukraynalılar, Ermeniler ve diğerleri oluşturmaktadır. Böyle bir durumda Adigelerin Rus nüfusu içerisinde etkin, çoğunluk bir yapıda varlığını sürdürmesi söz konusu olmamıştır. Konuşulan temel diller Adigece ve Rusça'dır. Adigeler Bjeduğ, Hatlay, Temirgoy, Abzehler,

³⁹ Ramazan Özey, *Kafkasya ve Kafkas Ülkeleri Coğrafyası*, (Ankara: Pegem Yayınları, 2017), s. 154.

⁴⁰ "Adigey Cumhuriyeti", <http://www.kafkasevi.com/index.php/article/detail/8>. [Erişim 04.11.2017].

⁴¹ Adigey Cumhuriyeti Devlet Yürütme Organları Resmî Site, "Adigey Cumhuriyeti", <http://www.adygheya.ru/about/population/>. [15.10.2017].

Şapsığlar, Natuhaylar, Janeler, Besleneyleyler boylarından oluşmaktadır.⁴² Bölgede kültür ve tarihin şekillenmesinde rol oynayan Maykop medeniyetinin kalıntıları yaşamaktadır. 1922 yılında Kuzey Kafkasya bölgesinin tamamını kapsayan Kuzey Kafkasya Birleşik Cumhuriyeti, Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti'nin kurulmasından ve bölgeye tekrar hâkim olmasından sonra yıkılmıştır. Akabinde bu topraklar Rusya'ya bağlanmıştır. 1991 yılında SSCB'nin dağılmasıyla statüsü yükseltilerek cumhuriyet olmuştur.

4.1.1.1. Coğrafi Özellikleri

Bölgede ovalar, platolar ve nehirler çok fazladır. Bundan dolayı zengin kaynaklar ve sulama alanlarına sahiptir. Abın'dan Laba'ya kadar olan ırmaklar bölgede yer alır. Ayrıca bölgeden Kuzey Kafkasya'nın önemli nehirlerinden olan Kuban Nehri geçmektedir. Başkentin kuzeyi ovalar ile güney kesimleri de dağlar ve platolar ile kaplıdır. Çuguş (3238 m), Fişt (2867 m), Pşehasu (2744 m) ve Oştin (2804 m)⁴³ bölgedeki dağlardır. Yine Huko Gölü de bölgenin önemli göllerindendir

4.1.1.2. Yönetim

Ülke, Adige ve Rus dilli nüfusun siyasi temsil eşitliği ilkesine dayanan bir yarı-başkanlık sistemi ile yönetilmektedir. "KHASE" olarak anılan parlamentosu iki kanatlıdır ve 54 üyeden meydana gelmektedir. Üst kanat 27 kişinin olduğu Adigece bilen üyelerden oluşurken alt kanat Rusça bilen 27 üyeden müteşekkildir. Başkan beş yılda bir seçilmektedir. Rusça bilmek başkanlık için yeterlidir. Ancak Rusya Federasyonu lideri Vladimir Vladimiroviç Putin'in iktidarında başkanlar atama yolu ile belirlenmektedir. Böylece son seçimde seçilen Hazret Sovmen'in yerine Aslançeri Thakuşinov atanmıştır.

4.1.1.3. İdari Birimler

Adıgey, Maykop ve Adıgeysk dâhil yedi rayondur. Bu rayonlar Tahtamukay, Koşhablski ve Rus nüfusunun yoğun olarak ikamet ettiği köylerden olan Giaginski, Krasnogvardeyski ve Maykopskidir. Rus nüfusun çoğunlukta bulunduğu yer başkent Maykop iken Adige nüfusunun çoğunluğu Adıgeysk, Koşhabl, Tahtamukay'da yaşamaktadır. Tüm bölgelerin kendi yerel meclisleri mevcuttur.

---

⁴² Ufuk Tavkul, a.g.e.

⁴³ Ramazan Özey, a.g.e. s. 143.

4.1.1.4. Ekonomi

Bölge, yumuşak bir iklime ve kuzey kesimlerinde tarıma elverişli ve verimli alanlara sahiptir. Tarım ürünlerinden mısır, buğday, ayçiçeği, kenevir, tütün, kavun, patates, elma, erik, kiraz, üzüm ve sebze önemli geçim ve ticaret kaynaklarıdır.⁴⁴ Hayvancılık da önemli geçim ve ticaret kaynağıdır. Büyükbaş et ürünlerinin yanında kuş yetiştiriciliği de ekonomik hayatta önemli yer tutmaktadır. Bölgede tavuk, kaz ve ördek etleri üretilmektedir. Bunların yanında gıda sektörü anlamında sebze konserveleleri, şeker, makarna, içki çeşitleri, çiçek yağları ve Kırım gülü diğer kaynaklardır.⁴⁵ Ayrıca Adigey’de 60 yıldır Rusya’nın önemli bitki yetiştiren enstitüsü bulunmaktadır. Kuban Irmağı hattında pazar için sebze ve gül üretimi yapılmaktadır. Ülkede 90 tanesi devlete ait ve 1200’ü özel sektöre ait tarımsal yatırım mevcuttur.⁴⁶ Cumhuriyetin zengin ormanları mevcuttur. Bu ormanlarda kereste ve mobilya sektörüne yönelik fabrikalar vardır. Ayrıca makine ve bilim alanındaki çalışmalar doğrultusunda Maykop’ta insülin üretimi yapılmaktadır. Güney kesimin , Çuguş başta olmak üzere, dağlarında dağ turizmi yapılabilir.

Huko Gölü, Legonaka Yaylası turistik olarak gezilip görülebilecek yerlerindedir. Maykop yakınlarında bulunan kaplıca ve termal tesisler özellikle hasta ve emekli turistler için önemli mekânlardandır.⁴⁷

Bölgeyi ekonomik olarak önemli kılan bir diğer özellik ise zengin doğalgaz ve petrol kaynaklarına sahip olmasıdır. Bunun yanında çinko, demir, kobalt, altın gümüş, civa ve magnezyum madenleri de mevcuttur.

Ülkenin kişi başına düşen aylık geliri 22.415 ruble iken yıllık istihdamı 150.600 kişidir.⁴⁸

4.1.1.5. Eğitim ve Kültür

Eğitim dili Rusçadır. Adige dilinde; edebiyat dergisi olan “Zeqoşnıg ve resmî gazete olan “Maq” çıkmaktadır.⁴⁹ Adige Devlet Üniversitesi ve Maykop Devlet Teknoloji Üniversitesi olmak üzere iki üniversitesi bulunmaktadır.

⁴⁴ Ramazan Özey. Ekim 2017, a.g.e.

⁴⁵ Ramazan Özey. Ekim 2017, a.g.e.

⁴⁶ Ramazan Özey. Ekim 2017, a.g.e.

⁴⁷ “Adigey Cumhuriyeti”, <http://www.kafkasevi.com/index.php/article/detail/8>. [Erişim 04.11.2017].

⁴⁸ “Federal State Statistic Service, Russia in Figures 2016”, http://www.gks.ru/free_doc/doc_2016/rusfig/rus16e.pdf. [Erişim 12.11.2017], s.43.

⁴⁹ “Adigey Cumhuriyeti”, <http://www.kafkasevi.com/index.php/article/detail/8>. [Erişim 04.11.2017].

Televizyon kanalları ve diğer basım yayınları Rusya Devleti tarafından Rusça olarak yapılmaktadır. Kültürlerinin temeli Çerkez kültürüdür. Bu değerler doğrultusunda yaşantılarını devam ettirirler.

4.1.1.6. Din

Bölgede hem Hristiyanlık (% 45-50) hem de İslamiyet (% 13-15) bulunmaktadır. Ayrıca hiçbir dine bağlı olmayan, Ateist olarak yaşayan % 30 luk bir kesim mevcuttur.⁵⁰

4.1.1.7. Genel Değerlendirme

Adigey Bölgesi Batı Çerkezleri temsil etmektedir. Hatta Çerkezlerin merkezi olarak da gösterilebilir. Rusya bu durumu çok iyi bildiği için tarihsel süreçte diğer Çerkes kabileler ve bölgeler ile irtibatını kesmiştir. Böylece büyük Çerkes devletinin kurulmasının önüne geçmiştir. Buna ilaveten bölge dışında 2 milyon kadar Adige Türkiye, Suriye, Ürdün ve Lübnan'da bulunmaktadır.⁵¹ Böylece nüfus dengesinde değişiklik söz konusudur. Ayrıca bölgede Rus dilinin resmî dil olması, televizyon ve basım yayında kullanılması, asimilasyon politikaları ve nüfuzun korunması anlamına gelmektedir. Merkezden atanan devlet başkanının kendi halkı değil de Rusya Federasyonu devlet başkanı ve hükûmeti kararları doğrultusunda hareket edeceği bellidir. Dış politikada tarım, enerji ve madenlerin önemli yer tuttuğu bir dönemde bölgenin tarım alanları, madenleri, doğalgaz ve petrol rezervleri önemli bir değerlerdir.

4.1.2. DAĞISTAN ÖZERK CUMHURİYETİ

Dağıstan Özerk Cumhuriyeti, Hazar Denizi'nin kuzeybatısına kıyısı olan, Azerbaycan'ın kuzeyinde Kafkas Dağlarının doğu başlangıç ucunda ve Çeçenistan, Rusya Federasyonu (Stavropol Kray) ve Gürcistan'ın doğusunda yer alan Rusya Federasyonuna bağlı bir bölgedir. Dağıstan "dağ ülkesi ve dağlık ülke" anlamına gelmektedir. Yüz ölçümü 50.300 km²'dir. Başkenti Mahaçkale'dir. Nüfusu 3.015.700 kişidir.⁵² Dağıstan toplumunu Avarlar % 29,4, Darginler % 17, Kumuklar % 14,9, Lezgiler % 13,3, Laklar % 5,6, Azeriler % 4,5, Tabasaranlar % 4,1, Ruslar % 3,6,

⁵⁰ "Adigey Cumhuriyeti", <http://www.kafkasevi.com/index.php/article/detail/8>. [Erişim 04.11.2017].

⁵¹ V.A. Tışkov-E.I.Fillippova, *Eski Sovyet Ülkelerinde Etnik İlişkileri ve Sorunlar*, (İstanbul: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2000), s. 85.

⁵² "Federal State Statistic Service, Russia in Figures 2016", http://www.gks.ru/free_doc/doc_2016/rusfig/rus16e.pdf. [Erişim 12.11.2017], s.43.

Çeçenler % 3,2, Nogaylar % 1,4 ve diğerleri % 3 oluşturmaktadır. Cumhuriyet 1991 yılında kurulmuş ve 1992 yılında da Rusya Federasyonuna bağlanmıştır.

Ülke Rusya'nın deniz ticaretini gerçekleştirdiği Hazar Denizi ile Orta Asya'dan tedarik edilen doğalgaz ve petrol kaynaklarının temini ve bunların taşındığı boru hatlarının Türkiye'den geçişini sağlayan güzergâh üzerindedir.

4.1.2.1. Coğrafi Özellikler

Ülke büyük Kafkas Dağlarının doğu ucunda bulunmaktadır. Cumhuriyetin, Azerbaycan, Gürcistan, Kazakistan, Türkmenistan ve İran olmak üzere beş ülke ile karada ve denizden sınırı vardır.⁵³ Ülkedeki en yüksek dağlar olan “Gütan Dağı” (3646 metre), “Bazardyuzu (Pazardüzü)” (4480 metre) bu bölgede bulunmaktadır. Hazar'daki kıyı uzunluğu 530 kilometredir. Terek, Samur, Sulak önemli nehirlerdir. Beş bölgeye ayrılır. Birinci bölge Kafkas Dağları ve iç platosu, ikinci bölge 920 metre yüksekliğindeki çıkıntılar, üçüncü bölge dağlar ile Hazar Denizi arasında kalan dar kıyı düzlüğü, dördüncü bölge petrol ve doğalgaz yataklarının olduğu alçak ve bataklık ovalar ile Terek Irmağı, beşinci bölge ise Nogay bozkırlarıdır.⁵⁴

4.1.2.2. Yönetim

2013 yılında Rusya, özerk cumhuriyette üç yıldır cumhurbaşkanlığı koltuğunda oturan Magomed Magomedov'un yerine parlamento milletvekili Ramazan Abdullatipov'u atamıştır.⁵⁵ Üyeleri seçimle gelen parlamento mevcuttur. Putin'in desteği ile Rusya'ya karşı olan klan ve aşiretlere karşı başarılı olan cumhurbaşkanına; gençleri yönetime dâhil edecek şekilde bir grup kurma ve böylece genç nüfustaki işsizliği azaltacak bir projeyi hayata geçirme vazifesi verilmiştir.⁵⁶ Ancak son zamanlarda bölgedeki uzmanların da kanaatiyle mevcut başkan görevinde başarısız görülmekteydi. Abdullatipov Dağıstanlı değildi. Bu da onu vazifesini yaparken sıkıntıya düşürüyordu. Nihayet 27 Eylül 2017'de Abdullatipov istifa etti. 2017 yılından itibaren de yeni cumhurbaşkanı Vladimir Vasilyev görev başındadır.

4.1.2.3. İdari birimler

41 bölge ve 10 şehirli bir idari yapısı mevcuttur. En önemli şehirleri Mahaçkale, Buynaksk, Dağıstanskiye Ogni, Derbent, İzberbaş, Kaspiysk, Hasavyurt,

⁵³ “Dağıstan Cumhuriyeti”, <http://www.president.e-dag.ru/respublika/2013-03-24-22-29-26> [Erişim 15.10.2017].

⁵⁴ “Dağıstan Cumhuriyeti”, <http://www.kafkasevi.com/index.php/article/detail/10>. [Erişim 15.10.2017].

⁵⁵ Dağıstan'da Yönetim Değişti, 2013. <http://www.aljazeera.com.tr/haber/dagistanda-yonetim-degisti> [Erişim 20.11.2017].

⁵⁶ “Rusya'nın Kafkasya Stratejisi”, <https://www.dunya.com/dunya/rusyanin-kafkasya-stratejisi-haberi-387650>. [Erişim 30.12.2017].

Kızılyurt, Kızılyar ve Yujno-Sukhokumsk'tir. Nüfusun çoğunluğu kırsal kesimde yaşarken % 40'ı şehirlerde yaşamaktadır.⁵⁷

Ülkede nüfusun % 21'i Nogay, Kumuk ve Azerilerden oluşan Türklerden oluşur. Ülkedeki Rus nüfusunda ise ciddi bir düşüş yaşanmaktadır. 1990'lar öncesinde % 11 civarında olan Rus nüfusu günümüzde % 4 civarlarındadır.

4.1.2.4. Ekonomi

Ülkenin ekonomik temeli; tarım, endüstri, petrol ve doğalgazdır; gıda üretimleri, makine üretimi, petrol çıkarımı ve kimyasal üretimlerdir. Sektörlerin ekonomideki payı şöyledir; endüstri % 24, tarım % 35, inşaat % 26 ulaşım ve iletişim % 5, ticaret % 9 ve diğer sektörler de % 1. Endüstrinin kolları arasında en önemli role % 20 ile makine üretimi, % 20 ile enerji , % 13 ile petrol çıkarımı sahiptir.⁵⁸ Tarım sektörünün ekonomideki payı % 15'tir.⁵⁹ Tarım ürünleri arasında buğday, mısır ve pirinç sayılabilir.

Ülkede petrol ve doğalgaz çıkarımı en önemli ticaret kaynaklarıdır. Özellikle Hazar Denizi'ne kıyısı olması önemli bir durumdur. 2016 verilerine dayanarak petrol üretimi 10.292.200 varil, doğalgaz üretimi ise 637.386 m³'tür.⁶⁰

Ülkenin potansiyeli göz önüne alındığında, verilerin daha iyi gözükmesi gerekmektedir ancak ülke diğer bölgelere erişimi Çeçenistan topraklarından sağlamaktadır ve buradaki çatışmalardan dolayı üretim için gerekli olan hammadde tedariki noktasında sorunlar yaşayarak iş hacmi kısıtlanmaktadır.

Mahaçkale'nin Hazar kıyısında bir liman kenti olması dolayısıyla ekonomiye katkısı büyüktür. Birçok etnik toplumu bünyesinde barındıran Dağıstan özelde başkenti birçok ekonomik aktör ve tüccarın uğrak yeridir. Derbent şehri Transkafkasya Bölgesi'ne ve oradan da dünyaya açılan bir geçittir. Ayrıca başkentte havaalanı da mevcuttur. Ülkenin kişi başına düşen aylık millî geliri 26.809 rubledir.⁶¹

4.1.2.5. Eğitim ve Kültür

Resmî dil Rusçadır. Diğer temel diller Avarca, Lagca, Lezgice ve Dargicedir. Mahaçkale çeşitli etnik toplulukların oluşturduğu bir kültür mozaiğidir.

⁵⁷ Ramazan Özey, a.g.e.

⁵⁸ "Dağıstan Cumhuriyeti", <http://www.kafkasevi.com/index.php/article/detail/10>. [15.10.2017].

⁵⁹ Ramazan Özey, a.g.e. s. 84.

⁶⁰ "Russian Gross Value Added: NC: Republic of Dagestan, 2016", <https://www.ceicdata.com/en/indicator/russia/data/gross-value-added-nc-republic-of-dagestan>. [Erişim 04.11.2017].

⁶¹ "Federal State Statistic Service, Russia in Figures 2016", http://www.gks.ru/free_doc/doc_2016/rusfig/rus16e.pdf. [Erişim 12.11.2017].

Şehirde tiyatrolar, halk kültür merkezleri, müze, sinema ve kütüphaneler mevcuttur. Kuzey Kafkasya'nın en büyük bilim merkezi Mahaçkale'dedir. Rusya Federasyonu İlimler Akademisinin şubesi Dağıstan'dadır. Lenin Üniversitesi pedagoji, tıp ve teknik bilimleri Dağıstan'dan eğitim vermektedir. Dağıstan Devlet Tıp Akademisi, Dağıstan Devlet Pedagoji Üniversitesi, Dağıstan Devlet Üniversitesi ve Dağıstan Devlet Teknik Üniversitesi diğer yükseköğretim kurumlarıdır.

Ülkede Türk iş adamlarıyla kurulan ve devlete devredilen özel Türk lisesi mevcuttur.

Ülkedeki etnik kimliğin çokluğundan dolayı birçok dilde gazete ve dergi yayımlanmaktadır; Dagestanskaya Pravda (Rusça), Yoldaş (Kumukça), Jenşina Dagestana (Avarca, Dargice, Kumukça, Lakça, Lezgice, Tabasaranca), Zamana (Dargice), İlçi-Vestnik (Lakça), Lezgi Gazet (Lezgice) bunlardan bazılarıdır.

4.1.2.6. Din

Ülkenin hâkim din İslam'dır. Hristiyanlık ve az da olsa Musevilik de mevcuttur. Çeçenistan'dan gelen ve tarihte oluşan bir Müridizm akımı mevcuttur. Bu akım Rusya'ya karşı bir direniş çerçevesinde taraf toplamaktadır. Dinî değerler ülke toplumu için en ön plandadır.

4.1.2.7. Genel Değerlendirme

Ülke bir kültür mozağıdır. Farklı değerlerin bir arada yaşaması ülkenin her alanda farklı değerlendirme ve gelişimi için büyük zenginliktir. Ancak bu heterojen yapı ülke bütünlüğünün sağlanmasında önemli bir engel teşkil edebilecek durumdadır. Rusya Federasyonu böyle bir yapı ile ülkede istediği dizaynı sağlayabilir. Petrol ve doğalgaz, diğer endüstri ve tarım sektörü ile nüfus etmenine rağmen ülke ekonomisi istenilen durumda değildir.

4.1.3. ÇEÇENİSTAN (İÇKERYA) ÖZERK CUMHURİYETİ

Çeçenistan Özerk Cumhuriyeti doğuda Dağıstan Özerk Cumhuriyeti, kuzeyde Rusya Federasyonu (Stavropol Kray), güneyde Gürcistan ve batıda daha sonra kendisinden ayrılan İnguşetya Özerk Cumhuriyeti ile komşudur. Kuzey Kafkasya'da Rusya Federasyonu'na bağlı en sorunlu ülkedir. Ülkenin yüz ölçümü 17 bin km²'dir. Nüfusu 1.394.200 kişidir.⁶² Bunların % 95'ini Çeçenler, % 2'ye yakını

⁶²“Federal State Statistic Service, Russia in Figures 2016”, http://www.gks.ru/free_doc/doc_2016/rusfig/rus16e.pdf [Erişim 12.11.2017].

Ruslar, % 1 Kumuklar ve geri kalanını Azeriler oluşturmaktadır.⁶³ Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla 1990 yılında Çeçen-İnguş Cumhuriyeti bağımsızlığını; 1991 yılında da egemen bir devlet olduğunu ilan etmiştir. 1991 yılının Ekim ayında yapılan seçimde General Cahar Dudayev ilk başkan olmuştur. Rusya bu duruma sert tepki göstermiş ve 1994 yılında Çeçenistan'ın başkenti Grozni'ye büyük bir saldırı düzenlemiştir. 1996 yılına kadar savaş devam etmiş. Rusya, Çeçen güçlerine karşı göreceli üstünlüğüne rağmen istediği sonucu alamamış ve "Hasavyurt Antlaşması"nı yapmak zorunda kalmıştır. Bu anlaşma ile Rusya'nın Çeçenistan'ı tanıdığı anlamının çıkıp çıkmayacağı ayrı bir değerlendirmedir. Savaş iki taraf için de büyük yıkımlara sebebiyet vermiştir. Binlerce sivil ve asker yaşamını yitirmiştir. Resmî kayıtlara göre 5500 Rus askeri yaşamını yitirmiştir ancak bazı bilgilerde sayının 3000-7500 hatta 14.000 olduğu belirtilmiştir. Çeçenlerin kayıpları ise resmî olmayan bilgiler doğrultusunda 3000-15.000 arasındadır.⁶⁴

İkinci Çeçen Savaşı'nda Çeçenler yenilgi almıştır. Rusya Federasyonu Putin yönetimi ile bu savaşı kazanmıştır. Savaş 23 Eylül 1999 yılında hava saldırısıyla başlamış, Şubat 2000 tarihinde başkent Grozni Rus güçlerinin kontrolüne girmiştir. Mayıs 2000'de Çeçenistan Rusya Federasyonu tarafından yönetilmeye başlanmış ve bir ay sonra da Rusya Federasyonu'na sadık Ahmet Kadirov başkanlığa getirilmiştir.

4.1.3.1. Coğrafi Özellikleri

Güneyde Kafkas Dağları vardır. Bunlar Nazran'den batısından başlamakta ve doğuda Gerzel-dola kadar devam etmektedir.⁶⁵ Tebulos (4493 m) ve Şan (4451 m) yüksek dağlarındandır.⁶⁶ Ülkenin önemli akarsuları ülkeden geçen Terek ve Şunza Irmaklarıdır. Kuzey kısımlarını Nogay bozkırları oluşturmaktadır.⁶⁷ Qhjözan-yam, Andi önemli gölleri arasındadır.

4.1.3.2. Yönetim

Ülke, kuruluşunun ilk yıllarında, 27 Ekim 1991'de yapılan seçimlerde % 85 oy alan⁶⁸ Cahar Dudayev başkanlığında İnguşlarla birlikte yönetilirken İnguşların ayrılmasıyla Çeçenistan Cumhuriyeti kurulmuş ve savaştan sonra da Ahmet Kadirov

⁶³ Ramazan Özey, a.g.e.

⁶⁴ 1990'lardan Günümüze Çeçenistan Sorunu, 2010, <http://www.hurriyet.com.tr/1990lardan-gunumuze-cecenistan-sorunu-14255232>. [Erişim 18.11.2017].

⁶⁵ Ramazan Özey, a.g.e. s.90.

⁶⁶ Alâeddin Yalçınkaya, *Kafkasya'da Siyasi Gelişmeler; Etnik Düğümden Küresel Kördüğümüne*, (Ankara: Lalezar Kitabevi, 2006), s.79.

⁶⁷ a.g.e. s.79.

⁶⁸ Çeçen (İçkeriya) Cumhuriyeti, 2010, <http://www.kafkasevi.com/index.php/article/detail/9> [Erişim 15.10.2017].

başkan olmuştur. Başkan Rusya Federasyonu başkanı tarafından atanır ya da görevinden alınır. Şuanki başkan Ramazan Kadirov'dur.

4.1.3.3. İdari Birimler

Nüfusun % 65 civarı kırsal bölgelerde, geri kalan şehirlerde yaşamaktadır. Sovyetler döneminde başkent Grozni olan şehir SSCB'nin dağılmasıyla Grozni olarak kalmış ancak daha sonra şehrin ismi eski başkan Cahar Dudayev anısına Caharkala olarak kullanılmaya başlanmıştır.⁶⁹ Halkın yaşadığı diğer şehirler Şali, Gudermes, Urus-Martan, Argun'dur.

4.1.3.4. Ekonomi

Ülke kurulduğundan beri sürekli çatışma ve istikrarsızlıktan dolayı ekonomik sıkıntı içindedir. Ayrıca ülkede finansal problemler ve mali istikrardan uzak ekonomik gelişmeler yaşanmaktadır. Yatırım ve iş sahalarındaki sıkıntı yüksek oranda işsizliğe neden olmaktadır. Buna ilaveten Rusya Federasyonu merkezî hükûmetinin çatışmalardan dolayı kısıtlamalar yapması ekonomik gelişmenin önündeki diğer engeldir. Ülkedeki en önemli ekonomik kaynaklar petrol ve doğalgazdır. Çeçenistan'daki petrol üretici şirket olan "Grozneftegaz" 2016 yılında Çeçenistan'da petrol üretiminin 1,3 milyon varil olduğunu belirtmektedir. Ayrıca gaz üretiminin de 85 milyar m³ olduğu bilinmektedir.⁷⁰ Ülkede ekonomiye katkı sağlayacak bir üretim sektörü yok derecededir. Savaş sonrasında silahlı çeteler ülkeyi mafya eliyle kara para aklama merkezi hâline getirmişlerdir. Ülkenin aylık kişi başına düşen millî geliri 22.457 rubledir.⁷¹

4.1.3.5. Eğitim ve Kültür

Çeçenlerin resmî ve eğitim dili Çeçencedir. Savaşta zarar gören okullar tamir edilmektedir. Çeçenistan Cumhuriyeti'ndeki üniversitelerden Çeçen Devlet Pedagoji Enstitüsü, Grozniy Devlet Petrol Üniversitesi eğitim hizmeti vermektedir.

Ülkede çıkan basın ve yayın dili hem Çeçence hem de Rusçadır. Vesti Respubliki, Vajrajdeniya, Golos Çeçenskiy Respublika, Gums, İman, Marşo, Mk-Kavkaz gibi okunmakta olan yayınlar genel olarak devlet tarafından çıkarılan veya devlet kontrolünde çıkan gazetelerdir.

⁶⁹ Ramazan Özey, a.g.e.

⁷⁰ OJSC Grozneftegaz Hidrokarbonlarının Çıkarılması", https://grozneftegaz.rosneft.ru/about/Glance/OperationalStructure/Dobicha_i_razrabotka/JUzhnij_Federalnij_Okrug/grozneftegaz/Obemi_dobichi/. [Erişim 16.05.2018].

⁷¹ "Federal State Statistic Service, Russia in Figures 2016", http://www.gks.ru/free_doc/doc_2016/rusfig/rus16e.pdf. [Erişim 12.11.2017].

4.1.3.6. Din

Ülkenin dini İslam'dır. Din tarihten beri halkı Rus işgaline karşı diri tutan önemli bir değerdir ve bu çerçevede "Müridizm"⁷² hareketi doğmuştur. Soğuk savaşın sona ermesiyle bu hareket devam etmiş ancak Vahhabilik temelli radikal bir fraksiyon hâlini almıştır.

Halk birlikteliğini sağlama adına geliştirilen eylem ve politikalar dinî değerler etrafında şekillenmektedir.

4.1.3.7. Genel Değerlendirme

Değerlendirmeler ışığında ülke Rusya ile girdiği mücadelenin cezasını çekmektedir. Ülke her yönden geri bırakılmakta, binlerce işsizden bahsedilmektedir. Bu oranın % 60-70 civarında olduğu söylenmektedir. Rusya Federasyonu'nun ülkenin bağımsızlığına şiddetle karşı çıkma sebebi bu akımın tüm bölgeye ve Rusya'nın geri kalanına bir domino etkisi şeklinde yansıtacağı düşüncesidir. Bu çerçevede gerçekleşen 1999 yılında Şamil Basayev'in Dağıstan'a düzenlediği başarısız girişimi gösterilebilir. Ancak sonraki yıllarda diğer ülkelerde saldırılar yaşanmıştır.

4.1.4. İNGUŞETYA ÖZERK CUMHURİYETİ

İnguşetya Özerk Cumhuriyeti büyük Kafkas Dağlarının kuzeyinde bulunmaktadır. Ülke Gürcistan, Kuzey Osetya, Çeçenistan ve Kabardey-Balkar ülkeleriyle komşudur. Yüz ölçümü 3750 km²'dir.⁷³ Başkent Magas'tır. Toplam nüfusu 472.800 kişidir.⁷⁴ Nüfusunun % 94,1'ini İnguşlar, % 4,6'sını Çeçenler, % 0,8'ini Ruslar, % 0,8'ini Ukraynalılar ve % 0,5'ini diğer etnik gruplar oluşturmaktadır.⁷⁵ Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla 1 Kasım 1991 tarihinde Çeçenistan-İnguşetya Cumhuriyeti bağımsızlığını ilan etmiştir. Ancak Rusya bu bağımsızlığı tanımamıştır. Sonraki dönemlerde yaşanan Rus-Çeçen Savaşı'nda en çok zarar gören ve en çok göçe maruz kalan bölge olmuştur. Akabinde İnguşetya Özerk Cumhuriyeti 4 Temmuz 1992 tarihinde Çeçenistan'dan ayrılmış ve Rusya

---

⁷² Aytek Kundukh, *hızl. Tarık Cemal Kutlu, Kafkasya Müridizmi: Gazavat Tarihi*, (İstanbul: Gözde Kitaplar Yayınevi, 1987), s.15-16.

⁷³ V.A Tişkov-E.İ. FİLİPPOVA. a.g.e. s. 22.

⁷⁴ Federal State Statistic Service, Russia in Figures 2016, http://www.gks.ru/free_doc/doc_2016/rusfig/rus16e.pdf. [Erişim 12.11.2017].

⁷⁵ Federal State Statistic Service, Russia in Figures 2016, http://www.gks.ru/free_doc/doc_2016/rusfig/rus16e.pdf. [Erişim 12.11.2017].

Federasyonu'na bağılı bir cumhuriyet olmuştur. İlk Cumhurbaşkanı Ruslan Auşev olmuştur. İnguşların ataları Mezopotamya'dan bu bölgeye göç etmiştir.

4.1.4.1. Coğrafi Özellikleri

Bölgenin kuzeyinde düz alanlar; güney ve orta kesimlerinde büyük Kafkas Sıradağları mevcuttur. Dağlık bölgedeki en yüksek dağ Stolovaya Dağı'dır. Önemli akarsuları Assa, Sunja, Armkhi ve Guloi-khi olarak gösterilir. Ülkeden geçen diğer bölgesel nehirler Terek, Sunja ve Assa Nehirleridir. Ülke 140.000 hektarlık ormana sahiptir.

4.1.4.2. Yönetim

Ülkenin şuanki başkanı Yunus-bek Yevkurov'dur. Başkan Rusya Federasyonu devlet başkanı tarafından atanır. Yasama görevini halk meclisi icra etmektedir. 21 kişilik parlamento 4 yılda bir halk tarafından seçilmektedir. Rusya Federasyonu merkezî hükûmeti tarafından alınan kararlar özerk yönetime sorulmadan iletilir. Otoriter yönetim tarzı mevcuttur. Yönetimde dinî değerler ve değerlendirmelerin uygulanması mevcuttur. 1998 yılında Cumhurbaşkanı R. Auşev hukuk sisteminde şariat hükümlerinin daha fazla olmasını istemiş ve seçim kampanyasında belirtmiştir.⁷⁶ Diğer yandan, mahkeme ve savcılık çalışanları merkezden atanmaktadır.

4.1.4.3. İdari Birimler

Ülke dört önemli idari birimden oluşur; Nazran, Malgobek, Sunja ve Dzairakh. Ayrıca 45 küçük yerleşim birimi de mevcuttur. Ülkenin ilk başkenti daha sonradan oluşturulan bir şehir olan Nazran'dır.

4.1.4.4. Ekonomi

Ülke ekonomik açıdan gelişmemiştir. SSCB'nin dağılmasıyla bölgedeki çatışmaların etkisi vemerkezî hükûmet politikası ile bölge geri bırakılmıştır. Ülke Çeçenistan'dan ayrılmasıyla merkezî hükûmetçe göz önüne alınmaya başlamıştır. 1994 yılında federal merkezî hükûmetçe onaylanan yasaya göre "Ekonomik Teşvik Bölgesi" oluşturulmuştur. Rusya Federasyonu Maliye Bakanlığınca 1994-1997 yılları arasında sağlanan destek kapsamında 1 trilyon 650 milyar ruble ülkeye aktarılmıştır. Teşvik kapsamında sağlanan gelir 460 milyar rubledir. Ayrıca bu teşvik ile çeşitli alanlarda sanayi ve sosyal tesisler kurulmuştur. Buna mukabil 1997 yılı

⁷⁶ V. A. Tişkov-E. İ. FİLİPPOVA, a.g.e. s. 23.

sonrasında % 110,4 büyüme hacmi gerçekleştirilmiştir.⁷⁷ 1998 yılından beri uluslararası ticaret merkezi faaliyette bulunmaktadır. Uluslararası şirketler bu bölgede ticari faaliyetler gerçekleştirmektedirler. İlaveten girişimciliği geliştirme faaliyet ülkeye % 60 oranında ekilebilir tarım arazisi mevcuttur.⁷⁸ 120.000 hektar tarım arazisinde yetiştirilen ürünler arasında patates, şeker pancarı, buğday, ayçiçeği bulunmaktadır. Tarımda karma ekonomi uygulanmaktadır. Sektörün % 25'i kamuya, geri kalanı özel sektöre aittir. Hayvancılık diğer geçim ve ticaret kaynağıdır. Sağlık turizmi için 100-150 yıl yetebilecek mineral kaynağı mevcuttur. 140.000 hektar ormanlık alan kereste ve mobilya sektörü için önemli bir ekonomik kaynaktır.

Ülke petrol ve doğalgaz rezervleri açısından zengindir. 11 milyon ton petrol kaynağı olduğu belirtilmektedir.⁷⁹ Bu rezervler "Gazprom" tarafından işletilmektedir. Sanayinin % 74,6'sı petrol üzerinedir. Malgobek şehrinde 60 milyon ton civarında petrol rezervinin 1915 yılından beri olduğu belirtilmektedir.⁸⁰ Bakü-Novorosiski⁸¹ Boru Hattı bu ülkeden geçmektedir.

Diğer ekonomik kaynak olarak madenler ve değerli kaynak yatakları gösterilir. Mermer, kabuk kireçtaşı, kaliteli tuğla toprağı bu madenler arasında gösterilir. Ayrıca kimyasal, aydınlatma ve inşaat malzemesi sanayi de vardır.

Ülkeden Bakü-Moskova demiryolu ve Bakü-Rostov karayolu geçmektedir. Ayrıca başkentte uluslararası İnguşetya Havaalanı bulunmaktadır. Bu özelliği ile kuzey-güney güzergâhı ve uluslararası güzergâh arasında lojistik ve taşıma sektörü iş yapılmaktadır.

Ekonominin kötü gidişatı halktaki refaha da yansımaktadır. Kişi başına düşen 13.337 ruble aylık gelir ile Rusya Federasyonu'nun en yoksul bölgesidir. Ülkedeki istihdam verisi 77.400 kişidir.⁸² Diğer taraftan Çeçen-Rus Savaşı'ndan kaynaklı mültecilerin giderleri ülke ekonomisi için çok ağır bir yüküdür. Ayrıca bu savaş ve hâlen devam eden istikrarsızlık ülkenin yatırım ve ticaretini olumsuz etkilemektedir.

---

⁷⁷ a.g.e. s. 25.

⁷⁸ "İnguş Cumhuriyeti", <http://www.kafkasevi.com/index.php/article/detail/12> [Erişim 13.11.2017].

⁷⁹ a.g.m.

⁸⁰ Bülent Açma-Kübra Yenişen, Kafkasya'nın Ekonomik Potansiyeli ve Dönüşümü için Ekonomik Politika ve Stratejiler, Yönetim ve Ekonomi, *Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, (Manisa, 2013), s. 134.

⁸¹ "Boru Hatları Ulaşımı, http://www.azerbaijans.com/content_786_tr.html [Erişim 16.03.2018]

⁸² "Federal State Statistic Service, Russia in Figures 2016", http://www.gks.ru/free_doc/doc_2016/rusfig/rus16e.pdf [Erişim 12.11.2017].

4.1.4.5. Eğitim ve Kültür

Ülkede resmî dil İnguşcadır. İnguş Devlet Üniversitesi bulunmaktadır. Eğitim ve kültür çalışmaları toplumun millî bilincine yöneliktir. Devlet eğitim alanında destekler sağlamaktadır. Yayın ve basın eserleri Rusça olarak çıkmaktadır. “İngusetya, Golos-Nazrani, Novoye-Vremya, Serdalo, MK-Kavkaz” gazeteleri basılmakta ve “Literaturnaya İnguşetya” gibi dergiler yayımlanmaktadır.

4.1.4.6. Din

Ülkenin dini İslam’dır. Dinî inanış o kadar önemlidir ki 1998 yılında hukuk sisteminde dinî kaidelerin var olması istenmiştir. Ancak Vahhabi temelli mezhebi reddetmektedirler. Bu çerçevede çalışan kurumların kapatılması ve kişilerin ülkeyi terk etmesi için yasa ve yönetmelikler çıkarılmıştır.

4.1.4.7. Genel Değerlendirme

Ülke Rusya Federasyonu tarafından Çeçenistan’dan koparılmıştır. Bu döneme kadar her alanda geri bırakılmıştır. Rusya Federasyonu’na bağlandıktan sonra merkez tarafından ilgilenilmiştir. Rusça dili ve yönetim anlayışı ülkeye işlenmiş ve otoriter bir yönetim haiz olmuştur. Ekonomik olarak istenilen düzeyde görülmemektedir.

4.1.5. KABARDEY-BALKAR ÖZERK CUMHURİYETİ

Batısında Karaçay-Çerkez Özerk Cumhuriyeti, Kuzeyinde Rusya Federasyonu (Stavropol), doğusunda Kuzey Osetya ve güneyinde Gürcistan bulunmaktadır. Yüz ölçümü 12.500 km²’dir. Başkenti Nalçik’tir. Konuşulan diller Kabardeyce, Balkarca ve Rusçadır. Nüfusu 2016 tarihli sayıma istinaden 862.800 kişidir.⁸³ 31 Aralık 1991 tarihinde Kabartay-Balkar Özerk Cumhuriyeti ilan edilmiştir. Nüfusun % 55’ini Kabartay, % 11’ini Balkar ve % 25’ini Ruslar ve geri kalanını diğer topluluklar oluşturur. Kabartaylar Çerkes etnik kökenden gelmektedir. Balkarlar da Türk kökenine mensuptur.

4.1.5.1. Coğrafi Özellikleri

Bölgenin özellikle güney kesimlerinin yapısı Kafkas Dağlarından dolayı dağlıktır. Kafkas Dağlarının en yüksek bölgesi olan Elbruz Dağı ve diğer dağlar olan Djangitau (5144 m), Shara (5068 m), Kştantau (5144 m) ve Dihtau (5203 m)⁸⁴ bu

⁸³Federal State Statistic Service, Russia in Figures 2016”,http://www.gks.ru/free_doc/doc_2016/rusfig/rus16e.pdf [Erişim 12.11.2017].

⁸⁴Ramazan Özey. Ekim 2017, a.g.e.

bölgededir. Dağların yüksek yerlerinden sağlıklı maden suları ve doğal sular çıkmaktadır. Diğer taraftan da özellikle kuzeydeki düzlükleri geniş ve ormanları zengindir. Bu bölgeden geçen akarsular kuzeydeki Terek Irmağı'na akmaktadır.

4.1.5.2. Yönetim

Bölgenin yönetim şekli yarı parlamenter sistemdir. İki meclisli bir yasama mevcuttur. Başkan, Rusya Federasyonu devlet başkanı tarafından atanır. Şuanki başkan Putin tarafından atanan Yuri Kokov'dur.

4.1.5.3. İdari Birimler

Yerleşim yerleri olan başkent Nalçık, Prokladny ve Baksan kentsel alanlardır. Nüfusun çoğunluğu bu kentlerde yaşamaktadır. Ülkede Kabartay ve Balkar nüfusu artarken Rus nüfusu azalmaktadır. Nüfus yoğunluğu daha çok Cumhuriyetin kuzeyinde gözükmektedir. Ayrıca bölge dışında Türkiye, Adige Özerk Cumhuriyeti'nde, Kuzey Osetya, Krasnodar ve Stavropol'da 1 milyon Kabarday bulunmaktadır. Özellikle Türkiye'de Çerkes diasporası oluşturmuşlardır.

4.1.5.4. Ekonomi

Ülkenin güneyindeki dağlarının kuzey kısımlarında Terek Irmağı doğrultusunda verimli düzlükler tarım alanlarına imkân vermektedir. Kuzey bölgelerindeki geniş düzlükler de verimli tarım arazileri olarak kullanılmaktadır. Buğday mısır, darı, meyve, sebze ve ayçiçeği yetiştirilmektedir. Ayrıca dağlık kesimlerinde hayvancılık önemli geçim ve ticaret kaynağıdır. Ülkenin ekonomik temelini sanayi oluşturmaktadır. Elektrik ve metalurji üretimi önemli yer tutmaktadır. Bölgenin maden kaynakları arasında kömür, çinko, nikel, molibden, tungsten arasında gösterilir. Ayrıca bölgede petrol yatakları mevcuttur. Ormanlar sayesinde de mobilya ve kereste fabrikaları mevcuttur. Ayrıca kimyevi madde endüstrisi ve çıkarılan madenleri işleyen fabrikalar ile inşaat malzemeleri fabrikaları mevcuttur. Dünyanın en büyük madencilik ve filiz zenginleştirme endüstrisi buradadır.⁸⁵ Ayrıca demir, bakır, alçı taşı, kireçtaşı, yanmaz tuğla çamuru yatakları mevcuttur. Tüm bu sanayi yatırımlarının olduğu şehirler Nalçık, Prokladny, Tırnyauz, Terek, May ve Baksan'dır. Tüm bu sanayi sektörü enerjisinin kaynağı yine bu ülkede üretilen elektrik santrallerinden karşılanmaktadır. Tekstil sektöründe de deri ve kürk üretimi mevcuttur. İhracatını Türkiye, Almanya, Finlandiya ve Hollanda ile; ithalatını ise

---

⁸⁵ Ramazan Özey. Ekim 2017, a.g.e.

Doğu ve Batı Avrupa ülkeleri ile yapmaktadır.⁸⁶ Nalçık'te bulunan havaalanı ile ticaret ve yolcu taşıma faaliyetleri gerçekleştirilmektedir.

Ülkenin dağlık kesimleri dağ turizmi, kayak sporları ve turizmine uygun iken bu dağlardan çıkan doğal sular sağlık turizmi için tam bir değerler bütünüdür.

4.1.5.5. Eğitim ve Kültür

Eğitim dilleri Kabardeyce ve Balkarcadır. Rusça da eğitim hayatının birkaç evresinde kullanılmaktadır. Var olan üniversiteler Kabarday-Balkar Devlet Üniversitesi ve Kabarday-Balkar Zirai Bilimler Akademisidir.

Sanatsal faaliyet olarak profesyonel ve amatör dans sanatları, tiyatro, devlet filarmonisi gösterilir.Devlet tarafından yerel dillerde çıkarılan yayınların yanında Rusça çıkarılan yayınlar da söz konusudur.

4.1.5.6. Din

Ülkede İslamiyet ve Hristiyanlık iki temel dindir. Bunun yanında çok az da olsa Musevilik söz konusudur. İslamiyet bölgeye Tatarlar ve Osmanlı Devleti vasıtasıyla yayılmıştır. Hristiyanlık ise daha çok Rus nüfusun varlığıyla mevcudiyet kazanmıştır. Ülkedeki nüfusun % 55'i İslam dinine, % 15,6 Rus Ortodoks dinine, % 3 Adige Habzedin dinine mensup iken % 12'si hiçbir dine mensup değildir. % 5,4'ü ise kendini ateist olarak tanımlamaktadır.⁸⁷

4.1.5.7. Genel Değerlendirme

Tüm bu bilgiler ışığında Kabardeyce-Balkar Özerk Cumhuriyeti asimile ve iskân politikalarına maruz kalmış bir ülkedir. Asıl etnik kökeninden koparılmış; iki etnik kökenden oluşmaktadır. Ülke zengin insan kaynağına, ekonomik kaynaklara sahiptir. Kendi kendine yetebilecek bir potansiyeli vardır. Konumu itibarıyla Kuzey Kafkasya'nın göbeğinde bulunmaktadır. Doğu, batı, kuzey ve güney istikametiyle diğer bölgelerin kesişim noktasındadır. Ülke gelişmekte olan bir bölgedir. Bu gelişme merkezde olması sebebiyle diğer bölgelere de yayılabilecek bir konumdadır. Tüm bu sebeplerden dolayı önemli bir ülkedir.

4.1.6. KARAÇAY-ÇERKES ÖZERK CUMHURİYETİ

Ülke doğuda Kabarday-Balkar Özerk Cumhuriyeti, batıda Krasnodar, güneyde Abhazya ve Gürcistan ile komşudur. Ayrıca güney kesimlerden Kafkas Dağları geçmektedir. Büyük Kafkasların derin vadi ve boğazlarla bölünmüş olan ve

⁸⁶ Ramazan Özey. Ekim 2017, a.g.e.

⁸⁷ "Кабардино-Балкарская Республика", www.sreda.org/arena [Erişim 20.01.2017]

Dombay-Ulgan Dağı'nda 4047 metreye ulaşan kuzey uzantılarının arasında yer alır.⁸⁸ Başkent Çerkessk'tir. Yüz ölçümü 14.100 km²'dir. Toplam nüfusu 467.800 kişidir.⁸⁹ Nüfusun % 41'ini Karaçaylar, % 11,9'unu Çerkesler, % 7,8'ini Abazalar, % 31,6'sını Ruslar, % 3,3'ünü Nogaylar, % 4'ünü diğer halk grupları oluşturur. Karaçay-Çerkes oblasti 1991 yılında Karaçay-Çerkes Özerk Cumhuriyeti olmuştur. Ülkede çoğunluğu Türk kökenli etnik topluluklar oluşturmaktadır. Karaçay ve Nogaylar Türk topluluklarıdır. Çerkesler bölgenin yerlileridir ve bölgedeki aynı etnisitenin diğer bir soyunu teşkil etmektedir.

4.1.6.1. Coğrafi Özellikleri

Bölge dağlık arazidir. Kafkas Dağlarında kaynaklı bir durumdur. Bölgenin en büyük dağı olan Elbruz Dağının bir bölümü de bu bölgede bulunmaktadır. Yüksek dağlar Gürcistan ile arasında bir set görevi görmektedir. Zengin akarsuları vardır. Elbruz Nehri bu bölgededir. Kuban Nehri'ni besleyen nehirler bu bölgeden geçmektedir.

4.1.6.2. Yönetim

75 kişilik parlamentodan oluşmaktadır. Halk tarafından 5 senede bir seçilir. Şuan-ki devlet başkanı Rashid Temrezov'dur. Yönetimde ülkenin nüfus oranına göre Rus kökenli yöneticiler mevcuttur.

4.1.6.3. İdari Birimler

Ülke on rayondan oluşmaktadır. Bunlar Çerkessk, Karaçayevsk, Teberda, Arxhız, Kurcinuvo, Elbruzski, Ust-Ceguta, Erkin-şahar, Nogay, Udarnıy'dır. En büyük iki kent Çerkessk ve Ust-Ceguta'dır. Karaçay nüfusunun yaşadığı yer olan Karaçayevsk önemli şehirlerdendir. Bölgede Türk kökenli Nogaylar yaşamaktadır. Nüfusun % 3,3'ünü oluşturan bu topluluk için 8 Ekim 2006 tarihinde yapılan referandum sonucunda yeni bir rayon oluşturulması kararlaştırılmış⁹⁰ ve bu rayon kurulmuştur. Karaçaylar, Teberde, Üçköken, Dombay, Zelencuk bölgelerinde yoğun olarak bulunmakta, soy olarak da Kumanlardan geldikleri söylenilmektedir.⁹¹ Karaçayların merkezi Karaçeyski'dir. Rus nüfusunun yaşadığı şehirler Çerkessk,

⁸⁸ "Karaçay-Çerkez Cumhuriyeti", <http://www.izmirkuzeykafkasderneği.org.tr/karacay-cerkes-cumhuriyeti.html> [Erişim 10.12.2017]

⁸⁹ "Federal State Statistic Service, Russia in Figures 2016", http://www.gks.ru/free_doc/doc_2016/rusfig/rus16e.pdf. [Erişim 12.11.2017]

⁹⁰ Karaçay-Çerkez Cumhuriyeti, 2007, <http://www.kafkasevi.com/index.php/article/detail/14> [Erişim 10.12.2017]

⁹¹ Karaçay-Çerkez Cumhuriyeti, <http://www.izmirkuzeykafkasderneği.org.tr/karacay-cerkes-cumhuriyeti.html> [Erişim 10.12.2017].

Zelençuk ve Prikuban şehirleridir. Ülkenin Kuzey Osetya sınırında yer alan Ordjonikidzevski ve Kosta Hetagurova köylerinde Osetler yaşamaktadır.

4.1.6.4. Ekonomi

Ülke dağlık olmasına rağmen kuzey bölgelerinde tarım ve hayvancılık geçim ve ticaret kaynağıdır. Tarımsal ürünler olarak arpa, mısır, yulaf, pirinç, patates ve sebze gösterilir. Karaçaylar için hayvancılık önemlidir. Hayvan ürünleri dünyaca ünlüdür. Endüstri temelli ağır bir sanayisi mevcut değildir. Deri ayakkabı, çanta, valiz, gıda işletmeleri ve kiremit tuğla fabrikaları mevcuttur. Dağlık kesim kış turizmine elverişlidir. Rusya Federasyonu'nun ikinci büyük çimento fabrikası bölgede yer alır. Makine ve saat fabrikası mevcuttur. Uranyum madeni, mermer yatakları ve altın ve taş kömürü işletmeleri de ekonomiyi geliştiren diğer kaynaklardır. Dağlardan çıkan mineraller de diğer değerli ürünlerdir.

4.1.6.5. Eğitim-Kültür

Resmî dil Karaçayca, Rusça, Çerkesce, Nogayca, Abazacadır. Bu dillerde eğitim yapılmaktadır. Basın ve yayın bu dillerde yapılmaktadır. Okuma yazma oranı yüksektir. Her dört kişiden biri yükseköğrenim görmektedir.

4.1.6.6. Din

Ülkede yaşayan Karaçay, Çerkes, Abazalar ve Nogaylar Sünni Müslüman'dır. Osmanlı Dönemi'nde Müslümanlığı seçmişlerdir. Ülkede yaşayan Ruslar, Ermeni ve Ukraynalılar ise Ortodoks Hristiyanlarıdır.

4.1.6.7. Genel Değerlendirme

Ülke Türk kökenli ve Müslümanların etkin yoğunlukta olduğu bir yerdir. Ayrıca bölgeden tarihteki 1864 Büyük Sürgün'de Rusya tarafından uygulanan göç politikasından kaynaklanan ve sayıları milyonları bulan sürgünler gerçekleşmiştir. Böyle yüksek oranlı bir göç ülkenin ve dolayısıyla bölgenin genelini etkileyecek bir durumdur. Şu anda bile bu sürgünden dolayı Türkiye'de önemli sayıda Çerkes bulunmaktadır. 26 Nisan 1991'de yayımlanan kararname ile sürgün edilen halkların itibarları geri verilmiştir.⁹² Böyle bir topluluğun, yaşam standartlarının yükseldiği, güvenlik kaygısı yaşamadığı bir ortamın oluşması durumunda ülkelerine döndüğünde Türkiye'ye yansımaları, dış politikayı etkileyecek niteliktedir. Diğer taraftan bölgede sanayi ve tarım alanlarının az olmasının yanında yer altı kaynaklarının ilişkilere

---

⁹² Alâeddin Yalçinkaya, a.g.e. s. 68.

etkisi önemlidir. Ülkedeki okuryazarlığın bilime olabilecek katkısı da dikkate değerdir.

4.1.7. KUZHEY OSETYA ÖZERK CUMHURİYETİ-ALANYA

Ülke doğuda İnguşetya ve Çeçenistan, batıda Kabardey-Balkar Özerk Cumhuriyeti, kuzeyde Stavropol Kray (Rusya Federasyonu), güneyde Gürcistan ve Güney Osetya ile komşu olan Rusya Federasyonu'na bağlı özerk cumhuriyettir. Başkent Vladikavkaz'dır. Yüz ölçümü 8000 km²'dir. Nüfusu 703.700 kişidir.⁹³ Nüfusun % 65,1'ini Osetler, % 20,8'ini Ruslar, % 4'ünü İnguşlar, geri kalanını da diğer birçok toplum oluşturmaktadır. Aralık 1991 tarihinde özerk cumhuriyet sıfatıyla Rusya Federasyonu'na bağlanmış; 1994 yılında da ismine "Alanya" terimi de eklenmiştir.

Kuzey Osetya'yı Güney Osetya ve Gürcistan'a bağlayan "Daryal" Geçidi bu topraklardadır. Bu geçit Kuzey Kafkasya'yı TransKafkasya'ya bağlamaktadır. 2008 yılında Gürcistan-Güney Osetya Savaşı'nda buradan göç eden insanlar Kuzey Osetya'ya yerleşmişlerdir.

4.1.7.1. Coğrafi Özellikler

Ülkenin güney bölgeleri dağlık alandır. % 20 oranında ormanlık alan ve % 45 civarı tarıma elverişli arazilerden oluşmaktadır. En yüksek dağı Kazbek 5033 metredir.⁹⁴ Daryal, Mamişon ve Ruk Geçitleri kuzey güney istikametini birbirine bağlamaktadır. Şunşayı, Terçi, Gizel, Fiyag, İri, İrefi önemli akarsuları arasında gösterilmektedir.

4.1.7.2. Yönetim

Beş yılda bir başkanlık seçimi yapılmaktadır. Şuanki devlet başkanı Vyacheslov Bitarov'dur. Nüfus oranına göre düzenlenmiş Oset ve Rus ağırlıklı bir parlamento söz konusudur.

4.1.7.3. İdari birimler

Vladikavkaz, Alagir, Digor, Mozdok en önemli şehirleridir. Nüfusun % 65 civarı kentlerde yaşamaktadır. 105 kadar köy yerleşimi mevcuttur. Daryal Geçidi ile güneydeki topraklara geçişler sağlanmaktadır. güneydeki Güney Osetya-Gürcistan Savaşı'nda bölgeye göç eden binlerce insan bu geçit vasıtasıyla Kuzey Osetya

⁹³ "Federal State Statistic Service, Russia in Figures 2016", http://www.gks.ru/free_doc/doc_2016/rusfig/rus16e.pdf. [Erişim 12.11.2017]

⁹⁴ "Kuzey Osetya Cumhuriyeti-Alanya", <http://www.kafkasevi.com/index.php/article/detail/15>. [Erişim 14.12.2017].

vilayetlerine gelmişlerdir. Ayrıca İnguşetya'dan gelen İnguş nüfusu da bu ülkede ikamet etmektedir. Vladikavkaz, Rusya-Gürcistan askerî karayolunun başlangıç noktası olup kuzeyden güneye geçiş için önemli bir şehirdir. İlâveten, Rusların 1995 yılında açtığı tünelle Vladikavkaz ile Gürcistan arasındaki ulaşım canlanmıştır.⁹⁵

4.1.7.4. Ekonomi

Kuzey bölgelerinde tarım arazileri verimli sulama ile ekonomiye katkı sağlamaktadır. Yetiştirilen ürünler arasında mısır, buğday, arpa, patates, kenevir, şeker kamışı, meyve ve sebze gösterilir. Rusya Federasyonu toprakları içerisinde alkolün en çok üretildiği bölgelerden biridir. Hayvancılık diğer ekonomik sektördür.

Makina imalatı, kereste, el dokumacılığı, halıcılık, gıda, cam üretimi, kimyasal maddeler üretimi ve bunlara yönelik işletim sektörlerine dair endüstri ekonomisi mevcuttur. Petrol rezervlerinin keşfi ile son dönemlerde ekonomide olumlu gelişmeler yaşanmıştır. Diğer taraftan petrol ve doğalgaz Rusya'dan gelmektedir. Elektrik Terek Nehri'ne kurulmuş santrallerden tedarik edilmektedir. Bu bağlamda bakıldığında ekonomide özel girişim istenilen düzeyde gelişmemiştir.

4.1.7.5. Eğitim ve Kültür

Ülkenin resmî ve eğitim dilleri Osetçe ve Rusçadır. Yeni nesilde Oset dilini bilenlerin sayısı azalmaktadır. Ayrıca Oset dili seçmeli ders olarak öğretilmeye başlanmıştır. Resmî dil olarak Rusçanın ağırlığı daha fazladır. Ülkede okuryazar oranının çok yüksek olduğu belirtilmektedir. Yükseköğretim oranı % 70-80 oranındadır ve teknik bölümler ağırlıktadır.⁹⁶ Kuzey Kafkasya Devlet Teknoloji Üniversitesi, Kuzey Osetya Devlet Tıp Fakültesi, Devlet Dağ Turizmi Üniversitesi ve Pedagoji üniversiteleri yükseköğretim kurumları arasında gösterilmektedir.⁹⁷

Kültürel hayata katkı açısından müzeler, altı adet devlet tiyatrosu başkent Vladikavkaz'da hizmet vermektedir. Ülkede her iki dilde de yayın ve basım yapan gazete ve dergiler mevcuttur. Bunlar arasında Alantı Nısah, Komünist Osetya, Esk, Mk-Kavkaz, Narodı Kavkaz, Kuzey Osetya, Slovo en önemli yayınlardır.

---

⁹⁵ Ramazan Özey, a.g.e. s. 112.

⁹⁶ "Kuzey Osetya Cumhuriyeti-Alanya", <http://www.kafkasevi.com/index.php/article/detail/15>. [Erişim 14.12.2017]

⁹⁷ "Kuzey Osetya Cumhuriyeti-Alanya", <http://www.kafkasevi.com/index.php/article/detail/15>. [Erişim 14.12.2017]

4.1.7.6. Din

Ülkenin dini % 70 oranında Hristiyanlık ve % 30 oranında İslamiyet'tir. Hristiyanlık ilk olarak Gürcistan üzerinden din adamlarıyla yayılmıştır. İslamiyet ise Osmanlı Dönemi'nde yayılmaya başlamıştır. Ayrıca ülkede yaşayan Müslüman kökenli gruplar da İslam'ın yayılmasında etkilidir. Müslümanlık Osetler arasında da benimsenmektedir.

4.1.7.7. Genel Değerlendirme

Ülke Hristiyan çoğunluktadır. Rusya Federasyonu ile ilişkiler iyi tutulmaktadır. Bu sebeple merkezî hükûmet ile çok fazla sorun yaşandığı görülmemektedir. Rus nüfuzu bu ülkede de toplumun her alanına sirayet etmektedir. Ülke enerji kaynakları açısından diğer özerk cumhuriyetler ile karşılaştırıldığında fakirdir. Bölgede tarih boyunca genellikle Rusya'nın gerçekleştirdiği eylem ve politikalar desteklenmiştir.

5. RUSYA’NIN KUZEY KAFKASYA POLİTİKASI

Soğuk savaş sonrası dönemde, SSCB’nin dağılmasıyla yeni tesis edilen Rusya Federasyonu bölgede hâkimiyetini devam ettirmekteydi. Rusya Federasyonu’nun içinde bulunduğu siyasi yönetim boşluğu ve ekonomik sıkıntılar soğuk savaş sonrasında birçok bölgede çok büyük kayıplara sebebiyet verdiği gibi bu kayıpların kuzey sınırlarına bir set olarak doğal savunma görevi gören Kuzey Kafkasya Bölgesi’ni de tehdit altına aldığı gözlenmekteydi. Rusya’nın tarih boyunca, amacına ulaşma noktasında çıkarları çerçevesinde gerekli bütün tedbir ve eylemlere; savaş dâhil başvurduğu bilinmektedir. Hâlihazırda bu bölgenin kaybı demek Rusya Federasyonu’nun parçalanması demek olduğu için bu amaç doğrultusunda bölge ile bağlarını koparmamış; meşru politikalarının yanı sıra gerekli gördüğü durumlarda illegal politika ve eylemlere başvurmaktan çekinmemiştir. Bu perspektif ve uygulamaları “yakın çevre” politikası⁹⁸ doğrultusunda gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Vizyonu Sovyetler Birliği döneminde yönettiği ülkeler ile bağlarını tekrar tesis etmektir. Böylelikle bölge ile bağlarını her zaman muhafaza edebilecek bir gücü elinde bulundurma imkânı elde etmektedir.

5.1. RUSYA’NIN YÖNETİM SİSTEMİNİN İDARİ YAPISINDA KUZEY KAFKASYA’NIN YERİ

Rusya Federasyonu, federal bir yapıda olmak üzere, yasama, yürütme ve yargı erklerinden oluşmaktadır. Duma ve Federasyon Konseyi olmak üzere iki meclis vardır. Duma Meclisi 4 yılda bir yapılan genel seçimlerle belirlenen 450 üyeden oluşurken Federal Konsey Rusya Federasyonu’nu oluşturan 83 idari birimden ve belirlenen 170 kişiden oluşmaktadır. 83 idari birim ise cumhuriyet, bölge, vilayet, federal statüde kent, özerk bölge yapılarından oluşmaktadır. Bu yapılardan cumhuriyetlerin kendi resmî anayasa, meclis ve dilleri mevcuttur.

Rusya Federasyonu’nu oluşturan federe cumhuriyetler ile merkez arasında 1995 yılında “Yetki Paylaşımı Antlaşması” imzalanmıştır. Buna dayanarak federal cumhuriyetler siyasi ve askerî alanlar dışındaki alanlarda ekonomik, sosyal ve kültürel konularda diğer ülkeler ve uluslararası kuruluşlarla ilişki kurmada

---

⁹⁸ Elnur Hasan Mikail, *Yeni Çarlar ve Rus Dış Politikası*, (İstanbul, IQ Yayıncılık, 2007), s. 254.

serbestirler ve anlaşma yapma yetkisine sahiptiler.⁹⁹ Putin döneminde cumhuriyetler üzeinde daha çok denetim oluşturmak ve kontrol etmek için 7 federal bölge kurulmuştur. Bu cumhuriyetlerin başkanları meclislerden önerilen ya da doğrudan Rusya başkanı tarafından seçilen kişi tarafından seçilmektedir. Yöneticiler daha çok federal merkezde görev yapmış bürokrat, başkan ya da orduda görev yapmış generallerden olmaktadır.

Cumhuriyetler güvenlik, dış politika ve dış ekonomik ilişkiler dışındaki konularda; iç meselelerinde özerktir. Ancak yerel güç ve yöneticiler federal güçlere ve yöneticilere destek olmaktadır.

5.2. KUZEY KAFKASYA’NIN RUSYA SİYASETİNDE YERİ VE ÖNEMİ

Kuzey Kafkasya Bölgesi Rusya Federasyonu’nun jeopolitik, jeostratejik, siyasi, askerî ve ekonomik çıkarları açısından önemlidir. Kimi çevrelerce bu coğrafyadan çıkacak bir ateşin önce bölgeye daha sonra da tüm Rusya coğrafyasına yayılabileceği böylece Federasyonun dağılabileceği belirtilmektedir. Bu sebeple, bölgenin Rusya için kritik bir öneme sahip olduğu gözlenmektedir. Bu doğrultuda, Rusya’nın çıkarlarının nasıl ve hangi yönlerde etkilendiğini bilmek, politikalarını nasıl oluşturduğunu analiz etmek fayda sağlayacaktır.

5.2.1. Jeopolitik ve Jeostratejik Bağlam

Kuzey Kafkasya konumu itibarıyla Rusya Federasyonu’nun güney sınırlarını teşkil etmektedir. Rusya ana karası Krasnodar ve Stavrapol’dur. Sonrasındaki bölgeler Rus nüfusunun azınlık olarak yaşadığı özerk cumhuriyetlerdir. Burası ana kara için doğal savunma duvarıdır. Hatta bu savunmanın askerî gücü olarak da Çeçenistan olarak gösterilir.¹⁰⁰ Bu nedenle Çeçenistan’ın Rusya için önemi ayrıdır.

Bölge Asya ile Avrupa’nın birleşim noktasıdır. Bu noktayı kontrol eden bir Rusya hem Avrupa’yı hem de Asya’yı ekonomik ve siyasi olarak etkileyebilecek ve ayrıca kilit rolde olabilecektir.

⁹⁹ Gökmen Kılıçoğlu, “Kafkasya’da Dağıstan’ın Stratejik Önemi”, (Yüksek lisans Tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, 2004).

¹⁰⁰ Ahmet Arkın Bölükbaşı, “Kuzey Kafkasya Özerk Cumhuriyetler Bağlamında Rus Dış Politikası”, (Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 2007), s. 85.

Diğer taraftan, bu kesişim noktasının kuzey-güney istikametinde olması; Rusya'nın Kafkas Ötesi'ne oradan da Anadolu, Orta Doğu ve Basra Körfezi'ne erişimi sağlamaktadır. Bölgeyi önemli kılan diğer bir durum ise; bölgenin Karadeniz üzerinden boğazlar vasıtasıyla sıcak denizler olan Akdeniz'e ulaşımı sağlamasıdır. Buranın kaybı; Karadeniz'in kaybı ve Rusya'nın dünyaya ticari mallarını ulaştıramaması demektir.

Bölge Anadolu'yu Orta Asya'ya bağlamaktadır. Burada etkin olan bir Türkiye'nin Orta Asya ülkeleriyle olan etkileşimi artacaktır. Rusya bunu engeller ya da en azından kendi çıkarlarına aykırı olmayacak şekilde kontrol altında tutabilir.

5.2.2. Siyasi Bağlam

Yeni kurulan Rusya Federasyonu'nun tarihî ve coğrafi olarak bölgedeki hâkimiyeti sağlayarak uluslararası alanda yerini alıp saygınlığını kazanması gerekmektedir. Bölgede otoritesini tesis etmesi siyasi arenada güçlü bir devlet özelliğinin olduğunu gösterecektir. Zira tarih boyunca hâkimiyet kurduğu bir bölgenin kaybı, kendisine dış politikada karşı hamle olarak dönebilir.

Güçlü olduğunu gösteren ve bölgeyi kontrol eden bir Rusya hem Türkiye hem de İran ile ilişkilerinde daha kazançlı olabilecektir. Yapılacak görüşmelerde Kuzey Kafkasya'daki Türk ve Müslümanları ve onların çıkarlarını; ülkelerin isteklerine karşı koz olarak kullanabilecektir. Bölgedeki Türk ve Müslüman çıkarlarına karşılık Türkiye ve İran'daki Ortodoksların çıkarlarını savunabilecek bir konumda olacaktır. Bunun yanında; Kuzey Osetya'yı ile Gürcistan'ın Güney Osetya ile birleştirme iddiası veya niyeti Türkiye ve İran'ı etkileyecek ve böylece iki ülkeyi Rusya ile uyumlu ilişkiler geliştirmeye sevkedecektir.

Yine bu doğrultuda Rusya bölgedeki Müslümanlar aracılığıyla Orta Doğu ve Güney Asya'daki politikalara müdahil olmaktadır. Keza IŞİD (Irak-Şam İslam Devleti) örgütünün bölgedeki radikaller ile olan ilişkileri, Suriye politikalarına katılmasında olanak sağlamaktadır. Ayrıca bu durum uluslararası arenadaki terörle mücadelede iş birliği ve kendi topraklarındaki terörle mücadelede meşruiyet kazandırması noktasında önemlidir.

5.2.3. Askerî Bağlam

Kuzey Kafkasya Rusya Federasyonu'nun güney cephesini oluşturmaktadır. Ana karanın güvenliği için ön cephe pozisyonundadır. Herhangi bir tehditte saldırıyı

önden karşılayacak bir savunma siperidir. Ayrıca güvenlik için insan kaynağı açısından ve tarih boyunca bilinen savaşçı özellikleriyle Rusya'ya katkısı önemlidir.

Rusya bölgedeki askerî varlığını arttırarak Güney Kafkasya ülkelerine etki edecek ve bu ülkelerin Rusya politikalarında daha dikkatli adımlar atmalarını teşvik edebilecektir.

5.2.4. Ekonomik Bağlam

Bölgeyi Rusya açısından önemli kılan diğer ve en önemli etken ekonomik faktörlerdir. Bölge Rusya Federasyonu'nun ekonomisine katkı sağlayacak birçok kaynak sunmaktadır. Dağıstan ve Çeçenistan'daki doğalgaz ve petrol kaynakları, Kuzey Kafkasya ve diğer bölgelerdeki elektrik santralleri, bölgedeki birçok maden rezervi Rusya'ya değerli kaynaklar sağlamaktadır. Özellikle Dağıstan'ın kıyısı olduğu Hazar Denizi ve bu bölgeden çıkan doğalgaz ile diğer enerji ve maden kaynakları Rusya'nın ekonomisine güç katabilecektir.

Diğer yandan, ülkenin tarım ve hayvancılık ihtiyacına katkı sağlayacak birçok ürün bu bölgede üretilmektedir. Tarım ürünleri açısından dışa bağımlı olan Rusya ihtiyacını bu bölgeden kısmi olarak karşılamaktadır. Rusya Federasyonu (Rostov ile birlikte) Kuzey Kafkasya bitkisel yağ üretiminin %50'sini, şekerin %42'sini, tahıl ürünlerinin %20'sini ve etin %15'ini bu bölgeden temin etmektedir.¹⁰¹

Bunlara ilaveten dağlık bir alan olması, bu dağlardan çıkan doğal sular ve doğal güzelliği ile başta sağlık olmak üzere dağ, kayak, doğal turizm açısından zengin bir bölgedir.

Tüm bu ekonomik kaynaklar bölgeyi Rusya açısından önemli kılmaktadır. Dolayısıyla böylesi zenginlikler ile dolu bu bölgeyi Rusya kaybetmek istememektedir ve elinde tutmak için her türlü eylemde bulunmuştur daha da bulunacaktır.

5.3. KAFKASYA CUMHURİYETLERİ İLE OLAN İLİŞKİLER

Rusya'nın Kuzey Kafkasya Cumhuriyetleri ile olan ilişkileri ilk dönemler daha çok güvenlikçi ve ulusal sorun temelli olmuştur. İlişkilerin temeli bölge

---

¹⁰¹ Oktay Bingöl, Tarihsel Süreçte Rusya'nın Kuzey Kafkasya'yı Kontrol Stratejilerinde Geline Aşama: Başarısızlık ve Terör, *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı 37, (Ankara: Uluslararası Strateji ve Güvenlik Araştırmaları Merkezi, 2013), s. 140.

ülkelerini kaybetmemek üzerinedir ve bu yönde daha fazla özerklik verilerek ilişkiler tesis edilmek istenmiştir. Akabinde bu anlayışta güncellenmiş; mevcut uygulamanın yanı sıra bu işleri bizzat merkezî yönetimin gücü ile değil de coğrafyadaki bölge insanı -ki kendi atadıkları ya da önerisi ile seçilen yöneticiler- eli ile yapma uygulamasına geçilmiştir. Genel itibarıyla halktan ziyade Ramazan Kadırov, Yunus Bek Yevkurov, Magomed Magomedov, Ramazan Aptillatipov gibi yönetici elitler ile ilişkiler kurulmaktadır. Bu yöneticiler eskiden halk tarafından seçilirdi. Fakat Putin yaptığı reformlarla, il valilerinin ve özerk cumhuriyetlerin başkanlarının yerel olarak seçilmelerini engelledi, Moskova'nın önerisi ve yerel meclislerin onayıyla atanmalarını sağladı. Sonradan bir kez daha değiştirilen bu sistemde bazı bölgelerde atama, meclis onayıyla yapılırken bazılarında başkan halk tarafından seçilmektedir.¹⁰² Sonuç olarak yine de Rusya Federasyonu başkanının izni ve yönlendirmesiyle bir adayın seçimlere girmesi imkânı verilmekte ve bu aday seçilmektedir. Moskova da “silovik” diye belirtilen¹⁰³ bu yöneticileri halk içinden değil genellikle yerli ama merkezde veya merkez için çalışmış üst düzey bürokratlar veya siyasetçiler arasından seçmektedir. Bu seçilen başkanlar Rusya Federasyonu başkanının direktifleri doğrultusunda hareket etmektedir. İnguşetya başkanı Yunus Yevkurov bir generalken, Kabardey-Balkar Cumhuriyeti lideri Rusya Federasyonu'nun iç işlerinden gelmiştir. Bölge milliyetçidir ve Rusya karşıtlığı yüksek seviyelerdedir. Bu nedenle merkezden atanan bir lider halk nezdinde karşılık görmeyecektir.

Rusya, yöneticilerine ülkenin çıkarlarını desteklemek karşılığında maddi destek ve güvenlik desteği sağlamaktadır. İddia konusu olan her türlü suç görmezlikten gelinmekte ya da üstü bir şekilde kapatılmaktadır. Liderlere karşı muhalifler öldürülerek ya da başka bir şekilde susturulmaktadır. Joint Mobile Group İnsan Hakları Kurumu (Joint Mobile Group of Human)'nun kapatılması, savunucularının 2014 Aralık'ında Çeçenistan'da gözaltına alınması, sahte davalar ile gazetecilerin yargılanması bu iddialara birkaç örnektir.

İnsan hakları örgütü “Memorial”ın verilerine göre 2007 yılından beri bölgede 3000 kişinin ortadan kaybolmuş ve kendilerinden bir daha haber

---

¹⁰² “Rusya'nın Kafkasya Stratejisi”, <https://www.dunya.com/dunya/rusyanin-kafkasya-stratejisi-haberi-387650>.

¹⁰³ Nikolai Petrov, “Failed North Caucasus Policy”, (The Moscow Times, 2013), <https://themoscowtimes.com/articles/failed-north-caucasus-policy-26015> [Erişim 11.01.2018].

alınamamıştır. 31 Ağustos 2008 yılında FSB ajanları İnguşetya muhalif lideri Mogomed Yevloev’u gözaltına almış ve sonra da öldürmüştür.¹⁰⁴ Bu tarz eylemler ülke liderlerini korumaya yöneliktir. Bu ayrıcalıktan en çok faydalanan lider de Çeçenistan Özerk Cumhuriyeti lideri Ramazan Kadirov’dur. Kadirov 2. Çeçen Savaşı’nda Rusya Fedrasyonu’nun yanında savaşan kadrolardandır. Babası Ahmet Kadirov’dan iki dönem sonra göreve gelmiştir. V.V. Putin iktidarında merkeze çok yakın ve çıkarları doğrultusunda hareket etmektedir. Öyle ki Rusya-Türkiye uçak krizinde Türkiye’yi hain olarak suçlamıştır.¹⁰⁵ Onun döneminde diğer ülke liderlerine verilmeyen destek ve ayrıcalıklar sağlanmıştır. Kadirov ülke yönetiminin yanında hem askerî kanadın genel komutanı hem de hukuk işlerinin başı olarak görev ifa etmektedir. Çeçenistan’daki bir kıvılcımın tüm bölgeye yansıma olasılığı ülkenin Rusya için önemini belirlemektedir. Bununla birlikte; zaten Rusya Çeçenistan ile iki savaş yapmış, ağır kayıplar ve sonuçlar ile yüzleşmiştir. Aynı vakaların tekrar yaşanması istenmemektedir. Yeni bir anlaşmazlık Putin’in ortaya koyduğu “eski kazanımları” tekrar elde etme amacına da aykırı bir durum teşkil edecektir.

İlişkilerin yöneticiler ile yürütülmekte, bölgeyi daha çok bilen yerel halklardan ama merkez ile bağı olan yöneticilerin iş başına gelmesinin sağlanmasıyla, dolaylı bir yönetim ve kayıpları aza indirme politikası uygulanmaktadır. Bu şekilde toplumda kutuplaşma ve ayrışmayı ortadan kaldırarak merkeze yönelik karşıtlığın da bir şekilde önüne geçilmeye çalışılmaktadır.

Bölge özelinde bakıldığında benzer sorunlar ve politikalar mevcutken bir cumhuriyetten diğerine değişen politikalar ve sorunlar da mevcuttur.

Adigey Cumhuriyeti’ne yönelik politika çerçevesinde Kremlin Hükûmeti Adigey Cumhuriyeti’ni Krasnodar Kray’a bağlamak suretiyle ortadan kaldırmak istemektedir. Böylece azınlıkta olan Adigey nüfusunu Rus nüfusu içerisinde asimile etmeyi amaçlamakta ve ülkedeki problemleri bu şekilde aşmayı düşünmektedir.

Dağıstan Cumhuriyeti ile olan politikalarda, ülkedeki enerji kaynakları ve Hazar Denizi’ndeki boru hatları projeleri üzerinden ekonomik ilişkiler mevcuttur. Siyasi bağlamda ülke yöneticileri ile ilişkiler federal hükûmet istekleri doğrultusunda

---

¹⁰⁴ Dick Marty, “Committee on legal affairs and human right repor for Situation in the North Caucasus Region: Security and Human Rights, Alliance of Liberal and Democrats for Europe”, (*European Parliamentary Assembly*, 2009).

¹⁰⁵ “Kadirov Türkiye’yi Tehdit Etti”, <http://www.pressmedya.com/detayhaber/23618/kadirov-turkiyeyi-tehdit-etti>. [Erişim 06.03.2018].

ilerlemektedir. Ülke içindeki etnik sorunlar da Rusya Devleti'nin uğraştığı meselelerdendir. 2. Çeçen Savaşı'ndan sonra ülkede başlayan terör olayları Kremlin Hükûmetinin en çok sıkıntı yaşadığı konudur. Şamil Basayev'in militanlarıyla Dağıstan'a saldırması sonrasında başlayan çatışmalar günümüzde de devam etmektedir.¹⁰⁶

Kabardey-Balkar'da da Rusya Federasyonu bölgedeki benzer sorunları yaşamaktadır. Temel sorunlar ekonomi ve terörizm nedenli güvenlidir. Ülkedeki Kabardey ve Balkar'lar arasındaki anlaşmazlıklar ve çatışmalar Kremlin Hükûmetinin politika üretmesi gereken diğer bir meseledir. Ülke sorunların çözümüne yönelik yönetim kadrolarıyla politikalar üretmektedir.

Karaçay-Çerkez Cumhuriyeti'ne yönelik temel politika yönetsel anlamda devam etmektedir. Kremlin Hükûmeti ülke içi yönetim kadrolarındaki ayrışmaları yönetme politikaları uygulamaktadır. Ülke içi muhalefete karşı, mevcut başkan Raşid Temrezov'un hatalarına rağmen yaptığı ekonomik iyileştirmeler ve ticari kuruluşlarda artış sağlanması sebebiyle Putin tarafından desteklenmektedir. Ancak ülkede baskın grup olan Karaçaylar bile yönetime karşı çıkmaktadır. Ayrıca Karaçay, Çerkez ve Abhazlar arasında etnik sorunlar mevcuttur.

İnguşetya Cumhuriyeti'nde Rusya Hükûmeti ekonomi ve terör sorunlarına çözüm için yönetim aracılığıyla politikalar üretmektedir. Ülkede yönetime karşı çatışmalar, birçok Rus güvenlik gücünün yaşamını yitirmesine neden olmaktadır. Kuzey Osetya ile yaşanan sorunda federal hükûmet duruma sessiz kalmakta ya da Osetya tarafını destekleyici hamleler yapmaktadır.

Kuzey Osetya'ya yönelik politikalarda federal hükûmet diğer ülkelere nazaran daha iyi görülmektedir. Oset halk ile olan dinî bağlar, tarihî birliktelik mevcut politikalara da yansımaktadır. Örnek olarak Osetya-İnguşetya sorununda Oset yanlısı politika izlemekte ya da Oset politikalarına sessiz kalmaktadır. Diğer yandan, ülkedeki yeni enerji kaynaklarının keşfedilmesi iki yönetimi birbirine daha da yakınlaştırmaktadır. Rusya bu bölgeden Kafkasya Ötesine erişim sağlamaktadır. Bu nedenle de Kremlin yönetimi Kuzey Osetya'ya ayrı bir önem vermektedir.

---

¹⁰⁶ John O'loghlin, Edward C. Holland and Frank D. W. Witmer, "The Changing Geography of Violence in Russia's Caucasus, 1999-201: Regional Trends and Local Dynamics in Dagestan, Ingushetia and Kabardino Balkaria", *Eurasian Geography and Economics*, no:5, p. 600.

5.4. SOĞUK SAVAŞ SONRASI İKİ DÖNEM

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla Rusya'da iki dönem yaşanmıştır. Bunlar Boris Yeltsin ve hâlen devam eden V. V. Putin dönemleridir. Bu kısımda; iki dönemde Kuzey Kafkasya politikasının nereye doğru evrildiği, politikada ne tür değişiklikler yaşandığı ve iki dönem arasındaki vizyon farklılıkları irdelenecektir.

5.4.1. BORİS YELTSİN İKTİDARI

Bu dönemde temel amaç, istikrarın yeniden sağlanması, devletin yıkılmasını önlemek, buna neden olacak ayrılımların önüne geçmek ve bu çerçevede güvenlikçi politikalar tesis etmek olarak belirtilmekteydi. Yeltsin iktidarında yakın tarihte uygulanmış politikalar neticesinde ciddi sorunlar ile karşılaşılıyordu. Ekonomik sorunlar ile birlikte etnik çatışmalar ve radikal İslam hareketleri ortaya çıkmıştı. Böylesi bir atmosferde Kuzey Kafkasya'nın Federasyon'dan ayrılması devlet için beka sorunu teşkil etmekteydi. Bundan dolayı Yeltsin iktidarı, günümüz cumhuriyetlerinden gelen toprak ve yapısal reformlar, bölgesel yöneticilerin atanması, yerel haklara saygı ve siyasal egemenlik taleplerine¹⁰⁷ bölge ülkelerine genişletilmiş haklar ile birlikte özerklik sağlayarak karşılık vermiştir. Yeltsin dönemindeki anlayış şu şekilde tarif edilir; “Alabildiğiniz kadar özgürlük alın.”¹⁰⁸ Ancak güçlü milliyetçilik duygusu, tarihten gelen Müridizm temelli ve günümüz Vahhabi düşünceleriyle ile yoğrulan, anlayış ve tarih boyunca Ruslar ile çatışan Çeçenistan'da 27 Ekim 1991'de yapılan seçimlerde Cehar Dudayev'in, yeni Çeçenistan cumhurbaşkanı seçilmesiyle 1991 yılında bağımsızlığı ilan etmesi¹⁰⁹ federasyonun içinde bulunduğu zor durumu daha da derinleştirmiştir. Ayrıca Çeçenistan'daki “Bakü-Novorossisk” Petrol Boru Hattının bir kısmı bu ülkeden geçmektedir. Bu hat Rus ekonomisi için büyük önem taşımaktadır. Buna 1994 Birinci Çeçen Savaşı'nda alınan yenilgi de eklenince durum karmaşık bir hâl almış ve bu bağımsızlığın tüm federasyona yayılacağı korkusu had safhaya çıkmıştır. Ancak şu belirtilmelidir ki; bu riske Rusların sert ve aşırı güvenlikçi politika yaklaşımları ve ekonomik sıkıntılar sebebiyet vermektedir.

¹⁰⁷ Oktay Bingöl, a.g.m, s. 149.

¹⁰⁸ Zeynel A. Besler, *Sovyet Sonrası Süreçte Rusya ve Kuzey Kafkasya'daki Sosyo-Politik Gelişmelerin Yönetici Boyutundan Kısa Bir Analizi, Geçmişten Günümüze Kafkasların Trajedisi*, (Ankara: Kafkas Vakfı Yayınları, 2006).

¹⁰⁹ Erol Taymaz, *Çeçenistan'da Gelişen Olayların Tarihsel Arka Planı*, (Ankara: İnsan Yayınları, 1995), s. 18.

Aynı ayrılıkçı eylemler Balkarlar buldukları bölgede % 8 nüfus oranına sahip iken bağımsızlık yönde karar almışlar ancak bu eylem Rusya Federasyonu tarafından kabul görmemiştir.¹¹⁰

Yeltsin bölge liderleriyle ilişkilerini geliştirerek cumhuriyetleri yönetmekte, merkeze bağlı hiçbir suçu görülmeyen liderler ile yola devam etmekteydi. Özerk cumhuriyetlerin liderlerinin merkez ile olan sadakat ilişkisi karşılığında merkezi hükümet para sağlamakta, federal ve bölgesel programları finanse etmektedir. Buna ilaveten ilk dönemlerde halk seçimi ile alınan güç, liderlere hareket alanı ve meşruiyet sağlamaktaydı. Ancak Yeltsin iktidarıyla ilişkiler kolay gerçekleşmemiş ve destekler için liderler çok mücadele etmişlerdir. İlişkilerin bu denli zayıf olması ve güvenlikçi politikalar neticesinde bölge ülkeleri ile sorunlar oluşturmaktaydı. Bu politikalar istikrarsızlığı ve akabinde ekonomik sorunları da meydana getirmekteydi. Buna ilaveten güvenlik adı altında gerçekleştirilen eylemler ve insan hakları ihlallerinin yapılması bölge toplumlarını Rusya karşıtı davranışlara sevk etmekteydi. Bu doğrultudaki halklar Vahhabi perspektif çerçevesindeki İslami anlayış ile örgütlere yönelmekteydi. Bunların başı olarak “Kafkas Emirliği” olarak bilinen bir yapı bölgede faaliyet göstermeye başlamıştı ve sürekli kendine eleman devşirmekteydi.¹¹¹

Bu dönemdeki sorunların ve bunların ağır neticelerinin tüm federasyonda yansımaları olmuştur. 1998 yılına gelindiğinde Yeltsin yönetimi başbakanlığa Vladimir Putin’i getirmiştir.

5.4.2. VLADAMİR PUTİN İKTİDARI

Putin iktidarı önceki iktidara göre çok farklı bir perspektif, anlayış ve politika yürütmektedir. Putin eski Sovyet dönemindeki kazanımları elde etmek amacındadır. Böylece devleti güçlendirmek istemektedir. Kuzey Kafkasya’nın kaybı ulusal çıkarlara aykırı bir durum teşkil edecektir. Bundan dolayı bölge ülkeleriyle Soğuk Savaş dönemi anlayışı ile ilişkileri güçlendirecek yeni politikalar üretmek istemektedir. Putin’in önündeki ilk ve önemli mesele Çeçenistan sorunuydu. Bu mesele Putin’in ilk sınavıydı. 1999 yılında Çeçen gruplar Dağıstan’a bir saldırı başlatıp bölgeyi ele geçirmeye çalışmışlardır. Saldırıdan önce 1996 yılındaki bir

¹¹⁰ MELVIN Neil J., “Building Stability in the North Caucasus: Ways Forward for Russia and the European Union”, SIPRI Policy Paper No. 16, May 2007.

¹¹¹ Sergey Markedonov, The Reason Behind Turbulence in Russia’s North Caucasus, The Moscow Times, 9 March 2016.

röportajında Şamil Basayev “Çeçenistan’ın özgürleştirdikten sonra diğer cumhuriyetler de bu durumu örnek alıp Kremlin’e baskı yapacaktır ve biz de onlarla dayanışma için davalarına destek vereceğiz.”¹¹² diyerek aslında saldırının ipucunu vermiş görünmektedir. Bu saldırı Putin’e Çeçenistan’a operasyon fırsatı sağlamış, operasyon meşruiyet kazanmıştır. İlâveten Çeçenistan’ın, Rusya’nın petrol hattından talep etmiş olduğu 100 milyon doların ödenmemesi sonucunda Bakü-Novorossisk Hattını kapatması ve bundan dolayı Bakü-Rusya petrol sevkiyatının durması da operasyonu tetikleyen diğer bir etmendir. Neticesinde Rus askerî kuvvetleri ve Rus yanlısı yerel milisler başkent Grozni’yi işgal etmiştir. Akabinde ülkede Rusya yanlısı Ahmet Kadirov başkan olarak göreve başlamıştır.

Putin bölgedeki sorunları ve riskleri göz önüne almış ve bölge ile merkez yönetim arasındaki bağları daha fazla sağlamlaştırma arayışı içerisine girmiştir. Öncelikle bu bağları sağlamlaştıracak reformlar başlatılmıştır. Reformlar çerçevesinde bölgenin yasa ve normlarını merkezin yasa ve normlar ile uyumlu hâle getirecek uygulamalar planlanmıştır. Ayrıca liderler üzerinde etkinliğini ve hükmünü artırmak için anayasaya aykırı davranan ülke liderlerinin görevden alınmasına imkân veren yasa çıkarılmıştır.¹¹³ Böylece liderlerin koltuklarının sağlam olmadığı ve merkezin kontrolünde oldukları görülmektedir. 2002 yılında da Yeltsin döneminde uygulanan, bölge ile olan ticaret anlaşmaları iptal edilmiş ve özel ayrıcalıkları kaldırılmıştır.¹¹⁴ İlâveten; bölge liderleri halk tarafından ya da halk içinden değil de atama yoluyla ya da daha önce merkezî yönetim için çalışmış, bölgedeki bürokrat veya askerler arasında seçilmektedir.

Diğer bir uygulamayla bölgenin özerklik yapısının kâğıt üzerinde kalması için; Kuzey Kafkasya Güney Federal Okruğu’na dâhil edilmiş ve bu bölgeye Kalmıkya Cumhuriyeti ve Volgograd Vilayeti de eklenmiştir. Böylece bölgede Rus nüfusu artırılmaya çalışılmıştır. Ardından yedi bölge Kuzey Kafkasya Federal Okruğu’na dâhil edilmiştir. Ayrıca Adigey Cumhuriyeti de Krasnodar Kray’a dâhil edilerek Güney Federal Okruğuna dâhil edilmiştir.¹¹⁵ Böylece tarih boyunca

---

¹¹² Domitilla Sagramoso, “Violence and Conflict in the Russian North Caucasus”, *International Affairs*, July 2007, s. 697.

¹¹³ MELVIN Neil J., a.g.m.

¹¹⁴ Oktay Bingöl, a.g.m.

¹¹⁵ Elşan İzzetgil, Kafkasya’nın Jeopolitiği ve Rusya’nın Bölgeye Yönelik Stratejisi, Bölgesel Çalışmalar. 51.1, 1, <http://dergipark.gov.tr/bc/issue/22631/241821> [Erişim 21.3.2018].

uygulanan böl-yönet politikasıyla Adige yedi cumhuriyetten ayrılarak Rus nüfusun içinde eritme amacı taşıdığı öne sürülmektedir.

Putin, Çeçen sorununun çözümünde Çeçenistan'daki Rusya'ya yakın aşiretleri desteklemiş ve yönetim kademelerine getirtmiştir. Baba-oğul Kadirovlar bu başkanlardır. Böylece Rus birlikleri bölgeden çekilmiş, Kadirov yanlısı Çeçen kuvvetleri güvenliği sağlamıştır. Görüleceği gibi yönetim bölge liderlerine verilmiş ancak denetimi kuvvetli bir Putin iktidarı mevcuttur.

Son olarak; terörle mücadele ve bölge güvenliği çerçevesinde FSB güvenlik birimleri sürekli operasyonlar gerçekleştirmektedir. Bu durumu meşrulaştırmak için de Rusya radikal İslam argümanı ile uluslararası kamuoyu nezdinde destek aramaktadır. Bu çerçevede 11 Eylül olaylarının akabinde küresel olarak oluşan uluslararası terör ve bu kavramı oluşturan radikal İslam dayanağı; Putin'in mücadeleyi meşrulaştırmasında ve dünya kamuoyuna bildirmesinde legal bir sebep olmaktadır.¹¹⁶

Putin iktidarı bölgedeki cumhurbaşkanlarını değiştirme yoluna gitmiştir. Ancak bunu yaparken bir önceki cumhurbaşkanlarını federal yönetimde görevlere getirmiştir. Yeni liderler Putin'e bağlı federal yönetimde görev almıştır. İnguşetya'nın başında olan Yunusbek Yevkurov bir general, Kabardey-Balkarya Cumhuriyeti'ni yöneten Yuri Kokov da Rusya Federasyonu'nun iç işlerinde görev almış bir kişidir.

5.5. POLİTİKALARIN ÇIKMAZLARI VE SONUÇLARI

Kuzey Kafkasya Bölgesi'nde uygulanan politikaların hem bölge insanı hem de Rusya için sonuçları olacaktır.

Öncelikle; cumhuriyetlerin yönetim başkanlarının merkezî yönetim tarafından atanması ya da seçtirilmesi ve bu liderlerin adlarının yolsuzlukla anılması, muhaliflerin susturulması bölge halkının başta lider kadrolarıyla olmak üzere merkezî hükûmet ile iletişim ve bağlarını koparmaktadır. Kendi halkı arasındaki iletişim kopukluğundan dolayı toplumu yönetim yanlısı ve karşıtı olarak kutuplaştırmaya götürecek ülkenin olumsuz eylemler sürecine gitmesi muhtemel olarak görülür. Halk taleplerini demokratik yollarla iletememektedir. Kendini

---

¹¹⁶ Vladimir Kolossov, Gerard Toal, "An Empire's Fraying Edge? The North Caucasus Instability in Contemporary Russian Geopolitical Culture", *Eurasian Geography and economics*, 2007, p.202-225.

anlatmak; şiddet ve devlet karşıtı eylemler içerisine girmektedir. Bundan dolayıdır ki halk milliyetçi ve dinî inanışlar ile bölge örgütlerine ve akımlarına dâhil olmaktadır.

İkinci olarak; devletinden uzaklaşan ve örgütler ile etkileşim içinde olan halk kesimleri devlete karşı silahlı eylemlerin içinde olmaktadır. Bu durum iki taraf için de ağır, ekonomik, siyasal ve sosyal kayıplarla insan kayıpları demektir. Çatışmalar, riskler ve ölümler hem bölgeye hem de federasyonun geneline yayılmaktadır. Her sene bölgede ve federasyon çevresinde yüzlerce kayıp yaşanmaktadır. 2010-2011’de 500’den fazla Rus güvenlik görevlisi öldürülmüşken bu sayı 2015-2016’da 51’e düşmüştür. Emirliğin genç savaşçıların kitlesel olarak Orta Doğu’ya gitmesi ile örgüt de oldukça zayıflamıştır.

Örgüt yöneticileri federasyonun diğer bölgelerini tehdit etmektedir. Örgüt üyeleri “SOÇİ 2013 Kış Oyunlarına” saldırı tehdidinde bulunmuştur. Ayrıca; gerçekleşen eylemlerden olan St. Petersburg¹¹⁷ ve Moskova’daki saldırılar,¹¹⁸ Dubrovka Tiyatrosunun 2002’de kuşatılması, Aralık 2004’te Beslan’daki okul saldırısı, Ekim 2005’te Nalçik saldırısı, Aralık 2006’da Çerkes saldırısı buna örneklerdir.¹¹⁹

Örgütler ile mücadelede, Rusya meşru/gayrimeşru yoğun şekilde operasyon gerçekleştirmektedir. Operasyonlar neticesinde daha fazla kan döküldüğü görülmektedir. Bu durumun Rus kökenli vatandaşlar arasında da karşılığı olmaktadır. Levada Center adlı kuruluşun anketine katılanların % 10’una göre Çeçenler federasyondan ayırır, % 27’si konu ile ilgilenmemektedir, % 24’ü ayrılmadan memnun, geri kalanı ise birlikte yaşamaktan yanadır.¹²⁰ Ayrıca yine aynı şirketin 2013 araştırmasına göre katılanların % 71’i Kafkasya’yı beslemeye artık karşıdır, % 65’i sert önlemlerin alınmasından yanadır ve göçmenlere karşı olduğunu belirtmektedir.¹²¹

Görüleceği gibi tüm toplumlarda olumsuz ve kutuplaşmaya sebebiyet verecek bir durum yaşanmaktadır. Etnik ve dinsel farklılıkların insanları ayrıştırıcı

¹¹⁷ “St. Petersburg’daki Metro Saldırısının Zanlısı Kırgızistan Doğumlu Rusya Vatandaşı Ekbercan Celilov”, <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-39487260>. [Erişim 21.03.2018].

¹¹⁸ Moskova Metrosunda Patlama: En Az 38 Ölü, <http://www.hurriyet.com.tr/moskova-metrosunda-patlama-en-az-38-olu-14250639> [Erişim 21.03.2018].

¹¹⁹ Vladimir Kolossov ve Gerard Toal, a.g.e.

¹²⁰ Sergey Markedonov, a.g.m.

¹²¹ Sergey Markedonov, “In the North Caucasus: The Value and Costs for Russia”, <http://eng.globalaffairs.ru/number/The-North-Caucasus-The-Value-and-Costs-for-Russia-16287>. [Erişim 22.03.2018].

bir anlayışta körüklenmesi toplumun tüm kesiminde milliyetçilik duygularını artırdığı gözlemlenmektedir. Böylesi bir artışın çatışmaları da beraberinde getirmesi muhtemeldir. Kremlin Hükûmetinin uyguladığı ya da izin verdiği “düşük yoğunluklu çatışma”¹²² siyasal uygulamaların önüne geçmekte ve sorunlara çözüm getirmekten çok merkez ile bölge arasındaki düşmanlığı ve karışıklığı daha da artırmaktadır.

---

¹²²M. Kramer, “Guerrilla Warfare, Counterinsurgency and Terrorism in The North Caucasus: The Military Dimension of the Russian-Chechen Conflict”, *Europe-Asia Studies*, 2005, 57.2, p.209-290.

6. TÜRKİYE’NİN KUZEY KAFKASYA POLİTİKASI

Kuzey Kafkasya’nın Türkiye için önemi -geçmişte olduğu gibi günümüzde de- Osmanlı İmparatorluğundan Türkiye Cumhuriyeti’ne miras olarak kalan çıkarlar ve tecrübeler göz önüne alındığında dikkate değerdir.

17. yüzyılda Çarlık Rusyasının uyguladığı baskı, işgal ve ölümlerden sonucu Kuzey Kafkasya kökenli halkların Osmanlı İmparatorluğu ve daha sonra da Türkiye Cumhuriyeti topraklarına sürgün edilmesi ile Anadolu topraklarına yerleşen bu halklar Türkiye’nin bölgeye olan ilgisini her zaman canlı tutmuştur.

Bölgenin topraklarına yakın olmasını ve ülkede yaşayan Kafkas halklarının varlığını göz önünde bulundurarak Türkiye’nin, uygulayacağı politikaların hem kendi toplumunu hem de bölge toplumunu etkileyeceği bilinciyle potansiyel gücü ve sahip olduğu tarihî, insani, toplumsal, stratejik ve güvenlik anlayışı neticesinde bölgede var olması ve çıkarları gerçekleştirmesi elzemdir. Bu sebeple, bölgenin Türkiye için önemi ve bu çerçevede uygulanan ve uygulanacak politikalar iyi değerlendirilmelidir. Ancak 1990 yılından sonra Kafkasya’daki sorunlar ve Türkiye’nin istikrarsız bölgeye yönelik politika ve uygulamaları oluşturma konusundaki tecrübesizliği ve bunun Türk politika yapıcılara sorun oluşturması dikkate alınmalıdır.¹²³

6.1. TÜRKİYE İÇİN KUZEY KAFKASYA’NIN ÖNEMİ

Kuzey Kafkasya Türkiye’nin kuzeydoğu sınırının ötesini oluşturmaktadır. Bölgenin tarihî, dinî, kültürel ve etnik aidiyetleri Türkiye ile ortak değerleri içermektedir. Selçuklu Devleti ve Osmanlı İmparatorluğu’ndan Türkiye Cumhuriyeti’ne miras kalan ilgi ve önem devam etmektedir. Böylesi bir miras Türkiye’nin günümüzde siyasi, ekonomik, askerî ve kültürel çıkarları açısından değerlidir.

6.1.1. JEOPOLİTİK AÇIDAN ÖNEMİ

Kuzey Kafkasya, Türkiye için önemli görülen güzergâhların merkezinde bulunmaktadır. Bölge, Türkiye’nin Gürcistan üzerinden Orta Asya’ya erişim noktasında ve ortak etnik toplumlar arasındaki bağların kurulması açısından stratejik

¹²³ Xinhua Haber Ajansı, “Russia’s Dagestan Republic Leader Slams Chechen Terrorism”, 2012.

bir coğrafyadadır. Türkiye Orta Asya ile siyasi, ekonomik, kültürel ve enerji ilişkilerini bu geçişi kullanarak gerçekleştirebilecektir, çünkü Azerbaycan üzerinden güney Kafkasya güzergâhının kullanılması Ermenistan ile var olan diplomatik sorunlar nedeniyle mümkün değildir. Bu sebeple farklı bir güzergâhın bu bölge üzerinden olması Türkiye'nin çıkarlarına uygun bir araç ve amaç teşkil etmektedir.

Diğer yandan; Kuzey Kafkasya Rusya ile Anadolu arasında en önemli hat olarak görülebilir. Rusya'nın bölgede hâkimiyeti sağladıktan sonra yöneleceği ilk sınır Türkiye'nin Anadolu toprakları olarak öngörülebilir. Çarlık Dönemi'nde ulusal çıkarları arasında var olan Anadolu toprakları hâkimiyeti isteği, günümüzde de mevcudiyetini korumaktadır. Böyle bir riski engelleyebilecek politikanın uygulanması ülke çıkarları açısından yerinde olacaktır.

6.1.2. GÜVENLİK AÇISINDAN ÖNEMİ

Güvenlik açısından batıda genelde Balkanlar; özelde Bosna nasıl Türkiye için önemli ileri mevzi konumunda ise doğuda da Kuzey Kafkasya ve özelde yedi cumhuriyet o denli önemlidir. Türkiye bölgede etkinliğini, görüşünü ve ilgisini kaybederse güvenlik kaygısı sınırlarında hissedilir. Büyük devletlerin günümüzde uyguladıkları ileri güvenlik hattı çerçevesinde güvenliklerini sınırlarının dışında tutma anlayışını Türkiye'nin de uygulamaya koyması elzemdir. Bugün nasıl Türkiye güney güvenliğini Suriye sınırları içerisinde görüyorsa Kuzey Kafkasya'da da aynı anlayışın sergilenmesi gerekmektedir. İleri hatta sağlanacak bir güvenli bölgenin Türkiye'nin Kuzey Doğu sınır hattının güvenliğini sağlayacaktır. Bölgede yaşanacak istikrarsızlığın Kafkas dağlarının aşarak Kafkas ötesini ve akabinde Türk sınırını tehdit edebileceği olasılığı muhtemeldir. Bölgede kontrol sağlayan Rusya Akdeniz'e inebilecek güce ulaştığında Türkiye'nin Akdeniz güvenliğinin de tehdit altında kalacağı ve rekabete konu olacağı öngörülür.

Kuzey Kafkasya'da etkin olan barış ve huzurun tesisinde rol almış bir Türkiye hem kuzeydoğu sınırlarının güvenliğini sağlama imkânı bulabilecek hem de Kafkas halklarının gözündeki itibarı ve Türkiye'ye dair olumlu algıları artacaktır.

Kuzey Kafkasya, Karadeniz'e çıkışı olan bir coğrafyadır. Bundan dolayı, Rusya'nın bu bölgeden Karadeniz'e açılması ile Türkiye'nin Karadeniz'deki varlığı tehlikeye girecek, Rusya'nın hâkim olacağı kıta sahanlığı ve bulunduracağı askerî,

ekonomik mevcudiyeti açısından aykırı bir durum teşkil edebilecek ve Karadeniz’de Türkiye’nin Rusya ile olan rekabetine olumsuz yansıtacaktır.

Diğer bir mesele de “Yatırım güvenli bölgeleri tercih eder.” ilkesinden hareketle bölgenin güvenli ve istikrarlı olması bölgeye yapılacak yatırımların önünü açacaktır. Enerji ve ekonomi yatırımlarının hem bölge ülkelerine hem de Türkiye’ye kazanç sağlayacağı, kurulacak sanayi ve ticari fabrikalar ile işletmelerin insanların refahını yükselteceği öngörülmektedir. Buradan gelecek ticari ve sanayi metallerinin güvenliği gibi bölgeden geçen doğalgaz ve petrol enerji hatlarının güvenliği de bu çerçevede değerlendirilir. Bu topraklardan geçecek hatlar, Türkiye’nin coğrafi konumundan dolayı Anadolu’dan geçerek dünya pazarlarına ulaşmaktadır. Görüleceği gibi bölgenin Türkiye için önemi dünya devletleri nezdinde güvenlik kaygısı yaşanmaması açısından da değerlendirilir. Dünyaya güvenli liman olduğunu belirten Türkiye, enerji hatları güvenliğinde sorumlu olarak görülür.

6.1.3. TARİH VE DEĞERLER AÇISINDAN ÖNEMİ

Türkiye’nin etnik, dinî, kültürel ve tarihî bağları Kuzey Kafkasya Bölgesi ile aidiyet değerleri içerisindedir. Türkiye’nin etnik kökenini oluşturan, bölgeye Orta Asya’dan göç ederek batıya geçmekte olan Türk kökenli toplumlar, Kuzey Kafkas Bölgesi’ne yerleşmiş, zamanla buraları yurt edinmiş ve burada varlıklarını idame ettirmişlerdir. Buralara yerleşen Türk toplulukları büyük devletlerin ortaya çıkmasında rol oynamışlar ve bölgeye hâkim olmuşlardır. Bu bağlamda, Hunlar, Hazarlar, Selçuklular, Osmanlılar günümüz Türkiye’sinin bölgedeki etnik ve tarihî kökenlerini oluşturmaktadır. Bundan dolayı Türk kimliğinin ve kültürünün geleceğe yönelik evrensel değer ve ağırlığı Kafkasya’daki gelişmeler ile doğrudan ilgilidir.¹²⁴

Ayrıca, 1864 yılındaki Büyük Sürgün ile Osmanlı topraklarına göç eden bölge halkının % 90’ı günümüz Türkiye’sinde Anadolu topraklarında yaşamaktadır ve¹²⁵ büyük bir Kafkas çoğunluğu olarak Türkiye topraklarında sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel hayata bu ülkenin birer vatandaşı olarak iştirak etmektedir. KAFDAV¹²⁶ başkanı Muhittin Ünal¹²⁷ ile yapılan görüşmede Ünal; “1999 Türkiye genel seçimlerinde Kafkas Federasyonları çerçevesinde yapılan (+/-%5) yanılma payı ile bir

¹²⁴ Gökmen Kılıçoğlu, a.g.e.

¹²⁵ Yahya Duman, *Türkiye’deki Kuzey Kafkaslılar, Kafkasya Yazıları: Tarih, Edebiyat, Kültür ve Sanat yazıları*, Yıl:1, Sayı:2,(İstanbul: Çiviyazıları Yayınevi, 1997), s.27.

¹²⁶ Kafkas Araştırma Kültür ve Dayanışma Vakfı.

¹²⁷ 2004-2005 Yılları Kafkas Federasyonları Başkanı, Kafkas Araştırma Kültür ve Dayanışma Vakfı Kurucusu ve Mevcut Başkanı.

nüfus sayımı yaptırmıştır. Çıkan değerın 4.950.000 Kafkas kökenli halkların olduğu sonucuna vardığını” belirtmiştir.¹²⁸ Böylesi bir kitlenin talep ve istekleri doğrultusunda bölgeye yönelik politikaların yapılması zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.

Diğer yandan bölge ile ortak dinî bağların olması çok önemlidir. “İslamiyet” anlayışı etrafında ortak değerlerin olması, “Müslüman ümmet” anlayışı çerçevesinde bölge halkları ile neden ortak çıkarlar belirlememiz gerektiğini göstermesi açısından önemlidir. Selçuklu’dan, Osmanlı İmparatorluğu’na, Kurtuluş Savaşı’ndan günümüz Türkiye’sine ortak mücadele ve yaşam anlayışı benimsememiz, bölgenin bize cazip gelmesinde önemli bir etmendir.

6.2. TÜRKİYE’DEKİ DİASPORA

Türkiye’de bölge halkından müteşekkil bir Kuzey Kafkasya diasporası mevcuttur. Diasporanın Türkiye’deki etkisi Osmanlı İmparatorluğu’ndan itibaren sürmektedir. 1774 yılındaki Küçük Kaynarca Antlaşması ile Osmanlı Kabardey üzerindeki haklarını Rusya’ya devretmiştir.¹²⁹ Sonraki yıllarda da Çerkes topraklarına saldıran Rusya 1864 Büyük Sürgünü ile birlikte hâkimiyetini tamamen tesis etmiştir. 1864 Büyük Sürgünü ile 1.5 milyon insan Osmanlı topraklarına gelmiştir.¹³⁰ Geldiği bilinen gruplar arasında Çerkesler, Abazalar, Osetler, Dağistanlılar (Avar, Lezgi, Kumuk), Çeçenler, Karaçay-Balkarlar yer almaktadır.¹³¹

Bu halklar Anadolu topraklarında yerleşimlerini sağladıktan sonra ülkenin birer vatandaşı olarak yaşamlarını devam ettirmişlerdir. Günümüzde de sayıları milyonları bulan farklı etnik halklar sonraki dönemlerde de dernekleşme faaliyetleri ve aynı etnik kökenlerin bir araya gelmesiyle federasyonlar oluşturmuşlardır. Bu doğrultuda, Nisan 1990 tarihinde “Kafkas Dernekleri Koordinasyon Kurulu (KAFFUR)” kurulmuştur.¹³² 1993 Mayıs ayında ilk resmî Kafkasya dernekleri çatı organizasyonu “Kafkas Derneği (KAFDER)” kurulmuştur ve Temmuz 2003’te de 34 dernek Kafkas Dernekleri Federasyonu bir çatı altına alınmıştır.¹³³

¹²⁸ Muhittin Ünal, Kafdav Genel Başkanı, Türkiye’nin Kuzey Kafkasya Politikası Konulu Görüşme, Ankara, 11 Şubat 2018.

¹²⁹ P. Henze, Circasian Resistance to Russia, The North Caucasus Barrier, The Russian advance towards the Muslim World London, Hurst, 1992, s.73.

¹³⁰ A. Saydam, Kırım ve Kafkas Göçleri 1856-1876, Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara, 1997.

¹³¹ Ayhan Kaya, Türkiye’de Çerkesler: Diaspora Geleneğinin Yeniden İcadı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Ocak, 2011, s.75.

¹³² Zeynel Abidin Besleney, Türkiye’de Çerkes Diasporasının Siyasi Tarihi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Eylül, 2016, s.159.

¹³³ Zeynel Abidin Besleney, a.g.e.

Diğer yandan, “KAFDAV” adı altında Kafkasya konularında yayınların bulunduğu bir vakıf da mevcuttur. Ayrıca Kafkas halklarının basın yayın çerçevesinde haber almasını sağlayacak “Ajans Kafkas” adlı internet portalı bulunmaktadır.

Toplumsal yaşama katılmaları aşamasında, diasporadaki halklar, Osmanlı’dan günümüze başta ordu kademeleri olmak üzere devletin her kademesine girmiştir. Siyasi partilerde siyasi parti yöneticiliği, milletvekilliği, bakanlık gibi önemli vazifelerde bulunmuşlardır. KAFDAV Başkanı Muhittin Ünal; “Eski genelkurmay başkanı Doğan Güneş Çeçen kökenlidir ve kendisinin kardeşi olan Eski Hava Kuvvetleri Komutanı Abidin Ünal’ın Abhaza olduğunu belirtmiştir.”¹³⁴ İlâveten, eski cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ve bakanlardan Abdullatif Şener Çerkes kökenlidir.¹³⁵ Görüleceği üzere Kafkas kökenli insanlar devletin önemli kademelerinde görevler yapmışlar ve Türkiye’nin yönetiminde aktif rol almışlardır.

6.3. 1990’LARDAN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE’NİN KUZEY KAFKASYA POLİTİKASI

1990’lar sonrasında Kafkasya’daki özerk cumhuriyetler ile siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkilerin tekrar tesisi için bir fırsat yakalayan Türkiye, diplomatik faaliyetlerine başlamıştır. Bu kapsamda bölgedeki yönetimler ile gayriresmî olarak ya da cumhurbaşkanının davetleri üzerine, bakan, milletvekilleri, belediye başkanlarının bölgeye yönelik ziyaretleri düzeylerinde görüşülmüştür. Ancak devlet başkanları nezdinde resmî bir kabul söz konusu olmamıştır. İlâveten iş adamları, diaspora ve dernekler vasıtasıyla gerçekleşen organizasyonlar, heyet görüşmeleri ve ikili görüşmeler söz konusu olmuştur. Lakin Kafkas halkları ile bağın tekrar tesisi, Çeçenlerin bağımsızlık ilanı ile ortaya çıkan Çeçenistan-Rusya çatışması ile sekteye uğramıştır. Çeçenistan ile olan bağlar, siyasi ilişkiler ve Türkiye ile bölge halklarının lobi faaliyetleri neticesinde, Türkiye’nin Çeçenistan safında yer aldığını gösteren politikalar izlenmiş ve bundan dolayı Rusya karşı tedbirler almış ve Türkiye’nin temaslarını engelleyecek politikalar ortaya koymuştur.

Buna karşın, bölgede Rusya’nın etkisinin azalması hem Türkiye’nin hem de Amerika’nın çıkarlarına uygundur, bu bağlamda Türkiye Amerika’nın desteği ile

¹³⁴ Muhittin Ünal, Kafdav Genel Başkanı, “Kuzey Kafkasya’da Rusya ve Türkiye Arasında İşbirliği”, Ankara, 12 Şubat 2018, Konulu Görüşmeye Dair Mülakat.

¹³⁵ “Ünlü Çerkezler”, <http://adigeodasi.tr.gg/-Ue-NL-Ue--%C7ERKEZLER.htm> [Erişim 21.04.2018]

bazı adımlar atabilmiştir. İlk Çeçen-Rusya Savaşı'nda Türkiye'nin temkinli olmaya yönelik politikası olsa da bazı eylemlere destek vermiş ya da faaliyetlerin gerçekleşmesine göz yummuştur.

6.3.1. 1990'DAN AK PARTİ HÜKÛMETİNE TÜRKİYE'NİN POLİTİKALARI

27 Ekim 1991 tarihinde Çeçenistan'da Cahar Dudayev cumhurbaşkanı olarak seçilmiş ve bir ay sonra, kasım ayında Çeçenler bağımsızlık ilan etmişlerdi. Mart 1992 yılında Çeçen Başbakanı Yarağı Mamodaev Süleyman Demirel tarafından Ankara'da kabul edilmişti. Rusya'nın zor durumundan faydalanmak isteyen Türkiye Çeçenistan'ın bağımsızlığını resmî olarak tanımasa da teşvik etmiş ve gayriresmî yollardan desteklemiş ve yeni yönetimle gayriresmî görüşmeler gerçekleştirmiştir. Çeçenistan-Türkiye arasındaki diplomatik ilişkiler uluslararası ilişkiler terminolojisi çerçevesinde Çeçenistan'ın de facto tanınması olarak düşünülebilir. Süleyman Demirel'in cumhurbaşkanı olarak Dudayev'i 28 Eylül 1993 tarihinde Türkiye'ye davet etmesi ile Türkiye'ye gelen Çeçen cumhurbaşkanının, meclis ve genelkurmay başkanları ile görüşmesi¹³⁶ bu perspektif doğrultusunda değerlendirilebilir.

Diğer politik faaliyetler şu şekilde belirtilebilir; Türkiye Kuzey Kafkasya diasporasının ülke içinde faaliyetlerine izin vermiş; bu doğrultuda diaspora ile bunların vakıf ve dernekleri yoğun çaba içerisinde girmiştir ve özellikle Çeçen ve Abhaz savaşlarına yönelmişlerdir. Bu amaçla Kafkas-Çeçen Dayanışma Komitesinin bu tarz faaliyetlerine izin verildiği ve bir enformasyon ofisi açılmasına müsaade edildiği belirtilmektedir.¹³⁷ Türkiye bu yönde Rusya'nın büyük tepkisini çekmiş; ve Rusya bu vakıf ve derneklerin denetlenmesi konusunda Türkiye'ye karşı telkinlerde bulunmuştur. Diğer yandan Rusya da insan haklarını ihlal ettiğine ve orantısız güç kullandığına dair Türkiye'den eleştiriler ile karşılaşmıştır.

İlaveten; bölgeye özellikle savaştan dolayı Çeçenistan'a, para yardımları yapılmıştır. Ayrıca devletçe belirlenen politik vizyon çerçevesinde, Ruslara karşı ortaya koyulan mücadele amacıyla Çeçen kampları kurulduğu belirtilmektedir. Yine Kafkas vakıfların çatısı altında geniş protesto gösterileri düzenlenmektedir. Buna

---

¹³⁶ Mitat Çelikpala, "Türkiye'de Kafkas Diasporası ve Türk Dış Politikasına Etkisi", *Uluslararası ilişkiler Akademik Dergisi*, 2, Bahar 2005, s. 97.

¹³⁷ a.g.m, .

karşın Rusya Çeçenistan'a yardımların yapılmamasını ve hesapların denetim altına alınmasını talep etmektedir.

"10 Ocak 1995 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde tüm partilerin desteği ile bir karar çıkmıştır; bu karar doğrultusunda uluslararası kuruluşlar müdahaleye çağırılmış, ayrıca sorunun barışçıl yolla çözülmesi için taraflara arabuluculuk teklifi çağrısında bulunulmuştur."¹³⁸ Bu devlet olarak ortak bir tepkinin olduğu ve başta Çeçen sorunu olmak üzere Kuzey Kafkasya Bölgesi'ndeki olaylara kayıtsız kalınmayacağı anlamı taşımaktadır.

Türkiye Devleti, ülkede Çeçenlerin ve onlara destek veren grupların Çeçen sorununa tepki çekmek için giriştikleri eylem olan Ocak 1996'da Trabzon-Soçi Seferi vapurunu kaçırma girişimine müsamahakâr davranmış, zanlıların hafif cezalar ile kurtulmaları vakasında olayın üstüne gitmemiştir.¹³⁹ Aynı şekilde Şamil Basayev ve arkadaşlarının Rus uçağını kaçırıp Ankara Esenboğa Havalimanına indirmesi başka bir örnektir. Bu tarz eylemlerde hukuk dışına çıkılmıştır. Ancak buradaki amaç krizde tarafını belli etmektir.

Bu dönemde Çeçen meselesine yoğunlaşılmasındaki etmenlerden biri de dönemin Genelkurmay Başkanı Doğan Güreş'in Çeçen kökenli olmasıdır. Bundan mütevellit, Çeçenlere askerî eğitim verildiği, bölgeye savaşçıların ve askerî teçhizatların gönderildiği iddia edilmektedir.

Yine bu dönemin politikasında Panislamizm ve Pantürkizm anlayışları etkilidir zira devleti yöneten hükûmet, asker ve bürokratlar arasında bu anlayışlar yaygındır. Milliyetçi kökenli sağ partilerin iktidar anlayışı ve onu destekleyen genel çerçevedeki dinî anlayıştır.

Böylesi bir Çeçen politikasının karşılığı Rusya tarafından çok geçmeden Türkiye'nin önemli sorunu olan Kürt meselesine yönelik karşı hamleler ile cevap verilmiştir. Öyle ki dönemin Rusya'nın Ankara Büyükelçisi Albert Çernişev bir demecinde; "Kendileri camdan evde oturanların komşusunun camına taş atmamaları gerekir." diyerek Çeçenistan'a karşı PKK kartını resmî olarak dile getirmiştir.¹⁴⁰ Dahası Rus hükümeti Rusya'da Kürt evi açılmasına izin vermiştir. İlâveten; bir grup

¹³⁸ Argun Terek, *Çeçen Sorunu*, (Ankara, Sam Yayınları, 1995), s.218-219.

¹³⁹ "Sizin Çeçenler Terörist", Mayıs 2002, <http://www.milliyet.com/2002/05/22/dunya/dun03.html> [Erişim 15.04.2018].

¹⁴⁰ Elvan Alkaya, "Rusya'nın 22 Yıllık Pkk Destek Tarihi", Yeni Şafak, 7 ARALIK 2015. <https://www.yenisafak.com/yazarlar/elvanalkaya/rusyanin-22-yillik-pkk-destek-tarihi-2023456>. [Erişim 18.04.2018].

Kürt kökenli milletvekili, Ali Yiğit, Necdet Buldan'ın Moskova ziyaretine müsaade etmiştir. 1994 yılında da Moskova'da "Kürdistan Tarihi" konulu konferans düzenlenmiştir.¹⁴¹

Rusya'nın bu denli aktif olarak karşı hamleler geliştirmesi Türkiye'yi tedirgin etmiştir. O dönemde Kürt meselesi Türkiye için çok sıkıntılı süreç olmuştur. Böylece Türkiye'nin Rusya'ya karşı o zamana değin dillendirdiği Rusya'nın iç işleri söylemi dönemin başbakanı Tansu Çiller'in Rus başbakanı gönderdiği mektupta, meselenin Rusya toprak bütünlüğü çerçevesinde barışçıl yollarla çözüme kavuşturulmasını istemesi ile resmiyet kazanmıştır. Buna karşılık 1999 yılında Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel Avrupa Birliği ve Avrupa Güvenliği İş Birliği Teşkilatı üyesi ülkelere, Kafkaslarda güvenlik, barış ve istikrarı uluslararası teminat altına alacak Kafkas İstikrar Pakti oluşturulması çağrısında bulunmuştur. Cumhurbaşkanı Demirel; isim vermeden Rusya'yı kastederek kimsenin Kafkaslar üzerinde yeniden bir nüfuz tesis edememesi, Kafkaslardaki bağımsız devletlerin kendi ayakları üzerinde durabilmesi, barış ve istikrarın korunabilmesi için uygar dünyanın AGİT zirvesinde başlattığı hareketi devam ettirmesi gerektiğini söylemiştir. Cumhurbaşkanı Demirel Türkiye'ye döner dönmez ABD ve Batılı ülkelerin liderlerine birer mektup yazarak Kafkas İstikrar Pakti önerisini dile getireceğini ve destek isteyeceğini belirtmiştir.¹⁴² Burada amaç Balkanlarda Avrupa Güvenlik İş Birliği Teşkilatı üyeleri ile yapılmakta olan barış ortamını Kafkaslarda da oluşturmaktır. Diğer taraftan, Türkiye bir yandan Rusya ile ilişkiler gerçekleştirirken bir yandan da bölge ile ilgisini kesmeyeceğini belirtmek istemiştir. Bundan dolayı bölge ülkeleriyle ilişkileri geliştirmeyi sürdürmek istemiştir. Bu çerçevede Dağıstan ile ilişkileri geliştirmek kapsamında ilk resmî ilişki, 1997 yılında Dağıstan Başbakanının Türkiye ziyareti ile başlamıştır.¹⁴³

Birinci Çeçen-Rus Savaşı'nın ardında "Hasavyurt Antlaşması" imzalanmıştır. Bu anlaşmadan sonra ikinci Çeçen-Rus Savaşı'na kadar olan süreçte Rusya ile olan ilişkilerde değişim gözlenmektedir. Akabinde, Rusya ile ilişkiler siyasi, ekonomik ve enerji alanında büyük ivme kazanmıştır. Siyasi olarak Rusya ile

¹⁴¹ Melahat Kemal, "Geçmişten Günümüze Moskova'nın Türkiye'ye Karşı PKK Kartı", 2017. <https://www.timeturk.com/gecmisten-gunumuze-moskova-nin-turkiye-ye-karsi-pkk-karti/haber-489977> [Erişim 20.04.2018].

¹⁴² Cumhurbaşkanı'dan Kafkas İstikrar Pakti Önerisi, 2000, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/cumhurbaskani-demirelden-kafkas-istikrar-pakti-onerisi-39126399>. [Erişim 20.04.2018].

¹⁴³ Gökmen Kılıçoğlu, a.g.e.

diplomasi geliştirilmiş ve karşılıklı başbakan ve dış işleri bakanları nezdinde görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Bülent Ecevit'in 1999 yılındaki Rusya ziyareti, Dış işleri bakanlarının karşılıklı görüşmeleri buna örnek olarak gösterilebilir.¹⁴⁴ İlişkileri ilerletme aşamasında bir girişim olarak; 18 Kasım 2001'de Türkiye'den bir yetkilinin -ki dış işleri bakanlığı bilgisi dahilinde iş adamı ve Liberal Parti eski genel başkanı Besim Tibuk- Moskova'da Çeçenistan ve Rusya arasındaki görüşmelere arabuluculuk etmiş olması örnek gösterilebilir.¹⁴⁵ Bu şu demektir ki; barışçıl yönden sorunun çözümü Türkiye'nin talebidir. İlâveten; Türkiye bu meselede aktif politikasını devam ettirmek istemiştir.

Olumlu ilerleyen politikalar neticesinde, Türkiye ile Rusya Federasyonu arasındaki ticaret hacmi, 1992 yılında 1,5 milyar dolar, 1995 yılında 3,3 milyar dolar olmuştur, ayrıca iki ülke arasındaki ithalat Türkiye'nin aleyhine de olsa artmaktaydı.¹⁴⁶ 1997 yılında da ticaret hacmi 4,7 milyar dolara yükselmiştir.¹⁴⁷ Enerji alanında da iş birliği ve boru hatları antlaşması yapılmış, bu amaçla 1997 yılında "Mavi Akım" Enerji Projesi imzalanmıştır.¹⁴⁸ İlâveten, turizm ve yatırımlarda da gelişmeler yaşanmış, 1992 yılında 7,5 milyon Rus turist Türkiye'yi ziyaret etmiştir.

İki ülke arasındaki olumlu gelişmeler, İkinci Çeçen-Rus Savaşı ile kesilmiştir. Rusya'da gerçekleşen bir dizi bombalama eylemini ve Çeçen grupların başarısız olan Dağıstan'ı işgal etme girişimini¹⁴⁹ ardından, Rusya bunu bir saldırı olarak algılamış ve savaş ilan etmiştir. Uzun yıllar süren bu savaştan Rusya galip olarak çıkmıştır. Bu galibiyette Rusya'nın uyguladığı psikolojik ve stratejik hamleler etkili olmuştur. Rusya dünyaya Çeçen savaşçıların Vahhabi İslami anlayışına kaydığını ve bu sebeple radikalleştiğini belirtmiştir. 11 Eylül Amerika'daki "Dünya Ticaret" binasına saldırılarının ardından ortaya çıkan Radikal İslam terörü anlayışı da bu argümanda kullanılmaya başlanmıştır. Böylece; Çeçen gruplar önce Türkiye'de laik devlet anlayışına sahip hükûmet ve yöneticilerinin ve muhalefetin desteğini daha

¹⁴⁴ Fatih Özbay, "Soğuk Savaş Sonrası Türkiye-Rusya İlişkileri:1992-2010", *Bilge Stratejileri*, Cilt 2, Bahar 2011.

¹⁴⁵ "Çeçenistan'da Türk Arabulucu", 19 Kasım 2001, <http://www.milliyet.com.tr/2001/11/19/dunya/dun05.html> [Erişim 18.04.2018].

¹⁴⁶ TC Moskova Büyükelçiliği Kültür ve Tanıtma Müşavirliği, *Yılı Turizm Rusya Pazar Raporu*, Moskova: 2010, s. 65-67.

¹⁴⁷ Mehmet Arslan, "Türkiye'nin Rusya ile Ekonomik İlişkileri ve Bu İlişkilerin Rusya Federasyonu'nda Yaşayan Türk Dili Halklara Yansımaları", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, *Coğrafya Dergisi*, Sayı 26, Sayfa 46-75, İstanbul, 2013, s. 53.

¹⁴⁸ "Doğal Gaz Boru Hatları ve Projeleri", <http://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Dogal-Gaz-Boru-Hatlari-ve-Projeleri> [Erişim 20.04.2018].

¹⁴⁹ "İkinci Rus Çeçen Savaşı", <http://www.turkiyegazetesi.com.tr/Genel/a26061.aspx> [Erişim 20.04.2018].

sonra da başta Amerika olmak üzere Batı'nın desteğini kaybetmiştir. Nihayetinde Türkiye'de de "Çeçenistan'da Vahhabi temelli şeriat devleti kurulacak." anlayışı hâkim olmuş ve devlet kademelerinin ve diasporanın desteği günden güne zayıflamıştır.

Buna ilaveten 1999 yılında Rusya'da Sovyetler birliğindeki güce erişmek arzusunda olan Vladimir Putin iktidara gelmiş ve Rusya'dan kopmaya çalışan topraklara stratejik ve sert politikalar üretmeye başlamıştır. Bu durum karşısında Türk yetkilileri daha ihtiyatlı davranmak zorunda kalmıştır. Ayrıca, 2002 yılında Türkiye'de iktidara gelen AK Parti hükûmeti son yıllarda Rusya ile devam eden ilişkileri daha da geliştirme arayışına girmiştir.

6.3.2. AK PARTİ İKTİDARI DÖNEMİ KUZEY KAFKASYA POLİTİKASI

AK Parti 2002 yılında iktidara geldi. Yeni yönetim, birinci Çeçen-Rus Savaşı'ndan sonra başlayan Rusya ile ilişkileri geliştirme anlayışını bu dönemde hızlandırmak için politikalar üretmeye başlamıştır. Bundan dolayı, mevcut hükûmet Kuzey Kafkasya'yı Rusya'nın iç politika sorunu olarak görmeye devam etmiştir. AK Parti hükûmeti döneminde Rusya ile ilişkiler o kadar geliştirilmiş ki; en yüksek ticaret hacmi bu dönemde sağlanmış, en fazla Rus turist bu dönemde Türkiye'yi ziyaret etmiştir. İki ülke arasında enerji alanında antlaşmalar ve nükleer santral antlaşmaları imzalanmıştır.¹⁵⁰ Son gelişme olarak da Rusya ile S400 Füze Savunma Sistemi Anlaşması imzalanmıştır.

Türkiye Rusya ile yakaladığı iyi ticaret ve enerji ilişkilerinin zarar görmemesi için Rusya'yı kızdırmayacak çok dikkatli hamleler yapmaktadır. Bu nedenle Kuzey Kafkasya Bölgesi ile ilgili ne bir politika ne de bir açıklama yapmaktadır. Uygulanan eylemler ticari ve kültürel çerçevede yatırıma yöneliktir ve devlet kademeleri, sivil toplum örgütleri ile diaspora üzerinden gerçekleştirilmektedir. 1990'larda yaşanan çıkar çatışmasının yoğunlaşması bu dönemde görülmemektedir. Ancak şöyle bir durumda mevcuttur ki; 1990'lardaki Çeçen Savaşı gibi bir askerî ve politik olay yaşanmamıştır. Ancak daha küçük çaplı çatışmalar hâlen yaşanmaktadır.¹⁵¹ Lakin

¹⁵⁰ Türkiye ve Rusya Arasında Turizm Anlaşması İmzalandı: 6 Milyon Rus'u Ağırlamaya Hazırız, 2018, <https://www.haberler.com/turkiye-ve-rusya-arasinda-turizm-eylem-plani-10754509-haberi/>. (Erişim 28.04. 2018).

¹⁵¹ Hasan Oktay, Kafkasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Başkanı, "Kuzey Kafkasya'da Rusya ve Türkiye Arasında İşbirliği" konulu görüşmesi, Ankara, 12 Şubat 2018.

Kafkas halkları ile olan bağların dikkate alındığı belirtilmektedir. Bu argümanı destekleyen bir başka ifadeyle “Türk İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı Araştırmacısı Turan Can, devletin bir politikasının olduğunu ancak bunun kamuoyuna yansımadığını belirtir.¹⁵² Rusya ile ilişkiler göz önüne alındığında bu durumu açıkça belirtmek Rusya’nın tepkisini çekecek ve ilişkilere zarar verebilecektir.

2000’li yıllardan sonra Kuzey Kafkasya’ya yönelik politikalarda daha çok yumuşak güç çerçevesinde ticari, eğitim ve kültürel temelli adımlar atılmıştır. Bölge Rus egemenliğinde olduğu için Türkiye doğrudan sıcak güç politikalar yerine bu tarz yöntemler ile halklara yaklaşım sağlarsa hem başta bölge halkının güven ve itimadını kazanabilir hem de Rusya ile ilişkileri geliştirerek bölgede hamleleri artırabilir. Böylece Kafkas topraklarında Türkiye’nin etkinliği ve çıkarları artmış olur. Ancak şu durumda belirtilmelidir ki bölgeye doğrudan devlet yatırımları Rusya’nın iznine bağlıdır, TİKA temsilcisinden alınan bilgiye göre Rusya bu duruma müsaade etmemektedir.

6.3.2.1. Eğitim Faaliyetleri

Türkiye, 1992 yılından beri devam eden süreçte “Büyük Öğrenci Projesi”ni (Proje kapsamında 1992-1993 akademik yılından itibaren, Türkiye’ye Türk Cumhuriyetleri ve Akraba Topluluklarından burslu olarak öğrenci kabul edilmektedir.)¹⁵³ gerçekleştirmiştir. Böylece Kafkaslardaki Osetler hariç Adıgey, Kabarday Balkar, Karaçay Çerkes, Çeçenistan, Dağıstan ve İnguşetya’dan gelen öğrenciler ile eğitim çalışmaları gerçekleştirilecek ve öğrenciler Türkiye’de eğitim görebileceklerdir. Benzer durum, Türkiye’den Kuzey Kafkasya Bölgesi’ne okumaya giden ve mezun olduktan sonra kaldıkları ülkelerde yaşamsal faaliyetlere katkı sağlayan öğrencilerde de mevcuttur.

6.3.2.2. Kardeş Şehir Projesi

Kuzey Kafkasya Cumhuriyetleri ile dostluk ve kardeşlik bağlarını güçlendirmek ve karşılıklı yönetsel anlamda bilgi ve deneyim alışverişini sağlamak için Türkiye’deki belediye yönetimleri kendilerine bölge ülkelerinin

¹⁵² Turan Can, Türk İş Birliği ve Koordinasyon Başkanlığı Araştırmacısı, Türkiye’nin Kuzey Kafkasya Politikası Konulu Görüşme, Ankara, 11 Şubat 2018.

¹⁵³ Turan Can, Türkiye’nin Büyük Öğrenci Projesi 1992–2012, 2014,

<https://www.altayli.net/turkiyenin-buyuk-ogrenci-projesi-1992-2012.html>.

belediyelerini kardeş belediye olarak ilan edip anlaşmalar ve organizasyonlar gerçekleştirmektedir. Bu bağlamda Kuzey Kafkasya'dan 10 şehir ile kardeş şehir projesi çerçevesinde, Ankara Çankaya ile Adıgey Maykop Belediyeleri, Antalya Side ile Dağıstan Mahaçkale, İstanbul Eyüp ile Adıgey Krasnogvardeyski örnek teşkil etmişlerdir.¹⁵⁴

Benzer uygulama Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde gerçekleştirilmektedir. Bölgeden 10 şehir ile din işleri doğrultusunda ilişkiler gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Bunlara örnek olarak da Bursa Nilüfer-Karaçay Çerkes Çerkeski, Çanakkale Biga-Dağıstan Derbent, Balıkesir Susurluk- Adıgey Grasnador, Düzce-Kabardey Balkar Nalçık, İstanbul Beyoğlu-Adıgey Maykop, İstanbul Sarıyer-Kuzey Osetya, İstanbul Beykoz-Çeçenistan Özerk Cumhuriyeti¹⁵⁵ gösterilir.

6.3.2.3. Ekonomik Faaliyetler

Kuzey Kafkasya Bölgesi ile yapılmakta olan ekonomik faaliyetler devlet, ekonomik kuruluşlar ile ticaret konseyleri ve odaları tarafından gerçekleştirilmektedir. Bölge cumhuriyetleriyle yapılan antlaşmaları, Türkiye tarafının resmî organları yerine “Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği” (TOBB) gibi özel teşebbüs olup devlete yakınlığı ile bilinen kurumlar imzalamıştır.¹⁵⁶ Faaliyet alanları daha çok ticaret, turizm alanlarındadır. Rusya ile gerçekleştirilen ekonomik antlaşmaların ve ilişkilerin bölgeye yansması çok yetersiz olsa da gerekli çalışmalar Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu tarafından yapılmaktadır. Bu bağlamda; 2007 yılında Türk-Rus İş Konseyleri arasında yürütülen Çeçenistan Cumhuriyeti'nin ekonomik potansiyeli hakkında gerçekleştirilen toplantı gösterilebilir. Yine iki ülkenin ekonomik konseylerinin 2012 tarihinde gerçekleştirdikleri toplantıda “Kuzey Kafkasya Turistik Bölgesi'nin” tanıtımı konusu görüşülmüş ve Adıgey ile Krasnodar'da turistik bir bölgenin kurulması ve tesislerinin inşası kararına

¹⁵⁴ “Mahalli İdarelere Ait Kardeş Şehirler Tablosu”, 2014, <http://www.migm.gov.tr/IstatistikiBilgiler.aspx> [Erişim 23.04.2018].

¹⁵⁵ “Kardeş Şehirler”, 2018, <http://www2.diyamet.gov.tr/DisIliskilerGenelMudurlugu/Sayfalar/AnaSayfa.aspx> [Erişim 25.04.2018].

¹⁵⁶ G. Kılıçoğlu, S. Kekevi, “Kuzey Kafkasya Otonom Cumhuriyetlerinin Türkiye Rusya İlişkilerine Etkisi”, Uludağ Üniversitesi, *1 Genç Bilim Adamları Sempozyumu: Değişen Dünya'da Türkiye'nin Önemi*, Bursa, 6-7 Mayıs 2004.

varılmıştır.¹⁵⁷ 2012 yılında Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün himayesinde 3. Boğaziçi Bölgesel Ortaklık Zirvesi öncesinde çok sayıda iş adamı ve bürokratlara Çırağan Sarayı'nda Rusya yetkilisi Dr. Andrei Adannikov tarafından Rusya Federasyonu Kuzey Kafkasya Sosyal ve Ekonomik Kalkınma Projesi olan "Elbrus Projesi" tanıtılmıştır. Bununla birlikte, 80 milyar dolarlık yatırımda Türkiye'nin de dâhil olacağı bu katkının yatırımlar ayağında olacağı görülmüştür. Özellikle inşaat sektöründe Türk firmaları projeye dâhil edilecektir.¹⁵⁸

Yine Dağıstan Cumhuriyeti İş Adamları Birliği Başkanı ile yapılan Mayıs 2014 tarihli toplantı bunun bir göstergesidir. Türkiye'de yükseköğrenim yapan Çeçenistan Başbakan Yardımcısı Khasan Khakimov 2014 Ocak ayında Mersin, Kütahya, Afyon, Adana ve Ankara'da ekonomik görüşmeler yapmış, toplantılarda ülkesine yatırım yapılmasını istemiştir.¹⁵⁹

İlaveten, İnguşetya lideri Yunus Bek Yevkurov, 25 Mayıs 2017 tarihinde Türkiye'nin Moskova büyükelçi rezidansında İnguşetya'yı ticaret, turizm ve inşaat alanlarında tanıtmaya yönelik etkinlik yapacağını duyurmuştur.

Diğer bir faaliyette ise Türk Büyükelçi Ümit Yardım, 24 Ağustos 2015'te Karaçay-Çerkez'i ziyaret etmiş ve ticaret odaları ile görüşmüştür.¹⁶⁰ Bu faaliyetler neticesinde, Kasım 2015'te ilk resmî ziyaret Çeçenistan'da gerçekleşmiş, bu amaçla "Doğu Karadeniz İhracatçılar Birliği (DKİB) organizasyonu ve Ekonomi Bakanlığı koordinasyonunda Rusya Federasyonu'nun Kuzey Kafkasya Bölgesi Federal Cumhuriyetlerinden Kuzey Osetya Alanya Cumhuriyeti Vladikavkaz kenti ile Çeçenistan Cumhuriyeti Grozni kentine resmî ticaret heyetleri nezdinde gezi düzenlenmiştir."¹⁶¹ . Görüleceği gibi ekonomik ilişkiler koparılmamış, yetersiz görünse de faaliyetler geliştirilmeye çalışılmıştır.

---

¹⁵⁷"Rusya Federasyonu Kuzey Kafkasya Turistik Bölgesi'nin Tanıtım Toplantısı Hk".,2012, <http://www.aso.org.tr/rusya-federasyonu-kuzey-kafkasya-turistik-bolgesinin-tanitim-toplantisi-hk/> [Erişim8.3.2018]

¹⁵⁸ "Rusya'nın 80 Milyarlık Projesinde Türkiye'de var", 2012, https://tr.sputniknews.com/rsfmradio.com/2012_12_13/Rusya-nin-80-milyar-dolarlik-projesinde-Turkiye-de-var/ [Erişim 08.03.2018].

¹⁵⁹ "Çeçenistan Başbakanı Yardımcısı, İşadamlarını Ülkesine Yatırıma Davet Etti", 2014, <http://www.merhabahaber.com/cecenistan-basbakan-yardimcisi.-isadamlarini-ulkesine-yatirima-davet-etti-191857h.htm>. [Erişim 25.04.2018].

¹⁶⁰ "Türk Büyükelçi Ümit Yardım Karaçay-Çerkez'i ziyaret etti", 2015, <http://stpetersburg.bk.mfa.gov.tr/mission/showfonote/219659> [Erişim 25.04.2018].

¹⁶¹ "Çeçenistan'a Türkiye'den İlk Resmi Ticaret Heyeti Gitti", 2015, <http://www.milliyet.com.tr/cecenistan-a-turkiye-den-ilk-resmi-ticaret-trabzon-verelhaber-1069018/> [Erişim 25.04.2018].

6.3.2.4. Kültürel Faaliyetler

Türkiye ile Kuzey Kafkasya ülkeleri arasındaki bağ, aidiyet duygusunu geliştirmeyi en çok sağlayan kültürel faaliyetler ile gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Karaçay-Çerkes kültürü ile kaynaşma çerçevesinde ve genç nesilleri bir araya getirmek amacıyla dans ve tiyatro topluluklarıyla faaliyetler gerçekleştirilmiştir. Bu tarz faaliyetler bağlamında ülke içinden ve bölgeden sanatçılar ve yazarlar karşılıklı ziyaretler gerçekleştirilmektedir. Her sene diasporaların bölgedeki varlıkları ve iletişimleri aracılığıyla düzenlenen etkinlikler bu çerçevede görülebilir.

Çeşitli sanatçıların Türkiye ile bölge arasında sürekli gerçekleştirdikleri sanatsal faaliyetleri önemli görülen kültürel faaliyetlerdir. 13-23 Aralık 2015'te Türkvizyon-2015 İstanbul'da gerçekleşmiş ve bölgeden Türkçe şarkılar için sanatçılar gelmiştir.¹⁶² Benzer politik uygulamaların sürekliliği, oluşturulmuş bir ilişki temelini sağlamlaştıracaktır. Ayrıca dinî bağların tesis edilmesi bağlamında çeşitli dinî eylemler ve cami inşaları gerçekleştirilmektedir. Bu doğrultuda, İnguşetya'da Türk Diyanet İşleri Başkanlığı nezdinde cami yapımı projesi gerçekleşmiş ve bu çerçevede devlet başkanı Yunus Bek ile görüşmeler yapılmıştır.¹⁶³

---

¹⁶² "Türkvizyon-2015 için Yarı Final", 2015, <http://www.ajanskafkas.com> [Erişim 25.04.2018].

¹⁶³ Türkiye İnguşetya'da Cami Yapıyor, 2010, <http://www.dunyabulteni.net/haber/131627/turkiye-ingusetyada-cami-yapiyor> [Erişim 25.04.2018].

7. KUZEY KAFKASYA’DA ÇATIŞMALAR, EKONOMİK GERİ KALMIŞLIK, KÜLTÜREL EYLEMLER VE TÜRK-RUS İŞ BİRLİĞİ

Kuzey Kafkasya daha önce de belirtildiği gibi Asya Bölgesi’nin “Balkanları” konumundadır. Öyle ki Balkanlardan daha karmaşık heterojen yapısı ile problemlerin çözülmesi en zor bölgedir.

Kuzey Kafkasya’da günümüze değin çatışmaları, geri kalmışlığı ve halklar arasındaki ihtilafları oluşturan ve etkileyen durumlar Rusya’nın tarih boyunca uyguladığı politikaların bir sonucudur. Coğrafyayı Rus nüfusunun ve kültürünün bir parçası hâline getirmek için uyguladığı iskân, nüfus, sürgün ve etnik temizlik politikaları bölgeyi bugünkü sorunlar yumağına sokmuştur. Günümüzde Rusya Federasyonu hükûmetine ve devletine karşı beslenen düşmanlık nedeniyle yapılan saldırılar, hükûmetin karşı operasyonları, sınır sorunları, halklar arasındaki baskın milliyetçilik anlayışı ve bunun yol açtığı ihtilaflar yüzlerce insanın can ve mal kaybına neden olmuştur. İlâveten, ekonomik ve sosyal sorunlar çatışmaların hem nedenini hem de sonucunu oluşturmaktadır. Ayrıca tüm bu yaşananlara Rusya’nın neden olduğunu düşünen toplumun birçok kesimi, kendi halkına zararı dokunabilecek farklı oluşumlara yönelmektedir. Ancak bu oluşumlar Rusya Devleti tarafından terör örgütü olarak kabul gören gruplar arasında belirtilmekte ve günümüz Kafkasya’sının en büyük problemlerinden biri olarak görülmektedir.

Tüm bu sorunlar detaylı bir şekilde ifade edildikten sonra bunlara yönelik alınabilecek önlemlerin, ortaya konulabilecek önerilerin ve bu doğrultudaki proje ve politikaların titizlikle irdelenmesi gerekmektedir.

Türkiye son yıllarda Rusya ile ekonomi, ticaret, turizm, askerî ve enerji alanlarında ortak faaliyetler, dış politika çerçevesinde yapılan bölgesel ve küresel sorunlara ortak çözüm bulma gibi birçok alanda ilişkiler ve iş birliğinin tesisi için politikalar geliştirmektedir. Bu bölümde, Türkiye’nin kendi içinde ortaya koyduğu toplumsal uzlaş, birlikte yaşama anlayışı ve bunlara yönelik politika ve projelerin örnekleri; Kuzey Kafkasya’da yaratacağı etki ve muhtemel sonuçları detaylı bir şekilde belirtilecektir. Böylece Kuzey Kafkasya’da yaratılacak huzur ve güvenin Rusya Federasyonu’nda oluşturacağı etki de gösterilecektir.

7.1. KUZHEY KAFKASYA'DA RUSYA'YA KARŞI ÇATIŞMALAR

Kuzey Kafkasya'da Rusya'nın hâkimiyetini tesis etmek için uyguladığı nüfus, iskân, göç ve sürgün politikaları tarih boyunca var olan düşmanlığı daha da körüklemekte ve Kafkas halklarının kendi aralarında çatışmalarına neden olmaktadır.

Özellikle 1990 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılması ile Rusya'nın içinde bulunduğu bunalımı fırsat olarak değerlendirmek isteyen bölgedeki halklar, yönetime karşı mücadele başlatmışlardır. Rusya Federasyonu'nun da hâkimiyetini tekrar tesis etmek için sert politikalar ve bunların neticesinde askerî eylemleri tercih etmesi durumu daha da işin içinden çıkılmaz hâle sokmuştur. Diğer taraftan 1990'lı yıllarda küresel çapta ortaya çıkan İslam anlayışı etrafında buluşan din motivasyonlu radikal örgütler bu coğrafyada ortaya çıkmaktadır. Bu örgütler daha sonra Vahhabi anlayışı ile yoğrularak oluşturulan “cihad” inancı ile saldırı tarzında eylemlere girişmeye başlamışlardır. Durumun vahameti görülmüş ve 2002 yılında Putin iktidarı döneminde bu örgütlere karşı yürütülmek istenen mücadelelerin yasalaştırılması kararı alınmıştır. Bu çerçevede “Federal Law No.-FZ”¹⁶⁴ adlı bu yasayla sert tedbirlerin alınmasının sağlanacağı belirtilmiştir. Ancak alınan sert tedbirlerle “selefi” olarak nitelendirilen bu örgütlerin şiddete karşı daha güçlü tepki verildiği belirtilmektedir.¹⁶⁵

Tüm bunlar ışığında çatışmaların detaylı belirtilmesi, sebepleri, sonuçları ve neler yapılması gerektiği analiz edilmelidir.

7.1.1. ÇEÇEN SAVAŞI VE GÜNÜMÜZ SÜRECİNE YANSIMASI

SSCB'nin dağılmasıyla Çeçenistan Cumhuriyeti 1991 yılında Rusya Federasyonu'ndan bağımsızlığını ilan etmiş, Cehar Dudayev ilk cumhurbaşkanı olmuştur. Rusya Çeçenistan'daki mevcudiyetini muhafaza etmek için sert eylemlere girişmiştir. Bu dönemde Çeçenistan iyi hazırlanmış askerî gruplar ve dış destek ile Rusya ile giriştiği savaştan galip olarak çıkmıştır. Çeçenler Rusya'dan talep ettiği enerji boru hatları için ücreti Hasavyurt Antlaşması'nda elde etme imkânı bulmuştur. I. Çeçen Savaşı'ndan sonra Cehar Dudayev'in öldürülmesi ile yeni siyasi figürler ortaya çıkmıştır. Bunlar arasında aşırı muhafazakâr görüşlü olanlardan Doku Umarov

¹⁶⁴ “Federal Law of the Russian Federation on the Procedure for Exit from the Russian Federation and Entry Into the Russian Federation”, <http://www.refworld.org/docid/3ae6b50324.html>. [Erişim 02.05.2015].

¹⁶⁵ Dr. Oktay Bingöl, a.g.m. s. 138.

ve Şamil Basayev Dağıstan, İnguşetya ve Kabardey-Balkar'a kadar olan bölgeyi kapsayacak şeriat hukuk temelli büyük İslam devletini kurmak için birçok eylem ve politikalar gerçekleştirmişlerdir. Bu eylemler arasında, 2004 yılının Eylül ayında Kuzey Osetya'da bir okulda meydana gelen işgal eylemi ve bunun neticesinde 334 kişinin ölmesi ile sonuçlanması, iki Rus yolcu uçağının kaçırılması ve Moskova metrosundaki intihar saldırıları gösterilebilir.¹⁶⁶ Rusya bu durumu kendisine tehdit olarak görmektedir. Diğer taraftan, bu Çeçen grupların Vahhabi anlayış ile inançları sentezlemesiyle Çeçen mücadelesi başka bir evreye yönelmiştir. Bunda bu akımın öncüleri olan “Şeyh Fathi” ve Afgan Savaşı'nın tanıdık savaşçısı “İbn al-Hattab” adlı kişiler etkili olmuştur.¹⁶⁷

2005 yılında Çeçen lider Aslan Mashadov'un ölümünün ardından yerine geçen Abdulhalim Sadullayev “Kafkas Cephesini” kurmuştur. Akabinde, Kabardey'de Vahhabi olduğu belirtilen 1000 kişinin Rusya ve yerel güçlerin baskısı altında yaşamak istememesi ve isyan etmesi neticesinde merkezî ve federal yönetime karşı saldırılarda bulunması Çeçenistan'daki durumun nasıl diğer bölgelere yayılabileceğinin bir göstergesi olmuştur.

Bir sonraki dönemde, Çeçenistan'da Rus hâkimiyetinin tesisi gerçekleşmiş ve Rus yanlısı yönetim olan Ahmet Kadirov ve daha sonra da oğlu Ramazan Kadirov'un iktidarıyla Çeçenistan'da olaylar durulmuştur. Ancak bu etki diğer cumhuriyetler olan Kabardey Balkar, Dağıstan, İnguşetya'ya nüfuz etmiştir.

Çatışmaların 2017-2018 yıllarında da devam etmesi ile bölgenin birçok yerinde ölümler meydana gelmiştir.¹⁶⁸

7.1.2. DİN MOTİVASYONLU ÖRGÜTLERİN RUSYA'YA KARŞI MÜCADELELERİ

Kuzey Kafkasya'da varlık bulan ve gelişen İslam din motivasyonlu terör grupları, belirtildiği gibi Çeçen Savaşı'ndan sonra Vahhabi anlayışla yoğrularak selefi grupları meydana getirmiştir. Bu grupların amacı cihad anlayışı çerçevesinde Rusya Federasyonu merkezî hükûmeti olmak üzere cumhuriyetlerdeki yerel hükûmetlere karşı mücadele etmektir. Bu çerçevede bölgede şeriat ile yönetilen bir İslam devletinin kurulması amacı taşınmaktadır. Bu gruplar zamanla bölgede

¹⁶⁶ “Moskova Metrosunda Çfte İntihar Saldırı”, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2010/03/100329_moscow. [Erişim 06.05.2018].

¹⁶⁷ Domitilla Sagramoso, a.g.m.

¹⁶⁸ Neil Hauer, a.g.m.

etkinliğini artırmıştır. Bunda merkezî ve yerel hükûmetlerin ile elit grupların eylem ve politikaları çok etkileyici olmuştur. Daha sonradan kurulan Kafkas Emirliği altında faaliyetlerine hız vermişlerdir.

7.1.2.1. Grupların Gelişimi ve Etkileri

Kuzey Kafkasya’da 1970 yılında, ilk zamanlarda Sovyetler Birliği ve komünizme karşı olarak ortaya çıkan cemaat grupları 1990 yılından itibaren Rusya Federasyonu ve yerel hükûmetlerine karşı mücadeleye girişmişlerdir. Bu gruplar özellikle Çeçen-Rus Savaşı’ndan sonra cihad amacı doğrultusunda Vahhabi (selefi) anlayış ile yoğrulmuş örgüt elemanlarından oluşmaktadır. Bu anlayış Orta Doğu’dan gelmektedir. Bu anlayışı etkileyen kişiler; Abdul Alaa Maudidi, Sayid al Kutb, al-Turabi olarak belirtilirken etkili kurumlar ise Al Haremeîn, İslam Yardımlaşma Kurumu, İslami Kurtuluş Örgütü olarak gösterilmektedir.¹⁶⁹ Bu grupların temel amaçlarından birincisi Rus güçlerinin bölgeden çekilmesi ve Rus etkisinin bölgeden yok edilmesi, ikincisi ise bölgede İslam şeriat hukuku ile yönetilen bir devletin kurulması olarak bilinmektedir. Böylesi bir amaç halktaki milliyetçilik duygusunu artırmıştır ve buradan da eleman devşirebilmesi kolaylaştırmıştır. Bu doğrultuda 31 Ekim 2007 tarihinde Doku Umarov tarafından kurulan “Kafkas Emirliği” adı altında direnişçi gruplar bir çatı altında toplanmıştır. Daha sonra; kesin bir bilgi olmasa da “DAEŞ” terör örgütüne bağlılık yemini ettiği iddiaları gündeme gelmiştir.¹⁷⁰

Saldırıların özellikle alt yapı ve ekonomik kaynaklara yönelik olmasından dolayı, bu durumdan en çok bölgedeki halklar etkilenmektedir. Buna Nalçık Hipodromunun bombalanması, Baksan Hidroelektrik Santralinin bombalanması, Çeçenistan’da enerji rafineri ve boru hatlarına yapılan saldırılar, keza Dağıstan’da aynı durumların yaşanması birkaç örnektir. Böylelikle eylemler ekonomik sorunlar yaşayan halkların bu tarz örgütlere yönelmesinin önünü açmaktadır.

Diğer yandan, bölgedeki sorunlarının sebebi olarak Rusya Federasyonu ve politikaları gösterilmektedir. Bu çerçevede mücadele gün geçtikçe kendi gücünü ve bölgeye yönelik etki ve tahribatını artırmaktadır. Bu çatışmalarda Rusya Federasyonu ve yerel hükûmet ile yöneticilerinin hatalarının etkili olduğu belirtilir. Sorunun derinleşmesine sebep veren etmenler olarak; cumhuriyetleri yöneten

---

¹⁶⁹ Domitilla Sagramoso, a.g.m.

¹⁷⁰ “Kafkas Emirliği İşid’le Çatışmaya Girdi”, <http://ajanskafkas.com/genel/kafkasya-emirliigi-isisle-atisma-ya-girdi/>. [Erişim 06.05.2018].

hükümetlerin itibarsızlığı ve yöneticilerinin hesap verebilirliğinin olmaması, yolsuzluklar, zor ekonomik şartlar, gençlerdeki işsizlik oranının çok yüksek olması gösterilir. İlâveten sosyal yabancılaşıma, siyasi kanalların halka kapatılması, ifade özgürlüğünün olmaması, seçimlerin kaldırılması ve yerine merkezden atamaların olması halkta ümitsizliği daha da artıran önemli etmenlerdir. Dahası; güvenlik güçlerinin suçlu-suçsuz ayrımı yapmaması, failerin yakınlarının bile suçlanması, köy baskınları, adam kaçırmaları, keyfî öldürmeler gibi insan hakları ihlalleri Rusya Federasyonu'na karşı yapılan çatışmaları daha da şiddetlendirmektedir. Bölgede eğitim sorunu aslında en temel etmenlerden bir başkası olarak gösterilir. Eğitimin devlet tarafından yeterli oranda verilememesi neticesinde terör gruplarının eğitim ağını oluşturan cemaatlerin bu işi kendilerine bir görev olarak addetmesine neden olmaktadır.

7.1.2.2. Yöneticilerin İtibarsızlığı ve Yolsuzluk

Bölgedeki yöneticiler 1990'dan sonraki dönemlerde seçimle iş başına gelmekteydi. Rusya'da 2004 yılında çıkarılan kanun¹⁷¹ ile başkanların seçimle değil atama ile yönetime gelmesine dair düzenleme yapılmıştır. Rusya Federasyonu başkanı istediği zaman değişiklik yapabilecektir. Durum böyle olunca atanan yöneticilerin sorumluluğu halka değil de Kremlin'e karşı olacağından Kremlin'in çıkarları doğrultusunda yolsuzluklar görmezlikten gelinebilecektir. Başkanlar halkın talepleri yerine merkezî yönetimin taleplerini dikkate almaktadır. Ayrıca, atama yöntemi halkın kendi kendini yönetme ve siyasi sürece katılım hakkının ortadan kaldırılması anlamına gelmektedir. Böylece atanan yönetici iktidarını sağlamlaştırmak için kendisini destekleyen grupları yönetim kademelerine yerleştirebilir, bunun sonucunda toplumun diğer kesimleri kendisini dışlanmış hissedebilir ve taleplerini duyurma ve bu taleplerin yerine getirilmesi gibi bir durumdan yararlanamayabilir.

Bunun dışında, bölgede adil ve özgür yargılamanın mevcut olmadığı gözlenmektedir. Devletin bağımsız bir yargıyı tesis etmede yetersiz kaldığı belirtilmekte, yargılamaya iktidarın müdahil olma iddiaları halkta yargıya olan güveni sarsmaktadır.

---

¹⁷¹ Dr. Oktay Bingöl, a.g.m.

İlaveten bu yöneticilerin merkezden gelen devlet yardımlarını halka yansıtmak yerine kendi aile ve destekleyenlerine temin ettikleri gerçeği ekonomik verilerin analizleri ile gözlenmektedir. Bu kişiler mevkilerinin kendilerine sağladığı imkânlar neticesinde ülkedeki önemli ekonomik teşebbüslerde faaliyet yürütmektedirler. Ekonomik yaşamları sıkıntılı olan halk yoksulluk ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum toplumun büyük kesiminin tepkisini çekerek terör gruplarının ortaya koyduğu argümanları desteklemeye zorlayabilir.

7.1.2.3. İnsan Hakları İhlalleri

Rusya Federasyonu Kuzey Kafkasya'da hâkimiyetini tesis etmek için güvenlik güçleri ve ülkelerin yönetimleri aracılığıyla operasyonlar gerçekleştirmektedir. Operasyonlar icra edilirken masum sivil kayıpları, köy baskınları, adam kaçırmalar, haksız gözaltılar gibi insan hakları ihlalleri gerçekleştirmektedir. İhlaller çerçevesinde hem Rus güvenlik güçleri hem de yerel güvenlik güçleri aracılığıyla muhaliflerin haksız gözaltı ve tutuklanması, ortadan kaybolması, öldürülmesi gibi vakalar gerçekleştirilmiştir. Bu durumlara örnek olarak 2009 yılında İnguş Muhalif lider Maksharip Aushev'in Kabardey-Balkar'da öldürülmesi,¹⁷² insan hakları örgütü olan Memorial Örgütü verilerine göre 2007 yılından beri ortadan kaybolduğu bildirilen 3000 kişiden bir daha haber alınamaması, İnguşetya'da İdris Tsizdov adlı kişinin zorla polis tarafından götürülmesi ve bir daha haber alınamaması gibi benzer birçok olayın vuku bulması¹⁷³ gösterilebilir. 2000'li yıllardan itibaren Çeçenistan'da artan saldırılar neticesinde Çeçenistan'ın Ramazan Kadirov yönetimi sorumluların ailelerine de aynı suçu isnat etmektedir. Bu durumlar karşısında güvenlik güçleri bu kişilere yönelik haksız tutuklama, gözaltı, tüm kişisel verilerinin rapor edilmesi ve evlerinin yakılması gibi eylemleri gerçekleştirmiştir.¹⁷⁴ Dağıstan, Kabardey-Balkar, İnguşetya, Çeçenistan, Kuzey Osetya ve Karaçay-Çerkez'deki bu tarz olaylar hem yerel hükûmetlere hem de Rusya Federasyonu'na karşı bir tepki yaratmaktadır. 2009 yılında Moskova Nevskiy Express Treni'nin bombalanması neticesinde büyük oranda sivil kayıpların meydana gelmesi, 2010 Mart ayında Moskova metro sistemlerine yönelik bombalı eylemde 40

¹⁷² Philip P. Pan, "Opposition Figure Maksharip Aushev Gunned Down in Russia's North Caucasus", *Washington Post*, 25 October, <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2009/10/25/AR2009102501889.html?noredirect=on>. [Erişim 07.05.2018].

¹⁷³ Dick Marty, a.g.m.

¹⁷⁴ Tanya Lokshina, "North Caucasus Panel Testimony", *Human Rights Watch Russia Office*, <https://www.hrw.org/news/2010/05/06/human-rights-russia-hearing-may-6-2010> [Erişim 05.05.2018].

kişinin ölümü, St. Petersburg’da benzer bombalı saldırılar, 28 Ağustos 2010 yılında Çeçen lider Ramazan Kadirov’un doğduğu ve yakınlarının bulunduğu köye yapılan saldırıda güvenlik gücü ve sivil halkın ölümü bunların birkaç örneğidir.

Ayrıca, “Center for Strategic and International Studies (CSIS)”¹⁷⁵ gibi kuruluşların raporlarına istinaden cihad anlayışlı şiddet olaylarının 2007’den beri artış gösterdiği belirtilmektedir. “US Government Open Service Center” verilerine istinaden 2009 yılında 1382, 2010 yılında 1082 olay meydana gelmiştir.¹⁷⁶ 2013 yılında 1149 kişi, 2014 yılında da 525 kişi yaralanmış ya da ölmüştür.

Halka yönelik onur kırıcı, can ve mal kaybına sebebiyet verici eylemler, terörle mücadeleye büyük zararlar vereceği gibi terörün artmasına sebebiyet vermektedir. Böylelikle terör gruplarının argümanlarının, ister istemez propaganda hâline dönmesine ve eylemlerle karşılık bulmasına neden olmaktadır. Bu durum bölgede huzur yerine daha fazla şiddete ve insan kaybına neden olmaktadır.

7.1.3. TÜRKİYE’NİN DEMOKRATİK YAPISI VE DİNİ ANLAYIŞININ SORUNUN ÇÖZÜMÜNDEKİ YERİ

Türkiye toprakları üzerinde Türk, Kürt, Laz, Çerkez, Abaza, Boşnak, Arnavut, Çeçen, Dağıstanlı, Oset, Lezgi, Leh, Malakan, Dürzi Pomak, Çingene, Arap, Süryani, Asuri, Yahudi, Rum ve Ermeni gibi çeşitli etnik kökenler yaşamaktadır; toplumun bazı kesimlerinde ötekileştirme anlayışı olmasına rağmen çoğunluğun vatandaşlık bilinciyle hareket ettiği söylenebilir. Yine, ülkede İslam, Hristiyanlık, Musevilik dinlerine mensup insanlar mevcuttur. Türkiye, toplumsal barışı sağlamak için cumhuriyetin kuruluşundan beri muhafazakar-laik, sağcı-solcu gibi toplumsal anlaşmazlıklar, siyasi çatışmalar, Pkk ve ekonomik sorunlarla mücadele etmiştir. Demokrasi kavramına önem verildiği, halkın yöneticilerini kendisinin seçtiği, muhalefetin ülke yönetimine katkı sağlayabildiği bir yönetim şekli mevcuttur. Kendisini Batı standartlarına entegre etmeye çalışan, kalkınma önem veren, çağdaş eğitim ve sosyal politikaların uygulanması yönünde adımlar atmaya çalışan bir ülkedir. İnsan hakları, hukukun üstünlüğü ve kuvvetler ayrılığı hassasiyetleri toplumda önem verilmektedir.

---

¹⁷⁵ Gordon Hahn, “Russian Officials Offer Data on Counter-Jihadism Operations in 2010, *Center for Strategic and International Studies*, Ağustos 2010.

¹⁷⁶ North Caucasus Incidents Database Aug 08-End Nov 10, *Open Source Center*, 2009.

İslamiyet anlayışına bakışı ve dinî inanın yerine getirilmesi noktasında, ılımlı, radikal uçlara kaymayan ve diğer inanışlara olan bakış açısıyla İslam dininin yaşandığı bir ülkedir. Din temelli teröre sonuna kadar karşı çıkan ve her türlü mücadeleyi yerine getirmekten kaçınmayan bir ülkedir. Bu çerçevede ülke içi ve dışındaki Fırat Kalkanı Operasyonu gibi mücadele eylemlerinden kaçınmamıştır. Bunları yaparken de sivil, insan hakları, hukukun üstünlüğü ilkeleri hassasiyeti taşımaktadır ve bunu da her zaman dile getirmektedir.

Diğer taraftan, eğitime, kültür ve değerlerin tanıtımına önem verilmektedir. Özellikle din eğitimi alanında Millî Eğitim Bakanlığı, üniversiteler, Diyanet İşleri Başkanlığı faaliyetler yürütmektedir. Ayrıca kültür ve tanıtım, Türkler ve Akraba Topluluğu Daire Başkanlığı ve Türkiye İş birliği ve Koordinasyon Ajansı başkanlığı (TİKA) gibi kurumların öncülüğünde gerçekleştirilmektedir. Devletin eğitim, ekonomik ve kültür kurumlarının denetiminin olduğu bir sosyal ve fen eğitimi, din eğitimi, kültürel yakınlaşmayı, tanıtımı ve ekonomik katkı sağlanmaktadır.

1990'ların sonlarında Rusya ile ilişkilerin normalleşmesi, 2000'lerde özellikle AK Parti iktidarıyla Recep Tayyip Erdoğan Vladimir Putin arasındaki dostane ilişkiler; siyasi, ekonomik, enerji, ticaret, turizm alanlarında stratejik politikalar ve projelere yansımaktadır. 2017 yılında yedi kez yüz yüze görüşme yapılmıştır.¹⁷⁷ İlâveten küresel ve bölgesel meselelerde; zaman zaman karşıt tarafta olsalar, çıkarlar çatışsa da, birlikte çözüm bulma arayışı gözlenmektedir. Gürcistan-Rusya Çatışması, Ermenistan ve Karabağ Sorunu, Kırım Meselesi ve son güncel mesele olan Suriye konusunda, Astana Görüşmeleri, Soçi ve İstanbul Görüşmelerini gerçekleştirmeleri ve sorunun çözümünde belli bir aşamaya gelmeleri, belirtilen argümanı destekleyecek birkaç örnek olarak gösterilebilir. Ancak bu durum Rusya ile doğru, samimi ve şüpheye yer vermeyecek şekilde diplomasi yürütülmesi ve geçmiş tecrübeler ışığında ilişkilerin tesisi ile gerçekleşmektedir.

Tüm bu değerlendirmeler doğrultusunda, birincisi; Türkiye; kendisiyle tarihsel geçmişi, dinî ve etnik aidiyeti olan Kuzey Kafkasya'da, Rusya Federasyonu'na başta din temelli terör grupları olmak üzere, diğer terör gruplarının, bölgede etkinliğini kırabilecek ve sonrasında yok edebilecek katkıyı sağlayabilir. Türkiye'nin devlet kurumları başta olmak üzere özel teşebbüsler vasıtasıyla sosyal ve

¹⁷⁷ "Türk-Rus İlişkileri Uçak Krizi Öncesine Döndü", <https://tr.sputniknews.com/rusya/201712311031613880-2017-turk-rus-iliskileri-ucak-krizi-oncesine-dondu/> [Erişim 8 Mayıs 2018].

fen bilimleri eğitimi ile din eğitimi ve uygulanması için okul, cami ve üniversite gibi yapıların inşası ve faaliyete geçirilmesi noktasında eylem ve politikalar uygulamaktan vazgeçmeyeceği düşüncesi mevcuttur. Önceki bölümlerde de belirtilen eğitim ve cami kurumlarının açılmasının teşvik ve onayı hem Rusya hem de Türkiye için “kazan-kazan” çerçevesinde iki tarafa da yarar getirecektir. Böylece bölge halkı iyi ve doğru bir eğitim ile daha bilinçli ve bilgili olacaktır. Sonrasında da terör örgütlerine yaşamlarını bağlamayacak ve güven, huzur ve yaşam temin edilecektir. İslam anlayışı gereği insanı öldürmenin dinde yeri olmadığı ve İslam’da diğer din ve inanışlara karşı zorun değil hoşgörünün emredildiği, toplumlara tam olarak anlatıldığı takdirde bu tarz sorunların çözülmesinin kaçınılmaz olacağı değerlendirilebilir. Rusya’da dinî farklılığın körüklenmemesi aksine birlikte yaşama duygusunun anlatılması elzendir. Böylece bölgedeki halk arasında anlaşmazlıkların azalacağı ve çatışmalara meydan verilmeyeceği anlayışı yerleşebilir.

İkincisi; devlet kurumlarında hiçbir zaman bitmeyen ayrımcılığın, yolsuzluğun minimize edilmesi için eğitim ve doğru denetimlerin yapılmasının temininde Rusya yönetimi ile görüşülerek ortak nokta bulunabilecektir. Yönetimde liyakat ilkesinin gerekliliğinin karşılıklı görüşmelerde belirtilmesi ve uygulanması için eylem, plan ve projelerin belirlenmesi gerekmektedir. Her birey aidiyeti göz önüne alınmaksızın bilgi ve becerileri ile yönetime katılacak ve yaşamını idame ettirebilecektir.

Son olarak; insan hakları ihlallerinin bölgede sorunu ortadan kaldırmadığı aksine daha çok derinleştirdiği belirtilir. Çünkü zarar gören insanlarda intikam duygusunun oluşması olağandır. 1990’larda Türkiye’de Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde PKK ile mücadelede yaşanan insan hakları ihlalleri iddialarının bölgede devlete olan güveni zedelediği belirtilmektedir. Benzer durumun Kuzey Kafkasya’da yaşanmasında Rusya’nın sıkıntılara sebep olduğu görülmektedir. Bu konuda Rusya ile ortak mekanizma kurulmasında, karşılıklı politikaların belirlenmesinde Türkiye yaşadığı sıkıntıları ve deneyimleri paylaşarak Rusya’nında doğru eylemler ortaya koymasında yardımcı olabilir.

Sorunların temel çözümünün demokrasi kavramının bölgede tesis edilmesi olduğunun Rusya’ya anlatılması ve projeler ortaya konması öngörülebilir. Demokrasinin olduğu yerde ayrımcılık kavramı ortadan kalkıp eşitlik kavramı

insanların zihin ve yüreğinde yeşerebilir. Böylece etnik milliyetçilik ortadan kalkabilir.

7.2. KUZEY KAFKASYA'DA EKONOMİK YATIRIM VE GERİ KALMIŞLIK

Kuzey Kafkasya'daki cumhuriyetlerde ekonomik alanda, eğitim ve sosyal politikalar alanında halktaki büyük geri kalmışlık geçim sıkıntısı yaşatmaktadır. Dahası bu sorun halkın yönetime karşı gelmesine ve isyan etmesine sebebiyet vermektedir. İlaveten bu sorunlara neden olabilecek diğer bir etmen ise eğitim şartlarının yeterli oranda sağlanamamasıdır. Eğitim eksikliği sosyal meselelerin tetiklenmesine neden olduğu ve bu durumun bölgenin sorunlarının temelini oluşturduğu belirtilebilir.

7.2.1. EKONOMİK SORUNLAR

Başkan Putin bir konuşmasında; “Bölgenin ekonomik ve sosyal gelişmeleri ülkenin geneline göre daha azdır. Ayrıca işsizlik oranının özellikle genç nüfusta düşük olması aşırı gruplara eleman temini sağlamaktadır.” şeklinde ifadelerde bulunmuştur.¹⁷⁸ Kendisinin yapmış olduğu tespit, sorunun ekonomik ayağını göstermesi açısından önemlidir.

Federal hükûmetten sağlanan ekonomik yardımların yerel yöneticiler tarafından zimmete geçirildiği belirtilmektedir. Dahası yapılan yatırımlar, yönetici elitlerin dâhili olduğu halka yansımayan işler olduğu için halka kazanç sağlayacak bir durum söz konusu olmamaktadır. En kritik durum ise federal hükûmetin bu yolsuzlukları denetlememesi, denetlemede yetersiz kadroların olması veya ilgili memurun rüşvet yolu ile işini aksatmasıdır. Bölgede yatırım yapmak isteyen devlet dışı İslam anlayışlı girişimcilerin faaliyetleri engellenmektedir. Örneğin, 2008 yılında Dağıstan'da açılan Express Bankası şeri hukuk ile yönetilmektedir. Rus Federal Bankası 2013 yılında yetersiz rapor dosyasının olması nedeniyle lisansını askıya almıştır. Ancak banka yatırım ve destek faaliyetlerini gerçekleştirecek bir kurumdur. Daha sonra faaliyete devam etmiştir ancak nakit akışı için federal banktan desteğe ihtiyacının olduğu belirtilmiştir.

---

¹⁷⁸ “Putin: 6,5 billion (roubles) have been stolen from budget in NCFD”, *Rossiyskaya Gazeta*, 9 September 2013.

Bölgede verimli geniş tarım arazileri mevcutken yönetim tarafından yeterli altyapı, lojistik hizmeti, ulaşım ağı, eğitim sağlanmamaktadır. Tarımsal destek ve krediler de yeterli oranda kullanılmamaktadır.¹⁷⁹

Sanayi işletmeleri ile orta ve küçük işletmeler yeterli miktarda değildir. Hem halkın geçimini hem de ülkeye katkı sağlayacak bu tesislerin varlığı elzemdir. İşsizliğin çok olduğu bölgede bu işletmelerin varlığı hayatidir. Yapılacak olanların da belli bir etnik kesimi desteklememesi gerektiği herkesin kabul edebileceği bir gerçektir. Aksi durumda hâlihazırda mevcut olan etnik çatışmaların körüklenmesinden başka bir sonuç olmayacaktır.

Devlet tarafından sağlanan elektrik, su ve ısınma ihtiyaçlarında altyapı yeterli olamamaktadır. Halk temel ihtiyaçları olan kaynaklardan yeterli derecede istifade edememektedir. Oysaki nehirlerin çok olduğu, doğalgaz kaynakları bakımından dünyada ilk sırada olan Rusya'ya bağlı bir coğrafya olmasına rağmen bölgenin böylesi sıkıntılar ile karşı karşıya kalması halkın merkeze yönelik tepkisini artırmaktadır.

Tüm bu hizmetlerin şehirlerde yaşayan halkta yaptığı etki dağ ve kırsalda yaşayan kesimler için yarattığı etki ile kıyaslanmayacak ölçüdedir. Bölgede herkesin kabul ettiği bir gerçektir ki dağlık kesimlerde yaşayan halklar verilmekte olan hizmetlerden yeteri kadar faydalanamamaktadır. Bu kesimlerin geçim kaynakları kısıtlıdır. Devletin bu kesimlere yönelik yatırım ve destekleri yok denilecek azdır.

Kuzey Kafkasya'da bu uygulamalar ülkelerin ekonomik verilerine yansıtılmaktadır. Rusya Federasyonu 2017 yılı resmî verilerine istinaden yapılan analizler çerçevesinde; Rusya Federasyonu'nun yıllık istihdam değerleri Federasyon'un diğer bölgelerinin nüfus oranına göre çok geride kalmıştır. Bunun sonucunda, cumhuriyet yönetimleri dışındaki yerlerde istihdam değerleri nüfusa oranla % 50'den fazla iken Kuzey Kafkasya'da % 30 civarında kaldığı hatta Çeçenistan'daki 1.414.900 nüfusa karşılık yıllık istihdamın 388 bin gibi düşük seviyelerde olduğu görülmektedir. Bunun neticesinde, bölgede % 60'lara varan işsizlik söz konusudur. Aynı durum aylık kişi başına gelir değerinde gözlenmektedir. Yedi cumhuriyette kişi başına düşen aylık ortalama gelir 15.000-25.000 ruble iken

---

¹⁷⁹ "North Caucasus: The Challenges of Integration (IV): Economic and Social Imperatives, International Crisis Group", *Europe Report N 237*, <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/caucasus/russianorth-caucasus/north-caucasus-challenges-integration-iv-economic-and-social-imperatives> [Erişim 07.05.2018].

diğer bölgelerde bu oran 30.000-40.000 ruble civarındadır. İlaveten bölgesel yurt içi hâsıla oranları da diğer bölgelere oranla büyük farklılık gözlenmektedir.¹⁸⁰

Üretim rakamları bölgenin değerleri ve sahip olunan kaynaklar göz önüne alındığında çok düşüktür. Diğer bölgelerle karşılaştırıldığında üretim % 80'den daha aşağı seviyelerde gözlenmektedir. Üretim tutarları ortalama 3000-32000 ruble arasında belirtilmiştir.¹⁸¹ Tarım üretiminde göreceli bir artışa rağmen diğer federal yönetimlere kıyasla daha az seviyelerdedir. Hatta en az iki buçuk kat farklılık mevcuttur.

Coğrafyada geri kalmışlık, sorunlar ve çatışmalardan dolayı yatırımlar etkilenmektedir. Diğer eyaletlere kıyasla aralarında iki buçuk kat fark mevcuttur.

Anlaşılacağı üzere ekonomik geri kalmışlık, yaşam standartlarındaki farklılıklar, yapılan yatırımlar resmî verilere yansımaktadır. Enerji kaynakları ve bunların temin edildiği hatların üzerinde olmasına, verimli tarım alanları ve bu alanları sulayacak su kaynaklarının bulunmasına ve küresel bir güç olan Rusya Federasyonu'na bağlı bir bölge olmasına rağmen ekonomik halk sıkıntıları yaşamaktadır. Bu sorunlar halkın devlete yönelik gelecekle ilgili umutlarını köreltebilecektir. Kaynakların verimli kullanılmaması, bir şekilde farklı kanallara aktarılması bölgenin kalkınmasına olan diğer bir durumdur.

7.2.2. YATIRIMLAR

Kuzey Kafkasya'da mevcut yatırımlar yetersiz görülmektedir ve yapılan yatırımlar daha çok Rusya'nın ihtiyacı olan enerji, petrokimya ve ağır sanayiye yöneliktir. Tarım ve orta ölçekli sanayi yatırımlarına yönelik teşvikler ve destekler halkın ihtiyacını karşılamaktan uzaktır. Putin iktidarının sorunun nedenlerinden birini ekonomik problemler olarak belirlemesinin akabinde bölgenin kalkınmasına yönelik adımlar atmaya başlanmıştır.

Rusya, bölgedeki özel temsilci olan Aleksandr Hloponi tarafından yürütülen 2025 Kalkınma Projesi¹⁸² kapsamında Kuzey Kafkasya'da işsizliği Federasyon'un genelinde öngörülen % 5 civarına indirme, terör sorununa çözüm

---

¹⁸⁰ "Federal State Statistic Service , Russia in Figures 2016",
http://www.gks.ru/free_doc/doc_2016/rusfig/rus16e.pdf [Erişim 12.11.2017].

¹⁸¹ "Federal State Statistic Service , Russia in Figures 2016",
http://www.gks.ru/free_doc/doc_2016/rusfig/rus16e.pdf [Erişim 12.11.2017].

¹⁸² "Rusya Kuzey Kafkasya'nın kalkınması için 80 milyar dolar ayırdı",
<http://haberrus.com/politics/2012/12/18/rusya-kuzey-kafkasyanin-kalkinmasi-icin-80-milyar-dolar-ayirdi.html> [Erişim 09.05.2018].

bulma ve bölge halkının Rusya'ya karşı güvenini artıracak yatırımlarla politikaları gerçekleştirme vizyonunu uygulama görevi vermiştir. Böylece bölgede istikrar ve huzur olacaktır. Bu çerçevede 80,9 milyar dolarlık bir kaynak temini vaat etmiştir. Bu kaynağın sadece 7,5 milyar dolarlık kısmının federal bütçeden karşılanacağı belirtilmiştir. Geri kalan miktar özel sektör ve yerel bütçeden karşılanacaktır. Bu durumda değerlendirildiğinde belli sıkıntıların olacağı gözlenebilir. Birincisi; “Federal bütçeden sağlanacak kaynak projeye tam olarak aktarılabilir mi?” sorusu projenin başarısının önündeki engeldir çünkü daha önceden sağlanan federal desteklerin yerine ulaşmadığı yolsuzluk sorunu ile karşılaştığı görülmektedir, kaynağın başka kanallara aktarılması da projeye zarar verebilir. Ayrıca bunu denetleyecek mekanizmanın tam olarak tesis edilip edilemeyeceği diğer bir meseledir. İkincisi; “Yerel bütçeden sağlanması düşünülen payın ülkelere tam olarak aktarılacak mı aktarılamayacak mı diğer bir kritiktir. Hâlihazırda, bölgenin ekonomik sorunları mevcuttur ve bu sorunlardan dolayıdır ki zaten federal yönetim % 60-% 80 oranında destek sağlamaktadır. Üçüncüsü ise; özel sektörden sağlanması düşünülen kaynak ve yatırımlarda, bölgedeki terör olayları dikkate alındığında “Özel sektör bu yatırımları kararlı ve güvenli bir şekilde atabilecek midir?” sorusu en önemlisidir.

İlaveten; bölgedeki yatırımlar daha çok enerji ve savunma sanayisi alanında gerçekleşmektedir. Yapılacak yatırımlar noktasında halkın bilgi birikimi yeterli görülmektedir. Elbette ki bu yatırımlar da gerçekleşmelidir; ancak halkın temel uğraşları olan orta ve küçük işletmeler gibi tarım, orta ölçekli sanayi ve ticaret faaliyetlerini ön planda tutmanın daha önemli olacağı kabul görmektedir.

Bu eylem planı çerçevesinde “Rosneft” adlı büyük Rus şirketinin Çeçenistan’ın Grozni şehrine rafineri kuracağı özel temsilci tarafından belirtilmiştir.¹⁸³

Bunun dışında Çeçenistan’da, ne kadar Kremlin tarafından güvenilen Kadirov iş başında olsa da bu ülkedeki işsizlik ve terör gruplarının eylemleri göz önüne alındığında ülkeye ayrı bir önem verilmektedir. Çeçenistan’da uygulanan “İşsizlik Destek Programı” doğrultusunda 456 milyon dolarlık harcama gerçekleştiği temsilci tarafından ifade edilmiştir. Bunun sonucunda da işsizliğin düştüğü belirtilmiştir.

¹⁸³ Rusya Kuzey Kafkasya’ya 81 Milyar Dolar Ayırdı, <http://www.yenicaggazetesi.com.tr/rusya-kuzey-kafkasyaya-81-milyar-ayirdi-78285h.htm> [Erişim 09.05.2018].

Diğer bir yatırım olan Avar-Kaketi Yol Projesi ile Doğu Gürcistan'a ulaşım kolaylaşmıştır. Böylece transit taşıma, ticari ağı oluşturulmasına vesile olacağı için o topraklarda yaşayan halkların refahının artmasına katkı sağlayabilir.

Anlaşılacağı gibi federal yönetim, sorunun çözümünde önceliği Rusya'nın çıkarlarını ön planda tutan ekonomik politikalarda görmektedir. Yönetimin sosyal ve kültürel değerleri göz ardı ettiği gözlenen bir durum söz konusudur. Halkın değer yargıları görmezden gelinmektedir. Kremlin halkın güvenine ve yaşam değerine zarar verecek eylemlere dikkat etmemektedir.

7.2.3. TÜRKİYE'NİN EKONOMİK YATIRIM KATKISI

Türkiye-Rusya ilişkilerinin temel dayanağı ekonomidir. İki ülke arasında ticaret, tarım, sanayi, enerji ve hatları ile ilgili projeler bulunmaktadır. Karşılıklı ticaretin arttığı gözlenmektedir. 2017 Kasım ayı itibarıyla iki ülke arasındaki ticaret hacmi iki katına çıkmıştır.¹⁸⁴ Turizm faaliyetleri çerçevesinde, Türkiye'nin Rus turistlere sağladığı imkânlar meyvesini vermiş ve sadece Antalya'yı 4,5 milyon Rus turist ziyaret etmiştir.¹⁸⁵ İki ülkenin devlet ve özel teşebbüs nezdinde yaptığı karşılıklı ticari yatırımlar ekonomik faydaları beraberinde getirmektedir. Bölgede yapılacak ekonomik faaliyetlere Rusya'nın izin vermesi için diplomasi yolu ile çıkarlarını zedelemeyen ikna edilmesi önemlidir. Nasıl ki Rusya ile boru hattı, nükleer santral, S-400 Füze Antlaşması, tarım ve sanayi alanlarında yatırım projeleri yapılıyorsa Kuzey Kafkasya'ya yapılacak yatırımlarda da başta bölge insanına fabrika ve iş sahaları açılacak ve istihdam sağlanacaktır. Bölgede kurulmakta olan altyapı ve turizm sahalarına yönelik inşaat sektörünün diğer alanlarda da çeşitliliği ve nicelik artışı gerçekleştirilmesi elzem görünmektedir. Böylece halk ekonomik sıkıntıdan dolayı devlete isyan etmeyecek ve bu doğrultuda terör gruplarına katılmayacaktır. Bölgede refah seviyesi ve halkın mutluluğu artacak ve bu durumun da Rusya'nın çıkarlarına uygun bir politika olması öngörülebilecektir. Özellikle 1990 yılından sonra savaş ve çatışmaların yarattığı tahribat göz önüne alındığında altyapı, ekonomi, kültür ve ulaşım projelerine dair yatırımlara ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda bölge son yıllarda uluslararası düzlemde yükselişte olan Türk şirketlerinin ilgi alanıdır. Burada yapılacak inşaat yatırımları öncelikle

¹⁸⁴Emre Erşen, 2018 Yılında Türkiye-Rusya İlişkilerinde İşbirliği ve Sorun Alanları", <https://www.haberler.com/gorus-2018-de-turkiye-rusya-iliskilerinde-10413787-haberi/> [Erişim 11.04.2018]

¹⁸⁵ Turistler İstanbul ve Antalya'ya koştu, Aralık 2017, <http://www.turkiyegazetesi.com.tr/ekonomi/527001.aspx> [Erişim 19.04.2018]

bölge ülkelerine ardından da Türkiye ve Rusya'ya katkı sağlayacaktır. Böylece yaşama ait alanlar yaratılacak ve Kafkas halklarına istihdam sağlanacaktır. Benzer durum tarım politikalarında da sürdürülebilir. Rusya'nın birçok tarım ürününün Türkiye'den ithal ettiği bir gerçektir. Türkiye'ye Kafkas topraklarının işlenmesinde yatırım sağlama imkânı verilmesi durumunun halkların ve Rusya'nın ekonomik çıkarlarıyla örtüşeceği düşünülebilir. İlaveten bölgede yoksulluğun yüksek olduğu, daha önce de belirtilmiştir. Bu çerçevede Türkiye'nin resmî devlet kurumu olan TİKA vasıtasıyla bölgeye ekonomik yardımların yapılacağı söylenebilir. TİKA dünyanın her köşesine ulaşabilmesi, gittiği bölgeye yardım sağlayabilmesi ve din, etnisite, ırk ayrımı gözetmeden insanların yardım ihtiyaçlarına çözüm bulabilmesinden dolayı, bölgeye yapılacak yardımları koordine etme ve sağlamada en temel kurumdur. Ancak öncelikle Rusya'nın, TİKA'ya bölgede ofis açma izni vermesi gerekmektedir. Yapılacak karşılıklı çıkarlar doğrultusundaki görüşmeler ile Rusya'nın bölgedeki gücü sarsılmadan Türkiye tarafından çıkarlarına uygun şekilde eylemler gerçekleştirilmesi olarak dâhilindedir.

7.3. CUMHURİYETLER ARASI ÇATIŞMALAR VE AŞİRETLER ARASI MÜCADELELER

Kuzey Kafkasya'daki çatışmalar ve halklar arasındaki anlaşmazlıkların temeli Çarlık Rusya'dan beri uygulanan ve Sovyetler Birliği'nin sürdürdüğü böl-yönet, sürgün, göç ve iskân politikalarıdır. Aynı politika mevcut Rusya Federasyonu yönetimi tarafından da uygulanmak istenmektedir. Milliyetçiliğin yüksek olduğu halk kitlelerinin intikam ve değerlerinden vazgeçmeme anlayışları da eklenince çatışmalar kaçınılmaz olmaktadır. İlaveten her etnik kimliğin kendi kültürünü yaşatması ve savunması da bu durumu derinleştirmektedir. Halkların kendine özgü dilsel farklılıkları iletişimlerini de zorlaştırmaktadır. Böylece, önceki dönemlerde uygulanan eylem ve politikaların halklarda bıraktığı tesir ve hak arayışları adaletin olmadığı durumlarda öfke, nefret ve şiddete dönüşmektedir. Bu durumun sadece halkların kendilerine zarar vermektan başka bir işe yaramadığı aşikârdır. Aslında bu durum yönetimleri de zora sokmaktadır. Oysaki Rusya Federasyonu bir arabulucu, bir hami görevi ile faaliyet göstermekte ve bu şekilde Kafkas topraklarını yönetmeye çalışmaktadır; ancak şu belirtilmelidir ki halkın devlete olan güven ve itimadı azalabileceği azalabilir ve şiddete dönüşebilir. Bu durum hem bölge halkına hem de

Rusya Federasyonu masum halkına zarar vermekten ileri gitmeyecektir. Bu doğrultuda; bölgedeki Adıgey Cumhuriyeti, Çeçen sorunu, Dağıstan iç sorunu, Karaçay-Çerkez sorunu, Kabardey-Balkar sorunu, Oset-İnguş çatışması analiz edilmelidir.

7.3.1. ADIGEY İÇ SORUNU

Soğuk savaşın ardından ortaya çıkan mevcut milliyetçilik anlayışı ve bağımsızlık arayışı Adıgey Cumhuriyeti'nde de görülmektedir. Adıgey halkının ülke nüfusu içindeki oranı % 24-25 civarında olmasına rağmen Adıgeyler öz benlikleri için mücadele ve hayallerinden vazgeçmemektedirler. Etnik kökeni Çerkez olan bu halkın ideali kendisi gibi Çerkez kökenden geldiğini iddia ettiği Karaçay-Çerkez ve Kabardin Balkar ile birlikte Abhazları da dâhil ederek Kabardey 'den Karadeniz'e kadar büyük bir Çerkezistan devleti kurmaktır. Bu amaçla Kabardey-Balkar başkenti Nalçik'te Adige halk kongresi düzenlenmiş ve bu doğrultuda ilgili toprakların birleştirilme kararına varılmıştır.¹⁸⁶ Bu durum Rusya için tehdit oluştursa da Adigelerin ülkede azınlık durumunda olması bu idealin gerçekleştirilmesini engellemektedir. Dâhilinde, dünyanın birçok yerine göç etmiş Adigelerin anavatana göç etmesi için 22 Mayıs 1999 yılında yasa çıkarılması¹⁸⁷nin ülkedeki Rus kökene yönelik etnik üstünlüğü ortadan kaldıracak düşüncesi Rusya'da etki yaratmaktadır. Akabinde, Rusya bu sorunlu coğrafyada federal yapıyı ortadan kaldırmak istemektedir. Bu doğrultuda Kuzey Kafkas Cumhuriyetlerinin federatif yetkisini ellerinden almak ve halkları Rus nüfusu içinde asimile etmek için uygulamalar gerçekleştirmekteydi. 1998 yılında Putin Rusya Federasyonu'na dâhil olan bölgelerin sayısını azaltmak istemiştir. Bu isteğe Beslan Katliamı da eklenince reformu gerçekleştirme kararı almıştır ve Krasnador eyaleti içinde bulunan Adigelerin federal yapısını ortadan kaldırarak cumhuriyeti doğrudan federal bölgeye bağlama amacıyla adım atmak istemiştir. Karşıt adım olarak Adıgey parlamentosunun kendi anayasasını kabul etmesi ve kendi içindeki Şapsığların sınırlarını farklı özel bir bölge olarak belirlemesi bölgedeki Kazak çoğunluğu rahatsız etmiştir. Bu durumda federal hükûmetin reformu gerçekleştirmenin doğru olacağı kararına vardığı gözlenmektedir.

---

¹⁸⁶ Ufuk Tavkul, Etnik a.g.e.

¹⁸⁷ Güler Kalay, *Soğuk Savaş Sonrasında Eski SSCB Coğrafyasında Etnik ve Dinsel Çatışmalar*, (Ankara: Berikan Yayınevi, 2013).

Ancak bölgedeki ve dünyadaki Adige diasporası geniş çaplı gösteri, miting ve siyasi görüşmeler yapmışlardır. Böylece karar da rafa kalkmıştır.

7.3.2. ÇEÇEN SORUNU

Birinci Çeçen-Rus Savaşı'ndan sonra Çeçen gruplarında başlayan sözde radikalleşme ikinci savaştan sonra artış göstermiştir. Şamil Basayev, Doku Umarov gibi örgüt liderlerinin eylemleri bu yönde gelişmektedir. Daha sonraki yıllarda Rusya muhalifleri bastırılmış ve kendisinin desteklediği Ahmet Kadirov'un seçilmesini sağlamıştır. Çeçenistan'da bu duruma karşı gelecek birçok grup mevcuttur. Bunlara sözde İslam din anlayışlı gruplar da dâhil olmuştur. Çeçenistan'da Rusya hâkimiyetini kaybetmesi demek diğer bölgelere de İslam temelli yönetimlerin gelmesi demektir. Savaştan sonra ortaya çıkan büyük yıkım, Rusya'ya duyulan öfke ve intikam sorunu tetiklemede ve gençliğin örgütlere üye olmasına neden olmaktadır. 1990'ların son dönem Çeçen dış işleri bakanı olan Osman Ferzuali'nin bir beyanatındaki; "Çeçenistan din motivasyonlu öğütlerin etkisine bırakanların yabancıların rolü ve Vahhabilerin rolü olduğunu belirtiyor. Dışarıdan gelen yabancı savaşçılar gelmiştir. Ancak savaştan sonra işsizliğin olduğu bu bölgede parayla gelen gruplar insanları kendi örgütlerine kazandırıyor." ¹⁸⁸ ifadesi sorunun nasıl evrildiğini göstermesi açısından önemlidir. Aslında temel sebeplerden birinin, Arap ülkelerinden Rusya'ya karşı savaşacak eleman ve kaynak temin etmekte olan Komutan Hattab'ın olduğu belirtilmektedir. Bu örgütler, Rusya Federasyonu'un diğer bölgelerinde kanlı eylemlere yönelmektedir. Bunun önemli bir örneği, 23 Ekim 2002 tarihindeki tiyatro baskınıdır. Baskında Müslümanların dışarı çıkarılması dolayısıyla eylem dinsel ayrımcılık yanlısı olarak gösterilir. Bu tarz olaylar Hristiyanlarla Müslümanların arasındaki çatışmayı derinleştirmektedir. Daha sonraki senelerde de benzer dinsel temelli saldırı eylemleri bölgede devam etmiştir.

Diğer taraftan, Rus yanlısı Ramazan Kadirov'a bağlı güçler Çeçen direnişçilere karşı operasyon yapmaktadır. Kendi halkına karşı yapılan saldırılar aşiretler arasında düşmanlığı körüklediğinden toplumları birbirine düşürmektedir. Ayrıca daha önce de belirtildiği gibi bu saldırılar karşısında benzerleri Kadirov'un memleketine yapılmaktadır.

---

¹⁸⁸ Atrişba Murat Bolat, "Şamil Basayev", *Kafkasya Forum*, Mayıs-Haziran, Temmuz-Ağustos 2006, sayı 4/5, s.37.

2004 Beslan Katliamı benzer diğerk bir vakadır. Baskın sonucunda birçok masum insan yaşamını kaybetmiştir. Olayın detaylarının tam belli olmamasına rağmen faillerinin Çeçen oldukları belirtilmektedir. 2005 yılındaki Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi İnsan Hakları Raporu'nda Çeçenistan'da hükümet karşıtlarının kaçırılması, haksız olarak belirtilen alıkonmalar ve ölümlerin çok yüksek olduğu bildirilmiştir. Bu doğrultuda Çeçenistan'da ciddi insan hakları ihlallerinin olduğu ve bu vakaların bir "felekat" olarak belirtildiği değerlendirilmektedir.¹⁸⁹ Bu tarz eylemler Kuzey Kafkasya'nın diğerk cumhuriyetlerine de sirayet etmektedir. Günümüzde de bu sebeplerden dolayı her yıl yüzlerce insan yaralanmakta ya da ölmektedir. Nisan 2017 tarihinde Çeçenistan'da askerî bölgeye yapılan saldırılarda birçok askerin öldürülmesi bu durumun bir örneğini teşkil etmektedir.

7.3.2.1. Dağıstan Hasavyurt Sorunu

Sovyetler Döneminde Çeçenler ve İnguşlar Orta Asya'ya sürgün edilmiştir. Böylece bu cumhuriyet ortadan kaldırılmıştır. Bu bölgenin topraklarında Groznenski adında bir bölge oluşturulmuş, bu uygulama gerçekleştirilirken Dağıstan'dan topraklar buraya dâhil edilmiş, önceki Çeçen-İnguş Cumhuriyeti'ne ait Hasavyurt Dağıstan'a verilmiştir. Buradan sürgün edilen Çeçenlerin yerine Lak ve Avarlar yerleştirilmiştir. 1957 yılında sürgün edilen halkların itibarları iade edilmiş ve bu halklar eski yaşadıkları yerlere dönmeye başlamışlardır. Oluşturulan bölge ortadan kaldırılmış ve eski Dağıstan toprakları geri verilmiş ancak Hasavyurt verilmemiştir. Döndüklerinde eski yerlerinde başka halkların yaşadığını gören insanlar kendi topraklarında mülteci konumuna düşmüşlerdir. Zamanla gelişen toplumlar günümüzde birbirleriyle çatışmaya başlamışlardır. Günümüzde dahi Çeçenlerin isteklerinin devam etmesinden dolayı bölgede çatışmaların olduğu belirtilmektedir.

7.3.3. DAĞISTAN İÇ SORUNLARI

Çeşitli etnisitenin birlikte yaşadığı farklı dillerin konuşulduğu Dağıstan'da Lezgi, Avar, Kumuk, Dargi, Nogay, Tabassaranlar arasında etnik problemler mevcuttur. Her halk kendi millî çıkarlarını gerçekleştirmek için mücadele etmektedir. Her etnisitenin kendi bireylerinin yönetim kademelerine gelmesi için çatıştığı gözlenmektedir. Sovyetlerden beri gelen politikaların etkisinin günümüzde daha

---

¹⁸⁹ Güler Kalay, a.g.e.

belirgin bir hâl aldığı görülmektedir. Sürgün edilen her etnisitenin yaşadığı topraklara başka halklar yerleştirilmiş, daha sonra yapılan hak iadeleri ile göçler tersine döndürülmüştür. Çeçenlerin yerlerine Kumuklar ve onların yerlerine de Avarlar yerleştirilmiştir. Çeçen topraklarının Dağıstan'a verilip daha sonra geri alınmasında yaşanan etnik karışıklığın sonraki dönemlerde çatışmalara dönüştüğü belirtilmektedir. Örneğin Lezgiler, Azerbaycan'daki Lezgi halklar ile birleşmek istemektedirler. Bundan dolayı bağımsızlık ilan etmek istemektedirler.

İlaveten; ekonomik sıkıntıların, bölgelerdeki önemli ticaret yolları, işletmeleri, madenler, enerji kaynaklarının etnik çatışmalarda etkisinin olduğu görülmektedir. Bunun sebebi ise artan nüfusa göre toprakların eşit ve adil bir şekilde dağıtılmamasıdır. Her etnik grup bu kaynaklar üzerinde hak iddia etmekte ve bunları elde etmek için çatışmalara neden olmaktadır.

Çatışmaların bir örneğinde, 2018 yılında da etnik milliyetçiliğin yaşatılmaya çalışıldığı değerlendirilir. 12 Nisan 2018 tarihinde Kumuk halkının Tarki Bölgesi'nden sürülmesinin yıl dönümü anılmıştır.¹⁹⁰ Dağıstan yönetimi tarihsel olarak Kumukların yaşadığı yerlere Lakları yerleştirmiştir. Buradan kaynaklanan çatışmalar günümüzde de devam etmektedir. Laklar federal yönetimin desteğini elde etmek için günümüzde Kumukların, önde gelen liderlerinin Türkiye ziyaretinden dolayı, Türkiye tarafından yönlendirildiğini iddia etmektedir. Buradan hareketle Nogayların Dağıstan'da etnik kökeninden dolayı haksızlığa uğradığı, yönetim tarafından kötü yönetildiği belirtilmektedir. Bu duruma karşı 10 Temmuz 2017 tarihinde gösterilerin düzenlendiği basında çıkmış ve birçok göstericinin yaralandığı belirtilmiştir.¹⁹¹ Aynı dönemde de Çeçenler Lakların kendi topraklarından gitmelerini talep ettikleri gösteriler düzenlemişlerdir.

Bir önceki cumhurbaşkanının istifasına etki eden etmenlerden birinin de ülkedeki etnik çatışmalar olduğu iddia edilmektedir. Bu nedenle, Putin'in yeni cumhurbaşkanına yerel gruplar arasında istikrarı sağlama görevi verdiği belirtilmektedir çünkü böylesi bir çatışmanın Dağıstan'dan başta Çeçenistan'a ve diğer bölgelere sirayet edeceği herkesin öngörebileceği bir durumdur. Durumu

¹⁹⁰ "Mikail Kaplan, Seventy Years on, The Kumyk People in Dagestan are still fighting Territorial Claims", <https://www.opendemocracy.net/od-russia/mikhail-kaplan/kumyk-people-are-still-fighting-territorial-claims> [Erişim 05.05.2018].

¹⁹¹ "Mikail Kaplan, Seventy Years on, The Kumyk People in Dagestan are still fighting Territorial Claims", <https://www.opendemocracy.net/od-russia/mikhail-kaplan/kumyk-people-are-still-fighting-territorial-claims> [Erişim 05.05.2018].

ülkede asayişini sağlayamayan bir Rusya Federasyonu yönetiminin zaafı olarak düşünenecek ve kullanacak örgütler mevcuttur.

7.3.4. KARAÇAY-ÇERKEZ İÇ SORUNLARI

Sovyetler zamanında uygulanan politikalar bu ülkede de günümüze çatışmaları taşımıştır. Ülkede Karaçaylar, Çerkezler, Ruslar, Abhazlar ve Nogaylar yaşamaktadır. 1992 yılında Abhazlar bölgeden göç etmeye başlamıştır. Dağlık alanlarda yaşayan Karaçayların bu yerlere yerleşmesi ve akabinde diğer halklara oranla nüfuslarında artış olması, ülkedeki milliyetçiliğin etkisini akrabalık bağlarını, etnik aidiyet ve ayrımcılığı körüklemiştir. Bundan dolayıdır ki Abhazlar, Çerkez ve Karaçaylar arasında anlaşmazlık ve çatışmalar meydana gelmektedir.

Diğer yandan; ülkede Adigelerin büyük Çerkez devleti kurma hayali bu ülkedeki Çerkezlerin isteği olarak görülmektedir. Diğer halklara oranla nüfus olarak azınlıkta olmasından ötürü bu hayal gerçekleşmese de böyle bir durumun ülkenin güvenliğini tehlikeye sokacağı düşüncesi ortaya çıkmıştır. Ayrıca Çerkezlerin buna yönelik faaliyet ve eylemlerinin durumu daha çok sıkıntıya soktuğu gözlenmektedir.

Diğer bir mesele ise, ülkedeki etnik nüfus oranına göre yönetim şeklinin dağıtılmasıdır. Başkanlık nüfus olarak Karaçaylarda ancak başbakanlık Çerkezlerdedir. Bakanlıklar da nüfus oranına göre dağıtılmaktadır. Lakin “etnik kontenjan prensibi” adı verilen bu yapılanmada da iki taraflı anlaşmazlık mevcuttur. 2008-2009 yıllarında bakanlar kurulu başkanlığına teamül gereği Çerkez biri atanması gerekirken Çerkez grubuna parlamento başkanlığı teklif edilmiş¹⁹² ve bu nedenle anlaşmazlıklar çıkmıştır. Özellikle en etkili Çerkes sivil toplum örgütleri, Çerkes halkının en zengin ve etkin iki ailesiyle bağlantılı ve onlara bağımlıdır. Özellikle Karaçay-Çerkes Adige Khase’si şu anda tamamıyla Karaçay-Çerkez’in Rusya Federasyon Konseyi senatörü ve sanayi şirketi Merkürî’nin patronu olan Vyaçeslav Derev’in finansal desteğine bağımlıdır. Buna bağlı olarak Vyaçeslav Derev’in finansal veya siyasi çıkarları üzerinde herhangi bir kısıtlama olması durumunda, Adige Khase’nin organizasyon kaynakları, kitlesel mitingler, yürüyüş ve protesto eylemleri aracılığıyla devleti yönetim organlarına baskı yapmak için

---

¹⁹² “Boris Urusov, “Karaçay-Çerkez ilişkilerinde Sorunlar ve Gelecek Arayışları”, <http://caucasusforum.org/2013/03/28/karacay-cherkes-iliskilerinde-sorunlar-ve-gelecek-arayislari/> [Erişim 11.05.2018].

kullanıyor olması diğer bir sorunun kaynağını oluşturmaktadır.¹⁹³ Buna karşın Vyaçeslav Derev'in Rusya üst parlamento senatörlüğüne üyeliğinin Karaçay-Çerkez parlamentosu tarafından reddedilmesi başka bir olaydır.

Görüleceği gibi sorunun temeli yönetim üzerindeki güç mücadelesi için yaşanan anlaşmazlıklardır. Bunun da en önemli nedeni etnik ve akrabalık temelli milliyetçiliktir.

7.3.5. KABARDEY-BALKAR İÇ SORUNLARI

Sovyetler Döneminde Malkarlar, Karaçaylara bağlı idi. Sonrasında halkın bir birlik olarak federasyona isyan etmeleri tehlikesini ortadan kaldırmak için kurulduğu analiz edilen bu bölge Kabardeylere bağlanmıştır. Malkarlar daha sonra Balkar olarak anılmıştır. Sovyetlerin dağılmasıyla Kabardeyler kongre düzenleyip yönetim tesis etmek istemiştir. Akabinde Malkarlar bu durumu fırsat bilip bağımsızlık için harekete geçmiştir. 1991 Kasım ayında da bağımsızlığını ilan etmişlerdir. Rusya Federasyonu'nun karşı çıkması ile bağımsızlıktan vazgeçmişler¹⁹⁴ ve daha sonra iki halk bir cumhuriyet adında birleştirilmiştir. Ancak hâlen aralarındaki huzursuzluk devam etmektedir. Balkarların cumhuriyetten ayrılma talepleri ve yönetimde Kabardinlerin etkin olması anlaşmazlık ve çatışmaları sıcak tutmaktadır.

7.3.6. OSET-İNGUŞ ETNİK ÇATIŞMASI

Çatışmaların yaşandığı yer Prigorodny Rayonu Orconikidze şehridir. Meselenin kaynağı yine Sovyetler Dönemindeki sürgün politikalarıdır. 1944 yılında İnguşlar sürülmüş ve topraklarına Osetler yerleştirilmiştir. İnguşlar geri döndüklerinde topraklarına yerleşememişlerdir. Daha sonraki yıllarda Oset köylerine saldırılar düzenlemeye başlamışlardır. 1992 yılında Çeçenlerden ayrılmışlar ve özerk cumhuriyet tesis ettikten sonra Prigorodny rayonu için daha etkin mücadele isteği ortaya koymuşlardır. Sonraki dönemlerdeki çatışmalarda 60.000 İnguş bölgeyi terk etmiştir.¹⁹⁵ Osetler bölgenin kendilerinden alınması hâlinde bağımsızlık ilan edeceklerini belirtmiştir. Ancak Rusya'nın yüzyıllardır kendisinin tarafında yer alan ve dinî aidiyetleri bir olan bu halkı göz ardı etmesi mümkün değildir. Bunda dolayı şehir hâlen Osetlerin kontrolindedir. 2004 yılının Eylül ayında Osetya'da Beslan

¹⁹³ Boris Urusov, a.g.m.

¹⁹⁴ Mithat Çelikpala, "Siyasi, Ekonomik ve Demografik Göstergeleriyle Kuzey Kafkasya", *Kafkasya Araştırmalar & Analiz*, Yıl 1, Sayı 1, Ekim 2005-Mart 2006, s.44.

¹⁹⁵ Güler Kaya, a.g.e.

Katliamı yaşanmış ve bölge Rus güçlerinin muhafazası altına alınarak sınır geçişleri durdurulmuştur. Rusya hem hami rolünde olmuştur hem de bölgedeki çatışmaları kullanarak iki ülkede de yönetim gücünü temin etmiştir. Çeşitli görüşme ve müzakereler iki taraf arasında “Kislovodsk Antlaşması” yapılmasını sağlamıştır. Ancak sorun bölgenin statüsü ve aidiyeti ile ilgili olduğundan tam olarak çözülmemiştir. İlâveten, baskı gördüğü için göç eden İnguşların rehabilitasyonu meselesi ve bölgenin yönetim şekli üzerine anlaşmazlık devam etmektedir. Putin döneminde de sorunun çözülmesi için Duma milletvekilleri ve İnguşetya senatörü sınırın belirlenmesi için başvuruda bulunmuş fakat sorunun çözümü federal bölgenin yetkisine bırakılmıştır. 2009-2010 yılında iki ülke yönetimi arasında sorunun çözümüne dair “iyi komşuluk” geliştirme temelli anlaşmalar imzalanmıştır.¹⁹⁶ Günümüzde Osetler sorunun çözüldüğünü ancak İnguşlar sorunun çözülmediğini, insanların İnguşetya’ya çalışmaya geldiğini şehirde sorunların ve baskının devam ettiğini belirtmektedirler.

7.3.7. İÇ MESELELERİNDE TÜRKİYE’NİN ÇÖZÜM YAKLAŞIMLARI

Türkiye’nin, bugüne kadar Bosna, Kosova, Gürcistan, Karabağ, Filistin ve Suriye’deki anlaşmazlıklarda ortaya koyduğu çözüm arayışları etnik, dinî ve tarihî aidiyet kaynaklıdır. Kafkasya’da da halklar aracılığıyla, sorunların çözüme kavuşturulmasında aktif rol alması hem bölge halkı hem de kendisi için elzemdir. Bu doğrultuda Rusya ile diplomatik ve ortak çıkarlar doğrultusunda ve Rusya’yı ve gücünü bölgede görmezlikten gelmeyecek şekilde sorunların çözümünde rol alarak bölgeye huzurun gelmesinde ve Rusya’nın bu konuda kârlı çıkmasında katkı sağlayacağını göstermesi gerekmektedir. Türkiye, Gürcistan-Abhazya, Suriye meselelerinde ortak çözüm arayışlarında bulunduğu gibi bölge içindeki halkların birbirleriyle olan çatışmalarının çözümü için de ortak müzakere oluşturabilir. 1990 ve 2000’li yıllarda uygulanan “Kafkas İstikrar Paketi”¹⁹⁷ benzeri bir politika ve bölgesel sorunların çözümünde ortak komisyon ya da kurulun oluşturulması gibi projeler gündeme getirilmesinin iki taraf için de fayda getireceği analiz edilebilir. Meselenin toplumsal barışın sağlanması olduğu gösterilebilir. Farklılıkların bir zarar

¹⁹⁶ Janna Tarhanova, “Oset-İnguş Anlaşmazlığı: Barış Süreci”, <http://www.cerkesfed.org/2016/09/04/oset-ingus-anlasmazligibaris-sureci/> [Erişim 26.05.2018].

¹⁹⁷ Demirel Kafkas İstikrar Paketi İstediyi, <https://www.evrensel.net/haber/119795/demirel-kafkas-istikrar-pakti-istedi> [Erişim 13.05.2018].

değil de fayda olduğu, farklılıklarının halklara yeni değerler kazandırdığı fikrinin yansıtılması sağlanabilir. Anlaşmazlık yaşanan halklar arasında ve bölgelerde ortak yaşama alanlarına dair projeler geliştirmek iki devlet için de sahip oldukları güçten dolayı sorun olmayacaktır. Sorunlu bölgelerde anlaşmazlıkları görmezlikten gelmek ya da gücü korumak için körüklemek devletin gücünü geliştirmez aksine aşındırır ve zamanla kendisini yıpratır. Bu durumun Rusya açısından geleceğe dönük beka sorununu ötelemekten ileriye gitmeyeceği herkesçe analiz edilebilir. Burada bölgedeki dinî ve etnik bağlarını kullanmasına izin verilirse Türkiye sorunun çözümünde; bölgedeki aşiret liderleri ve dinî yönden önde gelen insanlar ile kurulacak ortak duygu ve ifade bağları ile katkı sağlayabilir. Tabi ki çözümün Rusya ile ortak bir şekilde, Rusya'nın bilgisi dâhilinde ancak öncelikle bölge halkının çıkarları gözetilerek gerçekleşmesi gerekmektedir. Türkiye'nin toplumlar arasında ortak dini ve kültürel değerleri etkileyebilecek bir potansiyeli olduğu dile getirilebilir.

7.4. UÇAK KRİZİNDEN SONRA TÜRK-RUS İLİŞKİLERİ

24 Kasım 2015 tarihinde SU 24 Rus savaş uçağı Türk hava sahasını ihlal etmiş, beş kez ihtar edilmesine rağmen Türk hava sahasında kalmış, angajman kuralları gereği düşürülmesi sonucunda kriz yaşanmıştır.¹⁹⁸ Bu tarihten sonra 28 Ekim 2015'te Rusya yaptırım kararı almıştı. Vize muafiyeti anlaşması kaldırılmış, tarım ürünleri ihracatına ambargo koyulmuştu. Bu doğrultuda, 26 Kasım'da Rus tarım ürünleri denetim kurumu Rosselhoznadzor yetkilisi Nikolay Filipenko, Türkiye'den gelen 16 ton narın Krasnodar bölgesinden geri çevrildiğini açıkladı. Bu durumdan dolayı, Rusya'ya yönelik Türk ihracatında düşüşler yaşanmıştı. Bununla birlikte, Kafkasya'yı iki ülke ilişkileri nezdinde etkileyebilecek bir yaptırım olarak 27 Kasım'da Rusya Kültür Bakan Yardımcısı Alla Manilov; Tataristan, Başkurdistan, Altay Cumhuriyeti, Tuva Cumhuriyeti, Hakasya ve Saha Cumhuriyeti başkanlarına birer telgraf gönderilerek TÜRKSOY ile vakit kaybetmeden temaslarını durdurmalarının önerildiğini açıkladı. Bu tarz uygulamaların bölgeye sirayet etmesi durumunda Kuzey Kafkas Cumhuriyetlerindeki halklar ile kültürel bağı kesmesi

¹⁹⁸ Türkiye-Rusya Uçak Krizi: 10 Günde Neler Yaşandı?, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/12/151204_rusya_krizin_10_gunu. Aralık 2015, [Erişim 26.07.2018].

anlamına gelmekteydi. Ayrıca Rusya Türkiye’de Rusça ve Abhazca eğitim veren öğretmenleri ülkeye geri çağırdı. İlaveten, 26 Kasım’da Rus Dış işleri’nden yapılan açıklamada “Türkiye’de terör tehdidinin varlığını koruması nedeniyle, Rus vatandaşlarına Türkiye’ye gitmemeleri yönündeki tavsiyemizi teyit ediyoruz. Özel sebeplerden dolayı şu anda Türkiye’de bulunan vatandaşlarımıza ise Rusya’ya dönmelerini tavsiye ediyoruz.” ifadeleri kullanıldı. Bu çağrının ardından 26 Kasım’da Rus tur operatörleri, Türkiye tatil paketlerini iptal etti. Bundan dolayı, Türkiye’yi ziyaret eden turist sayısında azalmalar başladı.¹⁹⁹

TÜİK verilerine göre iki ülke arasındaki ticaret hacminde krizden beri 2016 yılının 6 ayına kadar süreçte % 35’lik bir düşüş yaşanmış ve Türkiye’ye gelen turist sayısında % 87’lik bir azalma gözlenmişti.²⁰⁰

27 Mayıs 2016 tarihinde Putin Yunanistan’da Aleksis Çipras ile görüşmesinde Türkiye ile ilişkileri düzeltmek istediklerini ancak adımın Türk tarafından gelmesi gerektiğine dair bir açıklama yapmıştır. 14 Haziran 2016 tarihinde Rusya Millî Günü dolayısıyla Cumhurbaşkanı R. Tayyip Erdoğan Putin’e tebrik mesajı yollamıştı. Ardında 27 Haziran 2016’da Erdoğan Putin’in arayarak ölen pilot için üzüntü ve taziyelerini iletmişti. Putin de teşekkür için Tayip Erdoğan’ı aramış ve akabinde 9 Ağustos 2016’da St. Petersburg’da ilk görüşme gerçekleşmişti. Görüşmede bundan sonraki adımlar ve diyalog mekanizmalarının konuşulduğu belirtilmekteydi.²⁰¹ Son gelişmeler ışığında İki ülke arasındaki aktüel ilişkiler düzeldi.

---

¹⁹⁹ Erciyes Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi, “Türk-Rus İlişkilerinde Yeni Başlangıç: Rus Savaş Uçağının Düşürülmesi”, Hazırlayan: Tekin Aycan Taşçı, Aralık 2015.

²⁰⁰ Türkiye-Rusya İlişkilerinde Zorlu Yıl, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-38377657>. [Erişim 26.07.2018].

²⁰¹ Erdoğan-Putin Görüşmesi Sona Erdi, <https://www.yenisafak.com/dunya/erdogan-putin-gorusmesi-sona-erdi-2507975> [Erişim tarihi:27.07.2018].

SONUÇ

Kuzey Kafkasya çeşitli milletlere, dinlere mensup insanların yaşadığı, Rusya'nın güney sınırlarını teşkil eden Adigey, Çeçenistan, Dağıstan, İnguşetya, Kabardey-Balkar, Karaçay-Çerkez ve Kuzey Osetya Özerk Cumhuriyetlerinin bulunduğu coğrafyadır. Dikkate değer jeopolitik, jeoekonomik ve jeostratejik özellikleri mevcuttur. Kuzey Kafkasya'nın güney sınırları, bölgeyi Kafkas Ötesinden ayıran doğal set görevi gören Kafkas Dağlarından oluşmaktadır. Bu setin hem Rusya hem de Türkiye toprakları için bir savunma görevi gördüğü söylenebilir.

Dünya coğrafyasının merkezi sayılabilecek bir bölge olarak, bu bölge Batı ile Orta Asya arasında köprü vazifesi görmekte, enerji, maden kaynakları ve yer üstü zenginliklerinin Orta Asya'dan dünya pazarlarına aktarılmasında önemli bir rol üstlenmektedir. Bu bölge, Orta Asya ve Hazar Denizi'ndeki önemli petrol ve doğalgaz kaynaklarının tedarikini sağlayan boru hatlarının geçiş güzergâhı olarak görülebilir. Ayrıca bölge, Kuzey ile Güney Kafkasya ve Orta Doğu'ya geçişler için de önemlidir.

Kuzey Kafkasya'da Rusya Federasyonu hâkimiyeti altında bulunan yedi özerk cumhuriyet, federal devlet yasası, özerk cumhuriyet yasaları ve uygulamaları ile yönetilmektedir. Her bir yönetim başkanı merkezî yönetim tarafından atanmaktadır. Parlamento üyelerinin seçimle göreve geldiği bu yönetimlerde, parlamento federal yönetim onayından geçen üyelere oluşmaktadır. Muhalefet partileri birçok gerekçe ile siyasal faaliyetlerinin icrasında engellemeler ile karşılaşmaktadır. Sosyal tabakayı aşiret, klan ve elit kesimlerin oluşturduğu ülkelerde üyeler bu grupların lider kadrolarından seçilmektedir. Aynı gruplar ülkelerin ekonomilerini oluşturan enerji, tarım, orta ve küçük ölçekli sanayi, inşaat gibi alanlarda ekonomik faaliyetler gerçekleştirmektedirler. Ticari faaliyetler; petrol ve doğalgaz rafinerileri veya üretim tesisleri, cam, çimento, kimya sanayi ve tarım alanlarında kişisel ya da federal yönetimin özel ve kamu teşebbüslerinin ortaklık bağı ile gerçekleşmektedir. Halkların ekonomiye katılımları yetersiz kalmaktadır. Yatırımların yetersizliği ve mevcut işletmelerde aşiret ya da klan üyelerinin istihdam edilmesi halkın ekonomik problemler yaşamasına neden olmaktadır.

Halkın eğitim ve konuşma dili yerel diller ve Rusçadır. Eğitim kalitesinin talepleri karşılamakta yetersiz kaldığı görülmektedir. Okul ve dersliklerin yetersizliği

eğitimin kalitesini azaltmaktadır. Kalitesiz eğitim dinî eğitimlere yansımakta ve resmî olmayan dinî eğitim kurumlarının çoğalmasına yol açmaktadır. Bu nedenle bölge, din radikal grupların faaliyet gösterdikleri en önemli alanlardan biri olmuştur.

Kültürel faaliyetlerden folklor ve tiyatro ortak etkinlikler olarak halklar arasındaki bağları ve etkileşimi artırmaktadır. Böylece, Kafkas halkları arasındaki iletişim ve etkileşim güçlenmektedir.

Heterojen bir yapıya sahip olan Kuzey Kafkasya topraklarında hâkimiyetini sürdüren Rusya'nın sosyal, ekonomik ve kültürel yapıyı göz ardı eden sert politikaları sonucu halkın taleplerinin yerine getirilmemesinin, devlete karşı muhalefetin artmasına ve zamanla şiddet ortamına yol açtığı tespit edilmiştir.

Rusya; 1990'lı yıllardan sonraki Yeltsin Döneminde, devletteki istikrarsızlığın yarattığı boşlukta, Çeçen sorunuyla mücadele etmiştir. Günümüze kadar bu sorunun bölgedeki etkileri hâlen gözlenmiştir. Yeltsin yönetiminin uyguladığı şiddet yanlısı politikalar Kafkas Cumhuriyetler ile Rusya arasındaki ilişkileri daha çok bozmuştur. Putin iktidarı ise sorunların çözümünü, ülke başkanları ve yönetici elitler üzerinden gerçekleştirmekte görmüş ve merkezî yönetime yakın yöneticileri ülkelerin siyasi, ekonomik ve sosyal kademelerine getirmiştir. Yine de halkların kültürel, dinî ve sosyal değer yargıları dikkate alınmamış ve göz ardı edilmiştir. Diğer yandan, enerji, kimya sanayi ve tarım sektörlerindeki ekonomik yatırımlardaki eksiklikler, merkezî yönetimin ihmalkârlığı, ekonomik koşulların merkeze bağlı yöneticiler ile paylaşılması ve yetersiz finansal kaynak aktarımı nedenleriyle Kafkas halkların yaşam koşulları kötüleşmiştir. Ancak Putin yönetimi kalkınmanın sorunların çözümünü sağlayacağını öngörmüş ve bu doğrultuda 2025 Kuzey Kafkasya Ekonomik Kalkınma Vizyonunu yürürlüğe koyma kararı almıştır.

Tarihsel olarak Türkiye'yi bugünlere getiren devletlerin Kuzey Kafkasya'da hâkimiyet kurduğu belirtilmiştir. Bu nedenle bölge ve halkları ile ilgili değer ve tecrübe birikiminin günümüz Türkiye'sine yol göstereceği değerlendirilmektedir. Türkiye'nin kuzeydoğu sınırının ön cephesi olan, tarihsel, ortak dinî ve etnik aidiyetlerle bağlı olduğu halkların yaşadığı Kuzey Kafkasya Bölgesi ile neden ilgilenmesi gerektiği detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Kuzey Kafkasya ve Orta Asya'nın zengin petrol ve doğalgaz rezervleri hem Batı'nın hem de Türkiye'nin enerji ihtiyacını karşılayacak önemli enerji kaynaklarıdır. Bunların nakil hatlarının

olduğu boru hatlarının geçiş güzergâhı bakımından coğrafi konumuyla bölge Türkiye için önemlidir. Aynı şekilde; maden kaynakları Türkiye'nin ekonomik değerlerini çeşitlendirmesi bakımından çıkarlarına uygundur. Tarım alanlarının çok olması Türkiye'nin tarım kaynaklarının çeşitliliği ve yatırımlar için önemli katkı sağlayacaktır.

Soğuk savaşın akabinde, Türkiye Rusya'nın içinde bulunduğu yönetim boşluğundan faydalanmak istemiştir. Türkiye Kafkas halkları ile ilişkileri yeniden tesis etmek için yönetimler ve toplumların kanaat önderleriyle temasa geçmiştir. Ancak 1994 yılındaki een Savaşı Türkiye'nin yeni bir perspektif çerçevesinde geliştirdiği bu politikasına darbe vurmuştur. Nitekim Türkiye'nin Çeçenistan-Rusya mücadelesinde Çeçenistan yanlısı bir politika izlemesi; Rusya'nın tepkisini çekmesine ve Türkiye'nin bölgedeki faaliyetlerini daha dikkatli izleyerek önlemler almasına neden olmuştur. Bu durum Kafkas ülkelerindeki yönetimlerin ihtiyatlı davranmasına yol açmıştır. 1990'ların sonlarından günümüze Türkiye'nin bölgedeki devlet politikası, Rusya faktörü nedeniyle, kamu kurumları ve vakıf, dernek gibi özel kurumların gerçekleştirdiği kültürel faaliyetlerde yer alarak ve ekonomik alanlarda yatırımlar yaparak bölge halklarına ulaşmaya çalışmak olmuştur.

şu önemli nokta da belirtilmelidir ki bölge Rusya Federasyonu'nun hâkimiyetinde; üç dönemde de şiddet ve devletin tüm gücünü bölgede hissettiren bir anlayış söz konusudur. Ayrıca bölgedeki bu Rus hâkimiyeti herkesçe kabul görmektedir ve Rusya'nın izni ve bilgisi dışında herhangi bir eylem ya da politika uygulanması çok zor görünmektedir. Bölge özerk cumhuriyetlerden oluşmakla birlikte federal yönetimin denetimi altındadır. Bu nedenle Türkiye'nin bölge ile her ne kadar bağı olsa da bu gerçekleri kabul etmesi gerekmektedir. Türkiye'nin Rusya'ya rağmen veya ona karşı bölgede herhangi bir eylemde bulunması, öncelikle bölge halklarının, daha sonra da Türkiye'nin zararına olacaktır. Böyle bir durumun hem bölge ve Rusya ile ilişkilerde hem de uluslararası alanda Türkiye'yi ciddi sıkıntılara sokacağı düşünölmektedir. Türkiye bölgede aktif olmak, tekrar bağlarını geliştirmek ve çıkarlarını gerçekleştirmek istiyorsa uzun vadeli ve sabır gerektiren bir anlayışla hareket etmelidir. Türkiye'nin Rusya ile karşılıklı çıkarlar temelinde politikalar üretmesi ve bu ülke ile karşılıklı samimiyete dayalı ilişkiler tesis etmesi elzemdir. Son yıllardaki Türkiye-Rusya ilişkileri göz önünde bulundurulduğunda,

ikili ilişkilerin başta politika ve ekonomi olmak üzere, kültürel ve askerî alanlarda olumlu seyrettiği söylenebilir. Günümüz Türkiye-Rusya ilişkileri, uçak krizi, Suriye meselesinde görüş ayrılıklarına rağmen ülkelerin tarihinin en iyi dönemlerinden biri olarak görülmektedir. Böylesine iyi ilişkilerin varlığı dikkate alındığında, ikilinin bölge sorunlarının çözümünde “kazan-kazan” politikası çerçevesinde birlikte çalışabilecekleri değerlendirilmektedir.

Yukarıda da belirtildiği gibi Türkiye kendi toplumsal barışını sağlamış, tüm etnik kökenlerin birlikte yaşaması için gerekli imkân ve güven ortamını oluşturmaya çalışan bir ülkedir. Günümüzde ülke topraklarında yaşayan tüm etnik kökendeki halkları tek vatana bağlayabilmiş bir devletten söz edilmektedir. Bu durumu benimsediği ve önem verdiği insani değerlere, demokrasi ve hukukun üstünlüğü ilkelerine dayanarak yaptığı belirtilir. Uyguladığı dış politikasında öncelikle bölge insanını düşünen bir anlayışı benimsemiştir. Türkiye uluslararası platformlarda ve ikili ilişkilerde bir başka devletin toprağında gözü olmadığını sıklıkla dile getirmektedir.

Dış politikada çıkarlar çatışabilir ancak çıkarların ortak noktada buluşturulması ve uyum sağlanması için diplomasi gibi önemli araçlar mevcuttur. Böylelikle ikili iyi ilişkiler göz önünde bulundurulduğunda ve Türkiye'nin, sahip olduğu bağlar, değerler, deneyimler, beceriler ve yumuşak gücü hesaba katıldığında Rusya'yı ikna edebilecek potansiyel ve kapasiteye sahip olduğu söylenebilir. Bunun için Türkiye'nin Kuzey Kafkasya'da Rusya'ya karşı olmadığını, bölge halklarıyla sahip olduğu ortak dinî ve etnik bağları ile binlerce yıl yaşadığı devlet deneyimine dayanarak bölgenin sorunlarının çözümünde rol almak istediğini ve bunun hem bölge halklarının hem de Türkiye'nin ve Rusya'nın faydasına olacağını samimi ve açık bir şekilde belirtmesi gerekmektedir.

Tezde cevapları aranan sorular şu şekilde yanıt bulmuştur; Kuzey Kafkasya Cumhuriyeti'nin genel hatları, jeopolitik, jeostratejik ve jeoekonomik önemleri detaylı olarak belirtilmiştir.

Daha sonrasında, coğrafyada yaşayan yedi özerk cumhuriyetin genel özellikleri, coğrafi konumu, idari yapısı, siyasi, ekonomik, eğitim, kültür ve din yapılarına dair bilgiler ortaya konmuştur.

Bu ülkeleri idare eden Rusya Federasyonu'nun 1990'lı yılların başından günümüze kadar olan dönem içinde uyguladığı siyasi, ekonomik, askerî ve kültürel politikalar anlatılmıştır.

Bu politikalara karşı Türkiye'nin ortaya koyduğu reaksiyon ve politikalar irdelenmiş ve 2000'li yıllardan itibaren Kuzey Kafkasya'da değişen politik perspektif analiz edilerek yeni bir vizyon belirtilmiştir.

Son olarak bölgede geçmişten günümüze kadar gelişerek coğrafyayı etkisi altına alan şiddet olayları, ekonomik sorunlar ve ülkeler ile aşiretler arasındaki sorunlar ortaya konmuştur.

Ortaya koyulan hipotezlerin geçerliliği açığa çıkmıştır zira; Kuzey Kafkasya Bölgesi'nin Rusya Federasyonu'nun en sorunlu bölgesi olduğu, ekonomik olarak geri kaldığı, barındırdığı potansiyeli kullanamadığı, uygulanan yanlış politikaların neticesinde terör olayların coğrafyanın geneline yansıdığı, halkın devlete güvenmediği, istikrar ve güven ortamının eksik olduğu, devletin iç çatışmaları engellemede isteksiz davrandığı geniş değerlendirmeler ile ortaya konmuştur.

Türkiye'nin de bu sorunlu coğrafyada çıkarlarının olduğu ve bu doğrultuda politikalar yürütmek istediği, 1990'lı yıllarda bölge halklarıyla ilişkileri yeniden tesis etme imkânı bulduğu, lakin Çeçen sorunu ile yüzleştiği ve sorunun çözümüne yeterli katkı sağlayamadığı görülmüştür. Türkiye'nin bundan da tecrübe kazanarak bilgi eksikliklerini zamanla tamamlaması gerektiği gerçeği ortaya çıkmıştır. Ayrıca, Rusya'nın mutlak hâkimiyetini kabul eden Türkiye'nin özellikle Putin yönetimi ile geliştirdiği ilişkiler neticesinde özerk cumhuriyetler ile doğrudan temasa geçemeyeceği, merkezî yönetimin iznini alması ve devletin egemenliğine saygı duyması gerektiği diğer bir gerçektir.

Türkiye, Rusya'nın sorunlar yaşadığı bu coğrafyada hem özerk ülkeler hem de Rusya Devleti'nin çıkarlarına uygun olarak halklar ile temasa geçebilecek tarihî, kültürel bağlar, kendinde barındırdığı güçlü potansiyel ve merkezî yönetim ile tesis edilen ilişkiler doğrultusunda, yönetimin egemenlik kaygısını dikkate alarak, "kazan-kazan" çerçevesinde temel sorunların çözülmesine katkı sağlayabilir. Böylece siyasi, ekonomik ve kültürel fayda sağlayarak çıkarlarını gerçekleştirebilir. Her alanda sağlanan iş birliği Kuzey Kafkasya'da da yapılabilir.

KAYNAKLAR

- 1990'lardan Günümüze Çeçenistan Sorunu. (2010).
<http://www.hurriyet.com.tr/1990lardan-gunumuze-cecenistan-sorunu-14255232>
(18.11.2017).
- Ahmedinejad: İran-Tacikistan İlişkileri Diğer Ülkelere Örnek. (2013).
<https://www.haberler.com/ahmedinejad-iran-tacikistan-iliskileri-diger-4773600-haberi/..Haziran.> (27.07.2018).
- Alexandre, G. (1998). *Kafkasya Halkları: Tarihî ve Etnografik Bir Sentez*. Yurdakul (çev.). İstanbul: Sabah Kitapları.
- Aljazeera. (2013). *Dağıstan'da Yönetim Değişti*.
<http://www.aljazeera.com.tr/haber/dagistanda-yonetim-degisti> (20.11.2017).
- Alkaya, E. (Aralık 2015). *Rusya'nın 22 Yıllık PKK Destek Tarihi*,
<https://www.yenisafak.com/yazarlar/elvanalkaya/rusyanin-22-yillik-pkk-destek-tarihi-2023456> (18.11.2017).
- Arı, T. (2013). *Uluslararası İlişkiler Teorileri; Çatışma, Hegemonya, İş birliği*. Bursa: MKM Yayıncılık.
- Arslan, M. (2013). Türkiye'nin Rusya ile Ekonomik İlişkileri ve Bu İlişkilerin Rusya Federasyonu'nda Yaşayan Türk Dilli Halklara Yansımaları. *Coğrafya Dergisi*. 26, 46-75.
- Balaban, A. (2006). İskit, Hun ve Göktürklerde Sosyal ve Ekonomik Hayat. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Yayımlanmamış YLT*, Ankara.
- Berkok, İ. (1958). *Tarihte Kafkasya*. İstanbul: İstanbul Matbaası.
- Besleney, Z. A. (2014). *Türkiye'de Çerkes Diasporasının Siyasi Tarihi*. (Vol. 60). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Besler, A. Z. (2006). *Sovyet Sonrası Süreçte Rusya ve Kuzey Kafkasya'daki Sosyo-Politik Gelişmelerin Yönetici Boyutundan Kısa Bir Analizi, Geçmişten Günümüze Kafkasların Trajedisi*. İstanbul: Kafkas Vakfı Yayınları.
- Bice, H. (1991). *Kafkasya'dan Anadolu'ya Göçler*, (Vol. 65). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Bingöl, O. (2013). Tarihsel Süreçte Rusya'nın Kuzey Kafkasya'yı Kontrol Stratejilerinde Geline Aşama: Başarısızlık ve Terör. *Karadeniz Araştırmaları*. 37, 140.
- Boru Hatları Ulaşımı. (2011).

- http://www.azerbaijans.com/content_786_tr.html. (erişim tarihi: 5.03.2018).
- Bölükbaşı, A. A. (2007). *Kuzey Kafkasya Özerk Cumhuriyetler Bağlamında Rus Dış Politikası*. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.
- Brzezinski, Z. (2005). *Büyük Satranç Tahtası*. Y. Türedi (çev.). İstanbul: İnkılap (1997).
- Bülent, A. ve Yenişen, K. (2013). Kafkasya'nın Ekonomik Potansiyeli ve Dönüşümü İçin Politika ve Stratejiler. Yönetim ve Ekonomi. *Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 20.2, 131-149.
- Can, T. (2014). Türkiye'nin Büyük Öğrenci Projesi 1992-2012. <https://www.altayli.net/turkiyenin-buyuk-ogrenci-projesi-1992-2012.html> (16.02.2018).
- Can, T.-TİKA Araştırmacısı- "Türkiye'nin Kuzey Kafkasya Politikası" Konulu Görüşme. Ankara: 13 Şubat 2018.
- Cohçe, P. D. S. (1995). *Türk Tarihine Giriş*. Elazığ: Dizgi Baskı.
- Cumhurbaşkanından Kafkas İstikrar Paketi Önerisi*. (2000).
- <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/cumhurbaskani-demirelden-kafkas-istikrar-pakti-onerisi-39126399>. (20.04.2018).
- Çavuş, T. (2012). Dış Politikada Yumuşak Güç Kavramı ve Türkiye'nin Yumuşak Güç Kullanımı. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 2.2, 23-37.
- Çeçen (İçkeriya) Cumhuriyeti. (2010).
- <http://www.kafkasevi.com/index.php/article/detail/9>. (18.11.2017).
- Çeçenistan'da Türk Arbulucu. (2001).
- <http://www.milliyet.com.tr/2001/11/19/dunya/dun05.html>. (18.11.2017).
- Çeçenistan Başbakanı Yardımcısı, İş adamlarını Ülkesine Yatırıma Davet Etti*. (2014). <http://www.merhabahaber.com/cecenistan-basbakan-yardimcisi-isadamlarini-ulkesine-yatirim-davet-etti-191857h.htm>. (19.11.2017).
- Çeçenistan'a Türkiye'den İlk Resmî Ticaret Heyeti Gitti. (2015). <http://www.milliyet.com.tr/cecenistan-a-turkiye-den-ilk-resmi-ticaret-trabzon-yerelhaber-1069018/>. (19.11.2017).
- Çelikpala, M. (2005). Türkiye'de Kafkas Diasporası ve Türk Dış Politikasına Etkileri. *Uluslararası İlişkiler/International Relations*, 71-108.

Çelikpala, M. (2006). Siyasi, Ekonomik ve Demografik Göstergeleriyle Kuzey Kafkasya. *Kafkasya Dergisi*. 1.44. s.71-108.

Dağıstan Cumhuriyeti. (2017).

<http://www.president.e-dag.ru/respublika/2013-03-24-22-29-26> (15.10.2017).

Demirel Kafkas İstikrar Paktı İstedi. (2000).

<https://www.evrensel.net/haber/119795/demirel-kafkas-istikrar-pakti-istedi>.

(erişim tarihi: 29.07.2018)

Duman, Y. (1997). *Türkiye'deki Kuzey Kafkasyalılar*. Kafkasya Yazıları. 2. 27-35.

Erciyes Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi. (Aralık 2015). *Türk-Rus İlişkilerinde Yeni Başlangıç: Rus Savaş Uçağının Düşürülmesi*. T. A. Taşçı (hızl.). Kayseri.

Erdoğan-Putin Görüşmesi Sona Erdi. (Ağustos 2016).

<https://www.yenisafak.com/dunya/erdogan-putin-gorusmesi-sona-erdi-2507975>. (27.07.2018).

Ergin, A. (2010). Kafkasya: Bir Etno-Kültürel Tarih Çözümlemesi. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*. 1.2,

Erşen, E. (2018). *2018 Yılında Türkiye-Rusya İlişkilerinde İş birliği ve Sorun Alanları*. <https://www.haberler.com/gorus-2018-de-turkiye-rusya-iliskilerinde-10413787-haberi/>. (11.04.2018).

Abreg, A. (2006). *Geçmişten Günümüze Kafkasların Trajedisi*. (2005). (Vol. 5). İstanbul: Kafkas Vakfı Yayınları.

Hahn, G. (2010). Russian Officials Offer Data on Counter-Jihadism Operations in 2010, *Center for Strategic and International Studies*.

Harmatta, J. (1996). *The Scythians. History of Humanity: From the Seventh Century BC to the seventh Century AD*. 3. s. 181.

Hauer, N. (2018). *An Uncertain Year Ahead for the North Caucasus*, *Terrorism Monitor*. 16.5, 8.

Henze, P. B. (1992). Circassian resistance to Russia. *The North Caucasus Barrier*, The Russian Advance Towards the Muslim World London. Hurst, 62-111.

İkinci Rus Çeçen Savaşı. (1999).

<http://www.turkiyegazetesi.com.tr/Genel/a26061.aspx> (20.04.2018).

- İnguş Cumhuriyeti. (2007).
<http://www.kafkasevi.com/index.php/article/detail/12> (13.11.2017).
- Işıl, Y. (2008). *Tarihsel Açıdan Kuzey Kafkasya*.
http://www.bilgesam.org/incele/998/-tarihsel-acidan-kuzey-kafkasya/#.W1z_nFAzbiIU.
- İsmayil, T.-Öğretim Görevlisi-. "Kuzey Kafkasya'da Rusya Türkiye İşbirliği". Ankara: 12 ŞUBAT 2018.
- İzzetgil, E. (2016). Kafkasya'nın Jeopolitiği ve Rusya'nın Bölgeye Yönelik Stratejisi. *Bölgesel Çalışmalar Dergisi*. 1.1, s.51-85.
- Kadircan, K. (1942). *Şimali Kafkasya*. İstanbul: Kuzey Kafkas-Türk Kültür ve Yardımlaşma Derneği.
- Kafder. (1996). *Türkiye'nin Kafkasya Politikası Nedir, Ne Olmalıdır?* Ankara: Kaf Der Yayınları.
- Kadirov Türkiye'yi Tehdit Etti*. (2015).
<http://www.pressmedya.com/detayhaber/23618/kadirov-turkiyeyi-tehdit-etti>. (erişim tarihi: 06.03.2018).
- Kafkas Emirliği Işid'le Çatışmaya Girdi*. (2014).
<http://ajanskafkas.com/genel/kafkasya-emirliigi-isisle-atisma-ya-girdi/> (02.05.2018).
- Kafkasevi. (2007). *Adigey Cumhuriyeti*.
<http://www.kafkasevi.com/index.php/article/detail/8> (4.11.2017).
- Kafkasevi. (2007). *Dağıstan Cumhuriyeti*.
<http://www.kafkasevi.com/index.php/article/detail/10> (4.11.2017).
- Kafkasyalı, M. S. ve Tacibayev, R. (Yaz 2012). Tacikistan: Kurgusal Kuruluştan Kurgusal Politikalara. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi/Journal of Turkish World Studies*. XII.1, 239-266.
- Kalafat, Y. (1999). *Kırım-Kuzey Kafkasya sosyal Antropoloji Araştırmaları*. Ankara, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Kalathil, S. (May 2011). China's Soft Power in the Information Age: Think Again. *Institute For the Study of Diplomacy, ISD Working Papers in New Diplomacy*.
- Kalay, G. (2013). *Soğuk Savaş Sonrasında Eski SSCB Coğrafyasında Etnik ve Dinsel Çatışmalar*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Kaplan, M. (2018). *Seventy Years on, The Kumyk People in Dagestan are still fighting Territorial Claims. Open Democracy*.

<https://www.opendemocracy.net/od-russia/mikhail-kaplan/kumyk-people-are-still-fighting-territorial-claims> (5.05.2018)

Karaçay-Çerkez Cumhuriyeti. (2010).

<http://www.izmirkuzeykafkasderneği.org.tr/karacay-cerkes-cumhuriyeti.html>. (10.11.2017)).

Karaçay Çerkez Cumhuriyeti. (2007).

<http://www.kafkasevi.com/index.php/article/detail/14> (10.12.2017).

Kardeş Şehirler. (2018).

<http://www2.diyanet.gov.tr/DisIliskilerGenelMudurlugu/Sayfalar/AnaSayfa.aspx>.

(erişim tarihi: 25.04.2018).

Kaya, A. (2011). *Türkiye’de Çerkesler: Diasporada Geleneğin Yeniden İcadı*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Kemal, M. (2017). *Geçmişten Günümüze Moskova’nın Türkiye’ye Karşı PKK Kartı*. <https://www.timeturk.com/gecmisten-gunumuze-moskova-nin-turkiye-ye-karsi-pkk-karti/haber-489977> (20.04.2018).

Keskin, M. (2015). Yakın Çevre Doktrini Bağlamında Rus Dış Politikası: Ukrayna Müdahalesi. *Bariş Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*. 3.2, 48.

Kılıçoğlu, G. (2004). Kafkasya’da Dağıstan’ın Stratejik Önemi. Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü, *YLT*, Gebze.

Kılıçoğlu, G. ve Kekevi, S. (Mayıs 2004). Kuzey Kafkasya Otonom Cumhuriyetlerinin Türkiye Rusya İlişkilerine Etkisi. Uludağ Üniversitesi, *1 Genç Bilim Adamları Sempozyumu*. Bursa.

Kolossov, V., & Toal, G. (2007). An Empire's Fraying Edge? The North Caucasus İnstability in Contemporary Russian Geopolitical Culture. *Eurasian Geography and Economics*. 48.2, 202-225.

Kramer, M. (2005). Guerrilla warfare, counterinsurgency and terrorism in the North Caucasus: the military dimension of the Russian–Chechen conflict. *Europe-Asia Studies*. 57.2, 209-290.

Kundukh, A., & Kutlu, T. C. (1987). *Kafkasya Müridizmi: Gazavat Tarihi*. İstanbul: Gözde Kitaplar Yayınevi.

Kuzey Kafkasya’nın Askerî ve Siyasi Tarihi I. (2007).

<http://www.kafkasevi.com/index.php/article/detail/16> (3.10.2017).

- Kuzey Kafkasya'nın Askerî ve Siyasi Tarihi 2.* (2007).
<http://www.kafkasevi.com/index.php/article/detail/48> (4.10.2017).
- Lokshina, T. (2010). North Caucasus Panel Testimony, *Human Rights Watch Russia Office*. <https://www.hrw.org/news/2010/05/06/human-rights-russia-hearing-may-6-2010> (15.01.2018).
- Mahalli İdarelere Ait Kardeş Şehirler Tablosu.* (2014).
<http://www.migm.gov.tr/IstatistikBilgiler.aspx> (23.04.2018).
- Markedonov, S. (2013). The North Caucasus: The Value and Costs for Russia. *Russia in Global Affairs*. 27.
- Markedonov, S. (2016). The Reason Behind Turbulence in Russia's North Caucasus, *The Moscow Times*.
- Marty, D. (2009). *Report for Situation in the North Caucasus Region: Security and Human Rights*. s.1-17.
- Melvin, N. J. (2007). Building Stability in the North Caucasus. *SIPRI Policy Paper*. 16, 1-59.
- Mikail, E. H. (2007). *Yeni Çarlar ve Rus Dış Politikası*. İstanbul. IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Moskova Metrosunda Çfte İntihar Saldır.* (2010).
https://www.bbc.com/turkce/haberler/2010/03/100329_moscow (29.07.2018)
- Moskova Metrosunda Patlama: En Az 38 Ölü.* (2010).
<http://www.hurriyet.com.tr/moskova-metrosunda-patlama-en-az-38-olu-14250639> (21.03.2018).
- North Caucasus: The Challenges of Integration (IV): Economic and Social Imperatives. (2015).
<https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/caucasus/russianorth-caucasus/north-caucasus-challenges-integration-iv-economic-and-social-imperatives>. (7 Mayıs 2018).
- NYE, J. S. (2005). *Dünya Siyasetinde Başarının Yolu Yumuşak Güç*. R. İ. Aydın (çev.). Ankara: Elips.
- OJSC Grozneftegaz Hidrokarbonlarının Çıkarılması.* (2016).
https://grozneftegaz.rosneft.ru/about/Glance/OperationalStructure/Dobicha_i_razrabotka/JUzhnij_Federalnij_Okrug/grozneftegaz/Obemi_dobichi/. (16.05.2018).

Okday, Hasan. -Kafkassam Başkanı- "Türkiye'nin Kuzey Kafkasya Politikası" Konulu Görüşme. Ankara: 12 ŞUBAT 2018.

O'loghlin, J., Holland, E. C. and Witmer. F. D. W. (2011). The Changing Geography of Violence in Russia's Caucasus, 1999-2011: Regional Trends and Local Dynamics in Dagestan, Ingushetia and Kabardino Balkaria, *Eurasian Geography and Economics*, no:5.

Özbay, F. (2011). Soğuk Savaş Sonrası Türkiye-Rusya İlişkileri: 1992-2010. *Bilge Strateji*. 3.4, s.35-77.

Özey, R. (2016). *Kafkasya ve Kafkas Ülkeleri Coğrafyası*. Ankara. Pegem Yayınları.

Pan, P. P. (2009). Opposition Figure Maksharip Aushev Gunned Down in Russia's North Caucasus. *Washington Post*. <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2009/10/25/AR2009102501889.html?noredirect=on> (15.01.2018).

Petrov, N. (2013). Failed North Caucasus Policy. *The Moscow Times*. <https://themoscowtimes.com/articles/failed-north-caucasus-policy-26015> (11.01.2018).

Piyadeoğlu, C. (2016). *Büyük Selçuklu Devletinin Kurucusu: Çağrı Bey*. <https://www.beyaztarih.com/selcuklu-tarihi/buyuk-selcuklu-devletinin-kurucusu-cagri-bey> (29.07.2018)

Putin: 6,5 billion (roubles) have been stolen from budget in NCFD. (2013). *Rossiyskaya Gazeta*. <https://rg.ru/gazeta/svezh.html> (4.05.2018).

Roy, O. (2000). The Foreign Policy of the Central Asian Islamic Renaissance Party. New York: *Council on Foreign Relations*.

Russia in Figures 2016. (2016). Moscow, http://www.gks.ru/free_doc/doc_2016/rusfig/rus16e.pdf. (Erişim tarihi: 12.11.2017).

Russian Federation: Federal Law No. 114-FZ of 1996 on the Procedure for Exit from the Russian Federation and Entry Into the Russian Federation. (1996). National Legislative Bodies/National Authorities.

<http://www.refworld.org/docid/3ae6b50324.html> (23.02.2018).

Russian Gross Value Added: NC: Republic of Dagestan. (2016).

<https://www.ceicdata.com/en/russia/gross-value-added-by-industry-north-caucasian-federal-district/gross-value-added-nc-republic-of-dagestan> (04.12.2017).

Russian Gross Value Added: NC: Republic of Dagestan. (2016).

<https://www.ceicdata.com/en/indicator/russia/data/gross-value-added-nc-republic-of-dagestan> (04.11.2017).

Rusya'nın Kafkasya Stratejisi. (2017).

<https://www.dunya.com/dunya/rusyanin-kafkasya-stratejisi-haberi-387650>. (30.12.2018).

Rusya Federasyonu Kuzey Kafkasya Turistik Bölgesinin Tanıtım Toplantısı Hk. (2012). <http://www.aso.org.tr/rusya-federasyonu-kuzey-kafkasya-turistik-bolgesinin-tanitim-toplantisi-hk/> (8.03.2018).

Rusya'nın 80 Milyarlık Projesinde Türkiye de var. (2012). https://tr.sputniknews.com/rsfmradio.com/2012_12_13/Rusya-nin-80-milyar-dolarlik-projesinde-Turkiye-de-var/ (8.03.2018)

Rusya Kuzey Kafkasya'nın kalkınması için 80 milyar dolar ayırdı. (2012). <http://haberrus.com/politics/2012/12/18/rusya-kuzey-kafkasyanın-kalkinmasi-icin-80-milyar-dolar-ayirdi.html>. (29.07. 2018)

Sagramoso, D. (2007). Violence and Conflict in the Russian North Caucasus. *International Affairs*. 83.4, 697.

Saydam, A. (1997). *Kırım ve Kafkas Göçleri, 1856-1876*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

A. C. i. D. Y. O. R. Adigey Cumhuriyeti.

<http://www.adygheya.ru/about/population/> (15.10.2017)

Sizin Çeçenler Terörist. (2002).

<http://www.milliyet.com/2002/05/22/dunya/dun03.html> (15.10.2017).

St. Petersburg'daki Metro Saldırısının Zanlısı Kırgızistan Doğumlu Rusya Vatandaşı Ekbercan Celilov. (2017). <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-39487260> (21.03.2018).

Şahin, P. D. E. (2015). Türkiye'nin Kafkas Politikası. *Yeni Türkiye*. 71/2015, s.468-476.

TC Moskova Büyükelçiliği Kültür ve Tanıtma Müşavirliği 2010 Yılı Turizm Rusya Pazar Raporu. (2010). Moskova.

Tarhanova, J. (2016). *Oset-İnguş Anlaşmazlığı: Barış Süreci.*

<http://www.cerkesfed.org/2016/09/04/oset-ingus-anlasmazligibaris-sureci/>
(26.05.2018).

Tavkul, U. (1993). *Kafkasya Dağlarında Hayat ve Kültür.* İstanbul: Ötüken Yayınları.

Tavkul, U. (2002). *Etnik Çatışmaların Gölgesinde Kafkasya.* İstanbul: Ötüken Yayınları.

Tavkul, U. (2009). *Kafkasya'da Kültürel Etkileşim: Sosyo-Linguistik bir Araştırma.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Tavkul, U. (2009). *Kafkasya Gerçeği.* İstanbul: Selenge Yayınları.

Taymaz, E. (1995). *Çeçenistan'da Gelişen Olayların Tarihsel Arka Planı.* Ankara: İnsan Yayınları.

Terek, A. (1995). *Çeçen Sorunu.* (Vol. 5). Ankara. Sam Yayınları.

Tişkov, V. ve Phillipova, E. (2000). *Eski Sovyet Ülkelerinde Etnik İlişkiler ve Sorunlar.* Ankara: ASAM Yayınları.

Turistler İstanbul ve Antalya'ya koştu. (2017).

<http://www.turkiyegazetesi.com.tr/ekonomi/527001.aspx> (19.04.2018).

Türk Büyükelçi Ümit Yardım Karaçay-Çerkez'i ziyaret etti. (2015).

<http://stpetersburg.bk.mfa.gov.tr/mission/showinfonote/219659> (20.04.2018).

Türkiye İnguşetya'da Cami Yapıyor. (2010).

<http://www.dunyabulteni.net/haber/131627/turkiye-ingusetyada-cami-yapiyor>
(19.04.2018).

Türk-Rus İlişkileri Uçak Krizi Öncesine Döndü. (2017).

<https://tr.sputniknews.com/rusya/201712311031613880-2017-turk-rus-iliskileri-ucak-krizi-oncesine-dondu/> (26.07.2018).

Türkiye-Rusya İlişkilerinde Zorlu Yıl. (Aralık 2016).

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-38377657>. (26.07.2018).

Türkiye ve Rusya Arasında Turizm Anlaşması İmzalandı: 6 Milyon Rus'u Ağırlamaya Hazırız. (2018). <https://www.haberler.com/turkiye-ve-rusya-arasinda-turizm-eylem-plani-10754509-haberi/> (29.07. 2018)

- Türkiye-Rusya Uçak Krizi: 10 Günde Neler Yaşandı?.* (Aralık 2015).
https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/12/151204_rusya_krizin_10_gunu (26.07.2018).
- Türkiye'de Yaşayan Etnik Gruplar.* (2016). https://ipfs.io/ipns/tr.wikipedia-on-ipfs.org/wiki/T%C3%BCrkiye'de_ya%C5%9Fayan_etik_gruplar.html (02.04.2018).
- Türkvizyon-2015 için Yarı Final.* (2015). <http://www.ajanskafkas.com>. (19.04.2018).
- Urusov, B. (2013). *Karaçay-Çerkez İlişkilerinde Sorunlar ve Gelecek Arayışları*. Ankara: Kafkas Forumu.
- Ünal, M.-Kafdav Başkanı- "Türkiye'nin Kuzey Kafkasya Politikası" Konulu Görüşme. Ankara: 13 ŞUBAT 2018.
- Ünlü Çerkezler.* <http://adigeodasi.tr.gg/-Ue-NL-Ue--%C7ERKEZLER.htm>. (21.04.2018).
- Xinhua Haber Ajansı. (October 2012). *Russia's Dagestan Republic Leader Slams Chechen Terrorism*.
- Yalçınkaya, A. (2006). *Kafkasya'da Siyasi Gelişmeler: Etnik Düğümünden Küresel Kördüğümüne*. Ankara: Lalezar Kitabevi.
- Yandarbiev, Z. (1996 Ankara). *Kafkasyalılık*.
<http://www.cerkesya.org/makale/1/item/3777-kafkasyalilik> (21.10.2017).
- Кабардино-Балкарская Республика. (2012). www.sreda.org/arena. (20 Ocak 2017).

EKLER: TEZ İÇİN YAZILMIŞ RÖPORTAJLARIN DÖKÜMÜ (TRANSKRİPTİ)

EK-1: MUHİTTİN ÜNAL

KAFDAV GENEL BAŞKANI, KAFKAS FEDERASYONLARI ESKİ BAŞKANI

12 ŞUBAT 2018 Tarihinde Ankara'da Kafkas Araştırma Kültür ve Dayanışma Vakfı Genel Merkezinde Yüz Yüze Yapılan Görüşmeye İstinaden Dinleme Dökümüdür.

Türkiye'nin Kuzey Kafkasya politikası ne olmalı?

Türkiye'nin Kuzey Kafkasya politikası yok. Olmasını arzu ediyoruz. Kuzey Kafkasya'da yaşayan insanlar Türkiye'de yaşıyor büyük bir kitle. Asgari 5 milyon üzerinde bir kitle var. Her ne kadar bazı bu Avrupa Birliği süreci içerisinde mozaik ülke dedirtmemek için anket kuruluşları Çerkezlerin sayısını Türkiye'de 210.000-275.000 gibi rakamlara indiriyorlar. Hiçbir şekilde 5-5,5 milyon altına değil. Bunlar Çerkez derken Kuzey Kafkasya'dan gelen bütün halklar Karaçay, Ubıh, Karapapak, Kalpus, Kubuğ, Nogay, Kalmuk, Dağıstan Çerkeştir, Gürcüler hariç, çünkü Osmanlı'dan 1 milyon insan geldi. Bunlar geldiğinde Osmanlı'nın nüfusu 11 milyonu. Gelenlerle beraber 11 milyonu. Yani %10'du Çerkezler. Yunan savaşında kırılmış yok olsa da %1-%2 azalır, %5 olsa bile genelde 4 milyon çıkar. Özelliğini kaybetmiştir, dilini kaybetmiştir, asimile olmuştur ama köken itibariyle Dağıstan'lı da olmak üzere 5-5,5 milyon altında yok, çünkü 1999 seçimlerinden önce ben Kuzey Kafkas dernekleri ve çevrelerinde %5-%10 yanılığ payı kabul ederek çalışma yaptırmıştım. O tarihte çıkan rakamlarda bunu doğruluyor, 4.950.000 çıkmıştır. Dolayısıyla bu kadar insanı olan ticari faaliyetine ihtiyacı olan Türkiye'nin Kafkasya'ya ilişkin politika geliştirmemesi talihsizliktir.

Temel faktörler; Kafkasya'da Güney Osetya'da Abhazya'da olanların dışındaki diğer bölgeler Rusya'nın içinde olmasından dolayı acaba Rusya ne der, yani orayla ilişki kurarsam Rusya'yı kızdırır mıyım, darıltır mıyım, Rusya müdahale eder mi, Rusya'nın içişlerine karıştıyormuşum sayılır mı diye düşünmektedir.

Türkiye Yedi Cumhuriyette Çeçenistan ve Dağıstan'a Yöneliyor da, Karaçay-Çerkez, Kabardey Balkar, İnguşetya, Adigeş yönelmiyor?

Burada çok farklı şeyler var. O kadar şey iç içedir bunu anlamak bile zor. Ülkeyi yöneten iktidarların burada bakış açıları önemlidir. Çeçenler Ruslara karşı büyük bir mücadele verdi ve kazandılar. Büyük bir sempati topladılar. O sempati Cehar Dudayev, Ruslan Hospilatov, o zaman ki MHP, Birlik partisi görüşünde olanlar bunlara sahip çıktılar. İttihat-i Terakki'den kalan Turancı mantık, az da olsa hem Turancı hem de şeriatçı mantığı ikisi beraber çünkü Dağıstan ve Çeçenistan yönetim sistemi şeriatçıdır. Dinde bu ülkelere İslamiyet 780 de gitti. Diğer bölgelere 1761 de gitti. Yara Halil Paşa'nın Soğacak kalesine gitmesinden sonra oldu. Oraya gitti ve Kafkasya'daki feodal liderlere; İslam'ın kurallarını tahtaya yazdı yanına da Çerkez geleneklerini yazdı. Ve karşılaştığında uyum olduğunu gördü. Onlara, siz Müslümansınız İslam'ın kurallarını zaten uyguluyorsunuz. Böylece İslamiyet'e davet ediyor bu insanları. Osmanlının yapısını o bölgeye taşımıştır.

Dağıstan da 36 halk var. Bunların geçmişlerinde Türklük faktörü var. Ve bu büyük bir faktördür.

1999 seçimlerinde İzmir'de 63.000 Çerkez seçmene ulaşılmıştır. Buda 100.000 nüfus eder. İzmir iki bölgedir. Diğer tarafta da aynı nüfus vardır. Kayseri merkezde 60.000 seçmen var. Köylerde 10.000 var. Buda 70.000 seçmen 120.000-130.000 nüfustur. Kayıtlarda farklı belirtiliyor bazı şeyler gerçekçi değil.

Türkiye 2000 den beri Kuzey Kafkasya'da politika üretmiyor, bunun faktörleri vardır peki ya Rusya nasıl bir faktördür?

Rusya ve Putin faktörü var. Putin başa gelmeden önce politikalar üretiliyordu. 1999 da Dünya Çerkezler Birliği kurucularındandım. 1994 de Dünya Abhaz Birliğinde de bulundum. O zaman özgürlükçü anayasal düzeni isteyen Cumhuriyetler, dağılmanın neden olduğu Perestroyka politikası ve Yeltsin'in devam ettirmesiyle farklı noktaya gelmiştir. Ama Putin geldi ve eski Sovyetler Birliği gibi yönetmeye başladı. Yerel yasaları iptal etti. Yerel Anayasaları merkezi anayasaya uydurdu. Cumhurbaşkanı seçimlerine kadar değiştirdi her şeyi. Merkezi otoriteyi iyi bilen birisiydi.

Bölgeyle ekonomik faaliyetler var mıdır? Nelerdir?

İş adamları bölgeden inşaat sektöründe iş alıyor. Mühendislerini götürüyorsunuz ama diğer elamanlarını Rusya'dan temin etmek zorundasın.

Burada bizim Kafkasya Dernekleri genel merkezinin başkanıydım. Bölgede üniversitelerden öğrenci kontenjanları aldık. 70-80 öğrenci göndermek suretiyle kontenjan aldık. Bu uygulama 1994 den beri halen devam ediyor. Orda eğitim alanlar Türkiye ye dönmedi büyük inşaat şirketlerine girdiler. Rus dilini de öğrenmişlerdi. Deneyim kazandılar. Sonra o şirketlerden ayrılıp kendi şirketlerini kurdular. 1996' da gönderilen bir genç çalıştığı şirketten ayrıldı ve taşeron olarak iş aldı. Kendi şirketini kurdu. Daha sonra Paşa Bahçe cam ihalesine girdi ve aldı. Oraya eğitime giden, farklı bölümler okuyan oranın dilini öğrenip orada ki şirketlere giriyorlar. Türkiye de oraya öğrenci olarak giden kişi sayısı 400.000 den fazla yetişti. Bir kısmı döndü buraya. Ama orada yerleşenler çoktu. Küçük şirketler yavaş yavaş büyüyorlar. Bu bile bağları kuvvetlendirir. Adam kendi köyünden 7-8 genç oraya götürdü. Okuttu ve sonra işe aldı. Diğerleri, iş olduğunu görenler akrabalarını alıp götürüyorlar oraya. Bunlar küçük küçük ama uzun vadeli işler. Türkiye'den gidip orada yatırım yapanlar küçük ölçekli atölye, kafe, lokanta, doğrama yapan insanlardı. Ama arzu ettiğimiz sayıda olmadı yavaş oldu. Putin geldikten sonra kısıtlamalar oldu. Suriye olayından sonra kotalar koyuluyordu. Şirketlere sen şu kadar sen bu kadar Türk alacaksın deniliyordu.

Türkiye'deki Kuzey Kafkasya Diasporasının kültürel faaliyetleri nedir?

Gorbaçov'un özgürlüklerin önünü açmasıyla 1999 Kafkasya da sanatçı, yazarlar, bilim adamlarının davet edildiği "Sürgünün 125'inci yılı" Ankara da derneklerce yapıldı. Orada Türkiye'nin gözü açıldı. Kafkasya dan adamlar geldi şarkıcılar, dansçılar geldi. Ürdün, İsrail, dünyada ki Çerkezlerin olduğu her yerden insan geldi.

Nolmes Adigay'in büyük ekibi geldi. Türkiye de 17-18 ilde turlayarak gösteri yaptı. İnsanların içinde ki hasret duygusu ortaya çıktı. Bu hislerle yavaş yavaş dernekler kurulmaya başlandı.

Kültürel çalışma yönünden örneğin; Maykop'ta Adige dilinin öğrenimi için alfabe basıldı. 1500 alfabeydi. Bunun nasıl sağladık; İsmail Cem zamanında imzalanan Türkiye-Rusya ikili kültür anlaşması vardı. Her şey karşılıklıdır. Film verirsin, film alırsın. Müzisyen verirsin, müzisyen alırsınız. Kitap verirsin, kitap alırsın. Bu alfabeler Moskova'dan Rus büyükelçisine teslim edildi. Oda Türk büyükelçisine teslim etti. Bende aldım derneklere 20'şer 30'şar dağıttım. Dil

öğrenmek isteyenler öğrensin. Orada basılan kitap-dergiler buraya, burada basılan kitap-dergiler oraya gitti. Kültürel ilişki oldu.

EK2: PROF. DR. HASAN OKTAY

KAFKASYA STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

(KAFKASSAM) BAŞKANI

ULUSLARARASI VİZYON ÜNİVERSİTESİ REKTÖR YARDIMCISI

12 Şubat 2018 Tarihinde Ankara'da Uluslararası Vizyon Üniversitesi Temsilciliğinde Kendisine İletilen Yazılı Röportaj Sorularına Verdiği Yanıtların Dökümüdür.

Soru 1: Türkiye'nin Kafkaslarda politikası ne olmalı?

Kafkaslar güney Kafkasya ve kuzey Kafkasya olarak ikiye ayrılarak politika oluşturulması gereken bir husustur. Zira Kafkasya'da yaşayan toplulukların gerek tarihi gerekse kültü bakımından çok eski uygarlıklara dayanan ve neredeyse birbirlerinden bağımsız ve ortak bağı olamayan bir tarihleri vardır.

Kuzey Kafkasya'daki cumhuriyetlerdeki devletler iç işlerinde bağımsız dış işlerinde Rusya devletine bağılıdır. Hatta devlet Duması'na da temsilci göndermektedirler. Bu sebeple bölgedeki özerk devletler üzerinde geliştirilecek bir politika otomatik olarak Rusya'nın iç işlerine müdahale anlamına gelmektedir. Bölgede yaşayan Türk ve kardeş toplulukların olası baskı veya zulüm görmeleri her daim Türkiye Cumhuriyetinin hassasiyetleri olarak devam etmekte ve izlenmektedir. Lakin olası bir müdahale ancak uluslararası kurallar ve hukuk çerçevesinde olabilecektir. Güney Kafkasya'da ise bağımsız devletler bulunmaktadır. Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan. Bunlar ile ilgili olarak dış işleri üzerinden ayrı ayrı ikili anlaşmalar ve devlet politikaları üzerinden ilişkiler yürütülmektedir.

Soru 2: Türkiye İkinci Çeçen Savaşından Sonra Neden Bir Politika Uygulamadı, Ekonomik Kültürel Faaliyetlerde Bulunmadı?

İkinci çeçen savaşından sonra bölgedeki dengeler tamamen değişmeye başlamıştır. Özellikle bölgedeki Vahhabi anlayışın yavaş yavaş gücünü yitirmesi, ekonomik refahın halka yansımaya başlaması, Rusya'nın ekonomik kazançları bölge devletleri le paylaşmaya başlaması, Türkiye den bölgeye gidiş gelişlerin kolaylaşması ve bölgenin artık savaşıardan bıkmış olması hasebiyle bir çok temel politika değişikliğe uğradı.2000 yılından sonraki Ak parti hükümetinin bölgede

agresif politika yerine Rus devletiyle dostane politika yürütme çabasında bu politik sürece katkıda bulundu.

Soru 3: Türkiye'nin 7 Cumhuriyette Yönelik Devlet Özel Sivil Toplum Veya Kurumların Ekonomik Kültürel Ve Siyasi Eylem Faaliyetleri Ve Politikaları Var Mı? Nelerdir? Bunların Bölgedeki Yansımaları Nelerdir?

Bölgedeki 7 özerk devlet Rus Devleti sınırları içerisinde ve dış işlerinde Rusya'ya bağlı konumdadır. Türkiye Cumhuriyeti mütakabiliyet esası gereği öncelikli olarak bölgede olası bir faaliyet yapabilmesi için Rus resmi makamların ya talep odaklı yada izin esaslı işlemleri gerçekleştirip daha sonra bu faaliyet yada işlemleri gerçekleştire bilmektedir. Türkiye Cumhuriyetinden ve Rusya devletinden izinlerini almış olan çeşitli özel kurum kuruluşlar sürekli olarak bölgeye gezi ve kültürel faaliyetlerde bulunmaktadır. Bu faaliyetler genellikle Kafkas dernekleri üzerinden gerçekleşmektedir. Kafkas derneklerin sitelerinde de bunlar yayımlanmaktadır. Birçok Kafkas kökenli dernek olup bunların isimleri dernekler masalarında kayıtlı olarak bulunmaktadır. Gerektiğinde oradan temin edile bilir.

Soru 4: Türkiye'deki Kafkas Diasporası Durumu, Kimlerdir Faaliyetleri Etkileri Ekonomiye Etkisi Bu Alandaki Faaliyetleri Nedir?

Türkiye'de tahmini olarak 10 milyon civarında Kafkas diasporası bulunmaktadır. Soru eğer Türkiye ekonomisi için soruluyorsa ekonominin de birçok alanında varlıklarını göstermektedirler zira Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarıdır. Yok Kafkasya için soruluyorsa Türkiye vatandaşı olarak bölgeye gidip bölgede ticaret yapan bir çok kişi mevcuttur. Bunların isimleri Rusya dış ticaret Müsteşarlıklarında mevcuttur. Serbest ticaret anlaşması gereği yasal her alanda ticaret yapabilmektedir.

Soru 5: Türkiye'deki Diaspora Türkiye'yi Harekete Geçirebilecek Güçte Mi? Geçirse Bölgedeki Uyanış Tetikler Mi?

Türkiye'deki diaspora hangi hareketi tetikler. Türkiye'deki diaspora Cumhuriyetin ilk kuruluşundan beri bir çok cephede Türkiye Cumhuriyeti adına savaşmış, bir çok cephede şehit olmuştur. Türkiye Cumhuriyetine vatandaşlık bağı ile bağlı olan her Türk gibi Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olsa bile hiçbir zaman Türk olarak sayılmamış ve her zaman ötekileştirilmeye çalışılmıştır. Kafkas

diasporası Osmanlı topraklarına kaçmamış sürgün edilmişlerdir. Bugün Kafkasya'da bile olmayan bazı büyük ve tarihi olarak soylu sayılan aileler sadece Türkiye'de yaşamaktadır. Bunun gibi ABD, Arjantin, Meksika, Brezilya, Kanada, Almanya, İngiltere, Fransa, Danimarka, İsviçre, İtalya, İspanya, Portekiz, İsrail, Ürdün, Mısır, Sudan, Suudi Arabistan, Irak, İran, Lübnan, Cezayir, Güney Afrika, Yeni Zelanda gibi ülkelerde de diaspora bulunmaktadır. Bu diasporadaki yaşayan Kafkasyalılar buldukları ülkenin aidiyetliğini birçok yerliden daha çok benimsemişlerdir. Bu sebeple olası bir kalkışma hayali kuranların yanıldığı nokta Kafkasyalılar Türkiye Cumhuriyetinin desteklemediği hiç bir planın arkasında durmazlar.

Soru 6: 7 Cumhuriyetin Günümüzdeki Rusya'ya Bakışı Nedir? Yönetim, Halk Olarak?

Kafkaslarda üst yönetim her daim o ülke vatandaşları arasından seçilmiştir. Bir çok ülkenin başkanı bugün Rusya devletinde görev yapmış ve daha sonra ana vatanına dönüp başkanlığa aday olup başkan seçilen kişilerden oluşmaktadır. Kafkaslarda yönetim Arap toplumlarında olduğu gibi tek adamcılı ve biatçılık zihniyetiyle oluşmamaktadır. Yönetim halkın katılımı ve gerektiğinde yöneticilere rahatlıkla müdahalesi mümkündür. Örnekle devlet başkanı sokakta gezerken ufak bir çocuk bile devlet başkanına adıyla seslenip park isteyebilir. Yani akıl yetilerini kullana bilen her vatandaş devlet yönetiminde söz sahibidir.

Bugün 7 devlet ekonomik olarak Rusya'ya bağımlı konumdadır. Maaşlar ve yatırımlar Rusya merkezi hükümetinden gelmektedir. Alt yönelteciler ve memurlar Rusya tarafından atanmaktadır. Bu sebeple her devletin odluğu gibi Rusya'da otoritesini korumaya çalışmaktadır. Bölgede yüzbinlerce yıldır savaş sahnesinde yer almış bir çok uygarlıktan önce devlet kurmuş uygarlık olmuş ve bugün ufak devletler haline gelmiş halklar bulunmaktadır. Bu halklar herkes gibi evlerinde TV'lerini izlemekte, akıllı cep telefonları ile dünya gündemini takip etmektedirler. Dünyada ekonomik refahı görmekte ve savaşın çare olmadığını bilmektedirler. Temel kurallarının çiğnenmediği sürece Rus devletiyle artık sorun yaşamamaktadırlar ve Rus devleti de artık bu temel kurallara dokunmama konusunda karardır zira bölgedeki olası bir savaşın kendisine nasıl büyük zararlara yol açacağını farkındadır.

EK-3: DOÇ. DR. HAYRİ ÇAPRAZ

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ ÖĞRETİM ÜYESİ

14 Ocak 2018 Tarihinde Kendisine İletilen Yazılı Röportaj Sorularına Verdiği Yanıtların Dökümüdür.

Türkiye'nin Kuzey Kafkasya politikasında;

Danışman hocanızla beraber mutlaka tespit ettiğinizi düşündüğüm bazı hususları bende hatırlatmak isterim:

Öncelikli olarak Türkiye'nin kuzey Kafkasya politikasının şekillenmesinde etken unsurlar belirlenmeli

1 - DIŞ POLİTİKA AÇISINDAN

Türkiye'nin Dış politikasına bağlı olarak kuzey Kafkasya'ya yönelik politikanın şekillenmesi

Bu çerçevede Kuzey Kafkasya'nın Türk dış politikasını şekillendiren ana unsur olup olmadığının tespit edilmesi. Büyük ihtimal ana unsur olmayacaktır. Sizin çalışmanızın kronolojik kapsamı içinde Türkiye'nin dış politikasının şekillenmesinde AB, ABD, Rusya ana aktörlerinin etkisi büyüktü. 1990-2010 arası özellikle AB ve ABD yi öncelikli dikkate alan bir politika vardı. Yine bu süreçte özellikle ekonomik anlamda Türkiye için yükselen bir Rusya vardı. Dolayısıyla Kuzey Kafkasya bölgesi Türkiye için dış politikanın şekillenmesinde ana unsur gibi görünmemektedir. Tarih (geçmiş) açısından bu tespit, tartışmaya açık olmakla birlikte, geliştirilebilir.

Türkiye'nin kuzey Kafkasya politikasında Rusya ve Güney Kafkasya ile ilişkilerine bağlı olarak Kuzey Kafkasya Politikasının şekillenmesi:

Bu başlıkta özellikle Türkiye'nin uluslararası alanda devletlere ve iç sorunlarına yaklaşımına değinmekte fayda olabilir. Türkiye'nin uluslararası genel kabullere (BM) ve kendi iç durumunu dış politikadaki karşılığı dikkate alınarak Kuzey Kafkasya'ya yaklaşımı konusuna değinilebilir.

Türkiye'nin dış politikasında ekonomik motivasyonun önemi vurgulanabilir: Liberal demokrat zihniyet üzerinden ideolojik olmayan karşılıklı kazanç amaçlı Türkiye'deki şirketlerin ve şahısların dünyaya açılımına değinildikten sonra, bu bağlamda Kuzey Kafkasya ile ilişkileri ele alınabilir.

Türkiye'nin Dış politikasında tarihi ve kültürel değerler açısından komşu bölgelerin yeri üzerinden Kuzey Kafkasya'ya yönelik politika

2- İç Politika Açısından

Türkiye'nin içinde bulunan komşu bölgelerden halkların durumu ve bunların kendi bölgelerine ilgisi. Buna bağlı olarak Türkiye iç dinamiğinin dış politikaya etkisi. Çerkes, Abaza grupları gibi.

Türkiye'nin geleneksel politikasını (kültürel anlamda ezilen-mazlum toplumlara himayeci) rolünü kaybetmediği. Tarihi-kültürel temelli ortak bağı olan toplumlarla yakın ilişkisini koruduğu anlayışın Kuzey Kafkasya'ya yönelik politikada da göreceli şekilde de olsa yer bulduğu

Türkiye'nin Kuzey Kafkasya toplumlarına ikinci vatan olduğu ve birinci vatani ile ilgili duygularında hassas oldukları ve bunun Türk dış politikasında göz ardı etmenin veya öne almanın seviyesinin tespiti

Türkiye'nin Kuzey Kafkasya'ya yönelik dış politikasındaki temkinlilik ve tedbirlilik: Rusya ile ilişkiler, Gürcistan ile ilişkiler, Uluslararası güçler ile ilişkiler yanında, kendi iç sorunlarından kaynaklanan çekinceler

Buraya kadar Türkiye'nin politikasının durumunun tespitine yönelik bir yaklaşım vardı yani “olanın ne olduğunu ortaya koyma üzerine”

Bundan sonra sizin belirttiğiniz Rusya ve Türkiye için “kazan kazan politikasına” gelince;

Kazan kazan politikası, geleceğe yönelik öneri mahiyetinde olması dolayısıyla burada farklı bir yöntem ve metodoloji ortaya koymak gerekebilir. Türkiye ve Rusya'nın karşı karşıya kalmadan işbirliği yapabileceği veya bu bölge üzerinden birbirlerine destek sağlayabilecekleri konular ele alınmalı. Peki, bu konular neler olmalı, bunun tespiti yapılmalı. Örnek Rusya'nın en çok ihtiyacı olan enerji kaynaklarının nakli konusunda, özelde Kuzey Kafkasya'daki enerji kaynaklarının taşınmasında, Türkiye'nin rolü ne olabilir? Kuzey Kafkasya'nın ekonomik anlamda kalkınmasında Türkiye'nin rolü ne olabilir? Kuzey Kafkasya'nın kültürel gelişimine Türkiye'nin katkısı ne olabilir? Bölgenin Rusya ve diğer küresel güçler arasında çatışma alanına dönüşmemesi için Türkiye'nin katkısı ne olabilir? Bunun gibi sorulara cevap aranırken şu konunun ihmal edilmesi gerekmekte olduğunu düşünüyorum. Bu benim düşüncem, tezde uygulanmayabilir:

Türkiye, kendi içinde bulunan ve Kuzey Kafkasya halklarının çıkarlarını asla ikinci plana düşürmemelidir. Rusya ile ilişkilerinde bu halkların aleyhine olabilecek hiçbir kazan kazan politikasına girmemelidir. Aksi takdirde, uzun yıllara, yüzyıllara yayılacak yaralar açılabilir. Kazan kazan politikası kurgulanırken mutlaka Kuzey Kafkasya halkının kazançları öncelikli tutulmalıdır. Bölgenin kendi içindeki etnik-dini gibi konularda Türkiye'nin yardımcı olabileceği, bölge halklarının kendi aralarındaki çatışmaları azaltmak için Türkiye'nin neler yapabileceğine değinilebilir. Türkiye'nin bölgeye sağlayacağı ekonomik ve kültürel katkıya vurgu yapılabilir.

Şimdilik bunları yazıyorum, düşündükçe daha yeni bir şeyler bulunabilir. Bu konuda İsmail hocanın dedikleri daha önemli, çünkü uluslararası ilişkilerin kendi yaklaşımı, yöntemi, çıkarımları ve önerileri şeklinde yaklaşımı olabilir. Benimkisi daha çok tarihçi yaklaşımı ile bir değerlendirme oldu.

EK-4: DOÇ. DR. TOĞRUL İSMAYİL

12 Şubat 2018 Tarihinde Ankara'da Yüz Yüze Yapılan Görüşmeye Ait Notların Dökümüdür.

Türkiye'nin Kuzey Kafkasya Politikası Ne olmalı?

Bölgede Rusya'nın hassasiyeti önemlidir. İlişkiler kurulurken Rusya'ya güvence verilmelidir. Resmi olarak izin alınmalı ve ilişkiler bu şekilde yürütülmelidir. Yapılan Faaliyetler ne olduğu gösterilmelidir. Bunları yaparken Rusya'nın uyguladığı yasalarda dikkate alınmalıdır. Özerklik yasası iyi incelenmelidir. Organizasyonlar ile etkisi mevcuttur. Resmi bir faaliyet çok enderdir. Türkiye Uluslararası hukuk ve normlara dikkat ediyor. Mülteci sorunu ve Sığınmacı meselesi ile ilgili temasta olmaktadır.

Türkiye 2000 Yılından Beri neden Politika üretmedi?

Rusya ile kurulan ilişkiyi bozmamak için. Kendisinde de sorunlar mevcut. İlaveten Kürt-Rus ilişkisi mevcuttur. Taraflar birbirine rencide edici açıklamalar yapmıyor.

Türkiye'deki Diaspora Türkiye'yi Harekete Geçirebilecek Güçte mi? Geçirirse Bölgedeki Uyanışı Tetikler mi?

Evet geçirebilir. Ancak hazırlıklı değil. Türkiye ayrıca sistematik değil şuanda

7 Cumhuriyetin Günümüzdeki Rusya'ya Bakışı Nedir?

Resmi olarak bilgi yok. Gayri resmi olarak hem yönetim hem halk olarak politikalardan memnun değildir.

EKLER: HARİTALAR

EK-1: KUZEY KAFKASYA İDARİ HARİTASI-1

KAYNAK: <https://eurasiangeopolitics.com/north-caucasus-maps/>.

The Northern Caucasus: Administrative Subdivisions

Published by kind permission of the journal OSTEURON

EK-2: KUZEV KAFKASYA İDARİ HARİTASI-2

KAYNAK: <https://eurasiangeopolitics.com/north-caucasus-maps/>.

EK-3: KUZHEY KAFKASYA ETNİK DİLSEL HARİTA

KAYNAK: <https://eurasiangeopolitics.com/north-caucasus-maps/>.

Russia's new federal district

Russian President Dmitry Medvedev decided to establish the North Caucasus Federal District

EK-4: KUZUY KAFKASYA YENİ FEDERAL BÖLGE HARİTASI; GÜNEY FEDERAL BÖLGE ve KUZUY KAFKASYA FEDERAL BÖLGE

KAYNAK: <https://eurasiangeopolitics.com/north-caucasus-maps/>.

EK-5: KUZZEY KAFKASYA VE GÜNEY KAFKASYA PETROL ve DOĞAL GAZ BORU HATLARI HARİTASI

KAYNAK: <https://eurasiangeopolitics.com/north-caucasus-maps/>.